

P. REISZ ELEMÉR S. J.:

A JÉZUSTÁRSASÁG ÉS A VILÁGMISSZIÓ

BUDAPEST, 1942

KATOLIKUS MISSZIÓK SZERKESZTŐSÉGE

A JÉZUSTÁRSASÁG ÉS A VILÁGMISSZIÓ

400 ÉV MUNKÁJA ISTEN ORSZÁGÁÉRT

A JUBILÁLÓ JÉZUSTÁRSASÁG MAGYAR RENDTARTOMÁNYA
MEGBIZÁSÁBÓL

KÖZREBOCSÁTJA:

P. REISZ ELEMÉR S. J.

BUDAPEST, 1942

KATOLIKUS MISSZIÓK SZERKESZTŐSÉGE

Nr. 987/1941. Imprimi potest, die 10. Octobris 1941. Eugenius Somogyi S. J. Praep.
Prov. Hungariae. — Nihil obstat. P. Franciscus Zsiros S. J. censor dioecesanus. —
Nr. 7636/1941. Imprimatur. Strigonii, die 24. Octobris 1941. Dr. Joannes Drahos vic. gen.

Felelős kiadó: P. Reisz Elemér S. J. — Korda R. T. nyomdája, Budapest.

A Jézustársaság és világmisszió

Sajnos, még ma is lépten-nyomon megdöbbentő tájékozatlansággal találkozunk hívhű katolikusoknál is a jezsuita renddel kapcsolatban. Akárhányszor megessik, hogy katolikus tanintézetekben nevelődött egyének meglepetéssel veszik tudomásul, hogy Xavéri Szent Ferenc, Kláver Szent Péter . . . „jezsuiták“ voltak!

Még műveltebb katolikus körökben is ugyan hányan tudnak arról, hogy a jezsuita rend kezdetétől fogva napjainkig az Egyház egyik legnagyobb misszionáló rendje?

Akik a jezsuitákat, a velük való kapcsolat folytán, közelebről ismerik, vagy elmélyedtebb ismereteket szerezhettek a missziók történetében, általában azt szokták tudni, hogy az újkori egyháztörténelemben a jezsuita rend mind a misszionáriusai száma, mind a különféle missziós területeken elért páratlan eredmények szempontjából csakugyan valóra váltotta alapítójának azt az elgondolását, hogy a Társaság fiai Krisztus földi helytartója szolgálatában mintegy a gyors lovasság szerepét töltsék be, — hogy könnyed mozgékonyaságukkal és átütő erejükkel egészen új lelki harcmodort honosítsanak meg az Egyháznak az idők végezetéig tartó nagy harcában a sötétség hatalmai ellen.

Közelebbi részleteiben azonban még a Társaság legjobb barátai közül is csak kevesen ismerik azt a különlegesen kimagasló helyet, amelyet a Jézustársaság vívott ki magának az újabbkori missziók történetében. Ezt nem szemrehányásképen akarjuk megállapítani. Hiszen magunk is tudjuk, hogy az Egyház kimeríthetetlenül sokoldalú életmegnyilvánulásait a véges emberi ismeret és tudás teljes egészében ki nem merítheti. Nem lesz azonban időszerűtlen, ha a Társaság jóváhagyásának négy százados évfordulójával kapcsolatban fokozottabb mértékben ráirányítjuk figyelmünket a rendnek a missziók terén betöltött szerepére. Egy szűk keretek közé szorított tanulmány részletekre nemigen térhet ki. De ahhoz elég, hogy főbb vonásaiban, vázlatos kidolgozásban elénk vetítse azt a nagyszabású, szinte fenséges képet, amelyet a Jézustársaság missziós tevékenysége képvisel az Egyház újkori missziós történetében.

Ezt kíséreljük meg az alábbiakban.

Források

Tanulmányom összeállításánál egyáltalában nem törekedtem „eredetiségre”: csupán áttekinthető és lehetőleg élvezhető formában iparkodtam feldolgozni azokat az adatokat, amelyek különböző művekben szétszórva találhatóak meg és nem mindenki számára hozzáférhetők.

Legtöbbet merítettem rendtársam, *P. Joseph A. Otto S. J.* könyvéből: „*Kirche im Wachsen*”. (Herder, 1940.) Több helyen dolgozatomban csak az alapos, igen szigorú kritikával dolgozó szerző műve megfelelő részeinek a kivonatát, vagy adatainak más alapon való csoportosítását hozza.

Az adatok kiegészítése szempontjából nagy segítségemre voltak a következő művek:

Franciscus X. Montalban S. J.: Manuale Historiae Missionum. (Sanghai, 1935.)

Georges Goyau: Missions et Missionnaires (Bloud et Gay, 1931.)

Alexandre Brou S. J.: Jésuites Missionnaires. Un siècle: 1823—1923. (Spes, Paris, 1924.)

Dr. J. Schmidlin: Katholische Missionsgeschichte (Steyl, 1924.)

Armand Olichon: Les Missions. Histoire de l'expansion du Catholicisme dans le monde. (Bloud et Gay, 1936.)

Joseph A. Otto S. J.: Gründung der neuen Jesuitenmission (Herder, 1938.)

A belga „*Xaveriana*”-sorozat monográfiái közül is több igen jó szolgálatokat tett. Az indiai és kínai missziókkal kapcsolatban felhasználtam több, vagy egyes misszionáriusok életét, vagy egyes missziók történetét részletesen feldolgozó művet, de ezeket feleslegesnek látom felsorolni.

A magyar misszionáriusokra vonatkozó adatokat nagyjából *Miklósi László* hézagpótló művéből vettem át: *Magyar hősök öt világrészen.* (2 kiadás. Bpest, 1936.)

A támingi misszióról, tanulmányunk természeténél fogva, csak röviden szólhattam. A misszió leírásáról, történelméről, a misszió különféle műveiről, a kalocsai iskolanővérek működési területeiről, az érdeklődők bő és érdekesen feldolgozott adatait találhatunk a „*Magyar jezsuiták Kínában*” című több térképpel, számos képpel illusztrált, albumszerű díszkiadásban megjelent könyvből. (Megrendelhető a Katolikus Missziók kiadóhivatalában: Budapest, VIII., Mária-utca 23. Ára 2.40 P.)

P. REISZ ELEMÉR S. J.,
a Katolikus Missziók szerkesztője,
a támingi misszió gondnoka.

A missziók eszménye Szent Ignácnál

Mindenekelőtt tudnunk kell azt, hogy *a misszió gondolata* volt az az eszme, amelyből a Társaság *megszületett*. Szent Ignác olyan korban élt, amikor az egész világhelyzet szinte rákényszerítette a katolicizmust őszintén szerető lelkekre Krisztus Országá terjesztésének az életeszményét. Különösen áll ez a spanyol lélekre, amelyről köztudomású, hogy az Egyház XV. és XVI. századi nagy belső krízisében is megőrizte hithűségét és rajongását Krisztus Egyháza iránt. A mórok hatalma megtört ugyan, de kelet felől mind veszedelmesebben fenyegetett az oszmán. Az egymást érő nagy fölfedezések új világrészeket tártak fel és számtalan pogány nép létezéséről hoztak hírt. Hogyne támadt volna önként az a gondolat a hithű spanyol lélekben, hogy ezeket a Krisztustól még távol lévő népeket megnyerjék az igaz hit számára!

Igy teljesen érthető, hogy Szent Ignácot megtérésekor szintén megihlette korának lelkülete és azt az életcél alakította ki lelkében, hogy elmenjen a Szentföldre, az ott élő mohamedánok megtérítésére. Boehmer Henrik, evangélikus teológus a jezsuita rendről írt feltűnést keltő tanulmányában ezt a megállapítást teszi: Az a mag, amelyből a jezsuita rend megszületett, „a Szentföldön lefolytatandó mohamedán misszióra alakult egyetemi hallgatók szövetezése volt”. („... Eine Studentenverbindung für Mohamedanermision im Hl. Lande.”) Tudjuk, hogy Szent Ignác első terve nem sikerült. A Gondviselés bizonyosan azért vezette kudarcra Szent Ignác első elgondolását, mivel nemcsak a Szentföldön, hanem a felfedezések folytán óriására megnövekedett földkerekség összes misszióiban fel akarta használni azt a rendet, amelynek alapításáról a Szent akkor gondolkozott.

Szent Ignác a Társaság törvénykönyvének kidolgozásánál a *Jézus-társaság* céljául *a hit védelmét és terjesztését* jelöli meg. Ebben a csodálatosan nagy látókörű és időszerűségét minden időkre kiterjesztő elgondolásban a pogány missziók nem maradnak ugyan többé a rend *kizárólagos* tevékenységi területe, de ugyanakkor — az Egyház érdekeinek a különféle életterületeken való védelme mellett — a Társaságnak *lényegéből folyó és szellemét minden időkre meghatározó sajátos vonásává* válnak. Tudjuk, hogy a Társaság ünnepélyes fogadalmat tett tagjai külön fogadalommal kötik le magukat a pápa iránt a „missziók” terén. A fogadalomban szereplő „missiones” szó értelme nem korlátozódik a mai értelemben vett „missziókra” (vagyis pogányok közt kifejtendő hitterjesztői munkásságra), hanem általában *küldetést* jelent. Ez a „küldetés” azonban, amelynek vállalására a jezsuita rend ünnepélyes fogadalmakat tett tagjai külön fogadalommal kötelezik magukat: a pogány missziókat kihangsúlyozottan szem előtt tartja, amint az kivüláglik a Társaság törvénykönyvéből, amely ezt az értelmezést adja a szóbanforgó fogadalomnak:

„Bármit parancsoljon a mindenkori római pápa a lelkek java és a *hit terjesztése ügyében s bármely vidékre* küld ki minket, akár a törökök vagy bármilyen hitetlenek közé, akár Indiába is, vagy bármily eretnekek, szakadárok vagy más hívők közé, minden húzódozás vagy mentegetődzés nélkül azonnal engedelmeskedjünk.” Ezzel a fogadalommal megjelenik az Egyház életében az első szerzetesrend, amely tagjainak egy részét (mégpedig a legértékesebbik, t. i. ünnepélyes fogadalmat tett tagjaiból álló részét) *külön fogadalommal köti le a pogány missziók számára*. Ne gondoljuk azonban, hogy a pogány missziók vállalásának a kötelezettsége csak az ünnepélyes fogadalmat tett rendtagokra hárul. Mivel egyrésről a Társaság célkitűzésében *lényeges* helyet foglalnak el a pogány missziók, másrésről pedig minden jezsuita a Társaság törvénykönyvében kifejtett értelemben teszi le az engedelmesség egyszerű fogadalmát is, *minden-egyes fogadalmas jezsuita* kivétel nélkül, pusztán az *engedelmesség fogadalma folytán*, kötelezte magát a pogányok közt végzendő missziós tevékenységre is, ha az előljárók erre a munkaterületre osztanák be. Jogi szempontból tekintve, ez a tény (t. i. a misszióknak az engedelmesség fogadalmából folyó kötelezettsége) *a jezsuita rendet az első kifejezett missziós szerzetté avatja*. Voltak ugyan a Jézustársaság megalakulása előtt is misszionáriusok és éppen Szent Ferenc és Szent Domonkos fiai kitörölhetetlenül beírták nevüket Európa és több pogány nép megtérítésének a történetébe, de ebben a két szerzetben a misszió nem szerepel még kifejezetten a rendek elsődleges célkitűzései között és az egyes rendtagoknak önkéntes *felkínálkozása* adhatott csak jogcímet az előljáróknak arra, hogy pogány területekre küldhessék ki őket.¹

Szent Ignác pusztán azzal a ténnyel, hogy az Egyháznak egy ilyen szerzetesrendet ajándékozott, egyszersmindenkorra az Egyház történelmének legkiválóbb missziós egyéniségei közé emelkedett. De nemcsak ezen a módon (hogy úgy mondjam: elvileg) írta be nevét a missziók történelmébe, hanem különféle *egyéni alkotásaival* is, amelyek végső elemzésükben nem mások, mint ennek a Krisztus Országáért lelkesedő léleknek megnyilatkozásai a gyakorlati életben és beszédes tanúság-

¹ Goyau, a neves francia egyháztörténész ezt írja: „Szent Vazul, Szent Benedek szabályaiban nem esik szó a missziókról... Bármennyire dicsőségteljesek is Ágoston és Bonifác apostoli vállalkozásai a La Manche-on vagy a Rajnán túl, a Benedek-rend jogilag, elméletileg tekintve egyáltalában nem missziós rend. A Domonkos-rendiek eredeti konstitúcióiban nincs szó a missziókról. A missziós hivatás természetesen többeknek közülük egyszerű területet nyitott meg a prédikálás számára; ez a hivatás tehát összhangban állt a rend eszményével, Szent Domonkos eredeti álmával, de nem jut kifejezésre a konstitúciók szövegében. — A ferencesek szabálya (a 12. fejezetben) számol azzal a lehetőséggel, hogy valamelyik „testvér Isten sugallatából” arra vágyódhatik, hogy „elmenjen a szaracénok vagy más pogányok közé”; a szabály úgy dönt, hogy „kérjen rá engedélyt a provinciálistól”. A szabály tehát a missziós tevékenységet azok közé a feladatok közé sorolja, amelyekre a ferencesek odaszentelhetik magukat; de csak személyes óhajlás esetében; a ferencrendi Caron Rajmond a XVII. század közepe táján szabatosan kijelenti, hogy súlyosan vétkeznek az az előljáró, aki alattvalóit erre kötelességszerűen kijelölné...”

A Jézustársaságra nézve azt mondja: „Először jött létre olyan intézmény, amelyben a szabály íránt való engedelmesség valamennyi rendtag számára magába foglalta a missziós küldetés lehetőségét és amelyben ennek a lehetőségnek a kifejezett elfogadása, a rendtagok egy részénél, külön ünnepélyes fogadalom tárgyát tette; létrejött tehát először olyan intézmény, amely — ha nem is kizárólagosan, de legalább kifejezetten — a misszióknak szentelte magát.” (Missions et missionnaires. 54—55. lap.)

tételek Szent Ignác egyéni buzgóságára, valamint szervezői zsenialitására nézve. Csak röviden soroljuk föl ezeket a tényeket.

Amikor 1539-ben először fordultak hozzá Portugáliából misszionáriusokért, habozás nélkül kijelöli legkiválóbb társát: *Xavéri Ferencet*. — A Szent életrajz-írói ma már egyetértenek abban, hogy Szent Ignác a pogány missziók fellendítése érdekében lépett oly szoros barátságra III. János portugál királlyal. — 1542-ben megalapítja Coimbrában azt a híres kollégiumot, amelyet ő *missziós szemináriumnak* szánt és amely később csakugyan százával küldte a világ minden részére a kiválóan képzett misszionáriusokat; 1542-től 1725-ig 1650 misszionáriust nevelt Ázsia és Afrika számára, 1549 és 1724 között kb. négyszázat küldött Brazíliába és Maranhon vidékére; a kollégium növendékei közül hatvanhárman vértanúhalállal haltak meg. — Hogy a renden belül és a katolikus közvéleményben érdeklődést támasszon a missziók iránt, *pontos beszámolókat* kért a Társaságnak a missziókban dolgozó fiaitól és ezeket a leveleket köröztette a Társaság házaiban, illetve nyilvánosságra is hozta a nagyközönség számára. — Ismeretes, hogy milyen nagyszabású és a legapróbb részleteiben is páratlan következetességgel és pontossággal végiggondolt tervet dolgozott ki ő maga *Etiópia megtérítésére*.² — Ugyanakkor a bennszülött hierarchia létesítésének a kérdése is foglalkoztatta és tervei között ott szerepelt egy, *a bennszülött papság nevelésére* alapítandó római, központi papnevelőintézet felállítása. — Életrajzából tudjuk, hogy amikor 1554-ben Tunis-Tripolisz partvidékén kilátás nyílt az Evangélium hirdetésére, Szent Ignác *a saját személyét is megajánlotta* erre a nehéz munkaterületre.

Hogy Szent Ignác élete mennyire termékeny volt a missziók szempontjából, arra az alábbi adatok mindennél jobban rávilágítanak. A Jézus-társaság alapítójának a halálakor, 15 esztendei generálisi működése után, a Társaságnak 5 kollégiuma (2 Goában, 1—1 Basszeinben, Cochínban és Quilonban) és 4 rezidenciája volt *Indiában* (Tana, Chiroa, Punikal, Mylapore); több szétszórt missziós állomása a *Szunda-szigeteken* (a legismertebbek: Ternate, Amboine); *Japánban* 4 végleges állomásról és igen sok mozgó állomásról fejtett ki rendszeres hitterjesztői tevékenységet; volt továbbá 2 kollégiuma és 2 rezidenciája *Brazíliában*, 1 patriarchátusa *Etiópiában* és 1 missziós állomása *Kongóban*. A hithirdetők számára nézve: 106 működött Kelet-Ázsiában, vagy 40 Brazíliában. Az összes rendtagok közül (1100—1200 között mozgott akkor a számuk) kb. 150 fáradozott szorosán vett missziós területeken. 1549 február 7-én halt meg

² Korunk misszióstörténései Etiópia megtérítésének a remek haditervében látják Szent Ignác missziós lelkületének legkifejezőbb, mindennél szebben beszélő megnyilatkozását. Nem ok nélkül. A terv nagyszabású volta, a megvalósítása érdekében felsorakoztatott eszközök csodálatos célszerűsége, a módszer megjelöléséből kivilágító bámulatos éleslátás nemcsak Szent Ignác páratlan missziós lelkületét árulják el, hanem szervező lángeszének olyan alkotásává teszik ezt a tervet, hogy az még korunkban is meglepően időszerű útmutatás lehet az eredményes missziós tevékenységre! Csak néhány szóval hadd mutassunk rá ennek a tervnek fontosabb elágazásaira: megfelelő iskolarendszer kiépítése (beleértve az egyetemet is!), — bennszülött papság képzése, hogy bennszülött püspökökkel meg lehessen szervezni Etiópia katolikus hierarchiáját, — szeretetművek létesítése, — missziós orvosok alkalmazása, — a nép gazdasági téren való megnevelése Európából vitt gazdászok és mérnökök segítségével, — a népi szokások teljes tiszteletbentartása.

mint a Társaság első vértanúja: P. Criminale Antal, hogy megnyissa a régi Társaság 544 vértanújának dicső sorát.

*

A Jézustársaság nagy gonddal tovább ápolta magában Szent Ignác missziós lelkületét és drága örökségként iparkodott megvalósítani azokat az irányvonalakat, amelyeket gondviselészerű alapítója szabott eléje. Kezdetől fogva a mai napig az előljáróknak soha nem kellett az engedelmesség parancsával kijelölni a misszionáriusokat, annyi volt mindig az önkéntes jelentkező, akik megható levelekben kérték a missziókba való küldetést. A Társaság hajdani levéltárában az 1584 és 1773 közti évekből 14,300 levél maradt fenn, amelyekben egyes rendtagok a missziókba való küldetésüket kérelmezik. („Epistolae Indipetarum.”) Ez a gyűjtemény távolról sem tekinthető hiánytalanoknak. Canisius Szent Péter annakidején mind saját személyét, mind a vezetése alatt álló egész rendtartományt felajánlotta a generálisnak. Közismert dolog, hogy a *missziós irodalom* terén a jezsuiták minden időben a legkiválóbb teljesítményt nyújtották, a *missziós gondolat népszerűsítése* terén pedig az első helyet foglalják el, akár a hajdani ilyen irányú kiadványokat nézzük (Indiai levelek, Lettres Édifiantes, Der Welt-Bott), akár a jelenkori népszerűsítő missziós folyóiratokat vesszük szemügyre. Még a Társaság ellenségei is megállapítják azt a tényt, hogy a Jézustársaság rövidesen túlszárnyalta missziós tevékenység terén a régebbi szerzetesrendeket és hogy még ma is legelső helyen áll mind misszionáriusainak száma, mind a rájuk bízott területek jelentősége és kiterjedtsége szempontjából.

Lássuk azonban futólagos összefoglaló képben kissé közelebről azt a nagyszabású teljesítményt, amelyet a Gondviseléstől Szent Ignác által életrehívott Jézustársaság felmutatott négyszázéves multja alatt.

Missziós tevékenység a Társaság eltörlése előtt

I. A Társaság térfoglalása tengerentúli országokban

1. ÁZSIA.

A Társaság szorosan vett missziós tevékenységének legnagyobb úttörője és iránykijelölője Xavéri Szent Ferenc, az új „népek apostola” volt. Elő-Indiában, Hátsó-Indiában, a Szigetvilágban, Japánban, szóval: Kelet legjelentősebb területein ő nyitott kaput a kereszténység számára. Akkor szólította el Ura örök jutalomra, amikor Kína elzárt birodalmában is meg akarta vetni a lábát. Az ő nyomába lépnek azok a kisebb-nagyobb misszionáriuscsoportok, amelyek szinte évről-évre elindultak a földkerekség legtávolabb fekvő pontjaira, hogy Krisztus Országát gyarapítsák.

Elő-India. Xavéri Ferenc két társával 1544-ben Travancoreban megalapítja az első jezsuita missziót, amelyben ő maga 20,000 pogányt keresztel meg két év leforgása alatt. A misszió fokozatosan mind nagyobb és nagyobb tért foglalt a félsziget déli felén, főleg a nyugati és keleti partvidék mentén, föl egészen Bengáliáig, sőt azon túl is Avaig és Peguig (Birma). 1600 körül a Társaság e missziójának 169 templomában 270,000 keresztényt gondoztak. Ez az örvendetes fellendülés tette szükségessé, hogy 1610-ben két rendtartományra, t. i. az északi *goai* és a déli *malabári* rendtartományra osszák szét az „indiai rendtartományt”, amelyet még maga Szent Ignác létesített 1549-ben Xavéri Szent Ferencsel, mint első provinciálisával az élen.

A Malabár-partszakaszon egyik legkimagaslóbb eredményként kell felemlítenünk az ú. n. *Tamás-keresztényeknek* az Egyházba való visszavezetését. Ez a 150,000 főnyi hívőcsoport a kereszténység első századáig, a hagyomány szerint Szent Tamás apostolig vezette vissza eredetét; később azonban nesztoriánus hatás folytán eretnekségbe tévedt. A jezsuiták 1577-ben kezdték meg köztük tevékenységüket. 1587-ben papnevelőt létesítettek számukra Vaypicottában. 1599-ben sikerült Diamperben zsinatot összehívniok. Ezen a Tamás-keresztények visszatértek a római Egyházba. Első katolikus főpásztoruk a jezsuita P. Roz Ferenc lett, előbb angamalai püspök (1601), majd cranganorei érsek (1605).

Nagy érdemeket szereztek Szent Ignác fiai Indiában a *bennszülött papság* kiképzésére tett kezdeményezéseikkel. A goai szemináriumot még Xavéri Szent Ferenc vette át a Társaság számára; ezenkívül rövidesen öt más szeminárium vezetését vállalták a jezsuiták: Rachol, Cochin, Mylapore, Vaypicotta és Ambalacotta. Már 1629-ben azt írja a cranganorei érsek, hogy a missziós kerületében 300-nál több, jezsuitáktól nevelt indiai pap működik.

1600 körül jutottak el a jezsuiták, a partvidéki portugál fennható-

ság alatt álló területek határának az átlépésével, a félsziget belsejébe. P. Aquaviva Rudolf két társával Akbar nagymogul birodalmába hatol. Rövidesen több missziós állomást alapítanak meg (Mogok, Lahore, Agra, Patna, Delhi) és főleg P. Xavér Jeromosnak sikerült előkelő körökből is híveket nyerni Krisztus számára. Mivel a mogul utóbb az iszlám javára elhidegült a kereszténységgel szemben, a hívek számának felfelé ívelő vonala is megtört: az új keresztények száma alig lépte túl az ezret.

A mogul birodalmából hatoltak be a jezsuiták, mint legelső európaiak, a titokzatos

Tibet és a vele szomszédos középázsiai országok területére. 1602-ben Goes Bento testvér emberfeletti erőfeszítések árán keresztülküzdi magát Észak-India hegyóriásain; a Kabul-szoroson át megmássza Pamirt, a „világ tetejét“, majd Turkesztánon át egészen Kínáig hatol, hogy megkeresse a legendás „Kathai“ birodalomban állítólag akkor még fennálló, ősi időkből származó keresztény községeket. P. de Andrade Antal 1625-ben Kelet-Tibetben egy állomást létesít (Tsaparang), amely 1630-ban már 400 hívőt számlál. Ladak fővárosában, Leh-ben és Radok-ban is működtek jezsuiták. De a misszió nem volt hosszú életű; különféle viszontagságok után 1650-ben végleg fel kellett adni. Dél-Tibetben is sikertelen maradt annak a két jezsuitának a törekvése, aki Bengáliából hatolt az országba: csak 1624—1632 között bírták fenntartani a Sigtzeben alapított állomást. Amennyire a fennmaradt adatokból megállapítható, összesen 25 jezsuita hithirdető fáradozott Tibetben az említett időszakban.

Sokkal eredményesebb volt a jezsuiták madurai missziója

Dél-India belsejében. Megalapítója a missziók történetében fogalommal lett P. de'Nobili Róbert. Látván, hogy a hinduk gyűlölik a portugálokat és e miatt vallásuk elől is mereven elzárkóznak, felvette a szányázik (hindu bölcsek) öltözetét, életmódját és csak azután látott a térítéshez, amikor kiváló nyelvtudásával, a hinduk ősi bölcseségének tökéletes ismeretével és önmehtagadott életével közbecsülést vívott ki magának még a bráminok körében is. A módszer helyes voltát az eredmények igazolták. A bráminok közül is többen a kereszténységre tértek: ezzel az Egyház csakugyan gyökeret vert az igazi Indiában. P. de'Nobili rendtársai magukévá tették mesterük alkalmazkodási módszerét. A nagy misszionárius halála évében, 1656-ban, 4000 embert kereszteltek meg. 1667-ben a madurai misszióban 23 templomban 40,000 újkeresztény állt tíz jezsuita misszionárius vezetése alatt. A misszió akkor kezdett nagyobb mértékben hódítani a hinduk közt, amikor a P. de'Nobilitól létesített új misszionáriustípus: a *pandaraszvánik*, az alacsonyabb kasztok és a páriák tömegei közt nyíltan is hirdetni kezdték az evangéliumot. A szányyázi misszionáriusok ezt ugyanis csak titokban és rendszerint csak éjtszaka tehették meg, nehogy a bráminokat elriasszák maguktól. 1700 óta tulajdonképpen csak ebben a misszióban folyt nagyobbarányú és rendszeres térítés pogányok közt; India más részében a misszionáriusok tevékenysége nagyobbára a már megnyert hívek lelki gondozásában merült ki. Az akkori délindiai jezsuita misszió felölelte Madura, Mysore, Coimbatore, Marava, Tanjore, Gingi, Bellore, Golkonda és Karnatik országokat. 1700 és 1750 között több mint 400,000 keresztséget szolgál-

tattak ki (közel 100,000 esetben felnőtteknek). 1756-ban kereken 380,000 hívőt számlált a jezsuitáknak ez a missziója.

Hátsó-India területén a jezsuiták fellépése szintén Xavéri Szent Ferenc személyéhez fűződik, aki átmenetileg működött Malakkában. Az északabbra fekvő államokban (Tonking, Kokinkína, Tsampa, Kambodsa, Sziám) csak 1600 körül kezdődik meg a Társaság rendszeres hithirdetői tevékenysége. A félszigetnek ez a része ugyanis kívül esett az Indiából — Malakkán át — a „Fűszer-szigetek”, valamint Kína és Japán felé vezető kereskedelmi útvonalon és azért kevésbé terelődött rájuk a figyelem.

A hátsóindiai missziók felvirágzása a jezsuitáknak Japánból való kiűzetése (1614; l. később) nyomán következett be: az eredetileg oda-szánt munkaerők ezen az új területen próbáltak kárpótlást szerezni az Egyháznak.

Kokinkínában P. Buzomi Ferencnek sikerül 1615-ben maradandó missziót létesítenie. Az üldözések és a hithirdetők száműzése ellenére is 1640-ben 12,000-re emelkedett a hívek száma és száz évvel később 60,000 hívőt gondoztak a jezsuiták, akikhez közben néhány ferencrendi misszionárius is csatlakozott.

Tonking egyike a Társaság legsikeresebb missziós területeinek. P. de Rhodes Sándor 1627-ben kezdi meg tevékenységét. 1630-ban bekövetkezett száműzetésekor már 5000 híve van, köztük a király nővére és vagy 200 buddhista bonc. Sikerének titka: a gondosan kiképzett bennszülött katekéták munkábaállítása és a nép gondolkodásmódjához való ügyes alkalmazkodás. Tíz évvel később a keresztyének száma már 100,000 körül jár. A siker csúcspontját az 1645—46. év jelenti: egymagában 24,000 kereszttelést hozott magával. 1663-ban 300,000 a hívők száma, akik 390 templomban nyertek lelki gondozást.

P. de Rhodes személyével kapcsolatban nem szabad hallgatással mellőznünk azt a nagy érdemét, hogy — 1645-ben Európába hazatérvén — „apostoli vikáriusok” kiküldetésének sürgetésével a modern missziós hierarchiának és a bennszülött papság nevelésére irányuló újabbkori tervszerű törekvéseknek legnagyobb úttörőjévé lett. A tonkingi missziót a későbbi üldözések miatt nagy veszteségek érték, mindazonáltal 1737-ben még 250,000 körül mozog a hívek száma. Ezeket felerészben jezsuiták, felerészben más rendek hithirdetői látták el.

Sziában P. Sequeira Boldizsár 1606-ban kísérelte meg egy misszió megalapítását, de ennek — a nyugtalan politikai helyzet miatt — nem volt maradandó léte.

A Maláji-szigeteken, a mai Holland Kelet-Indiában, szintén Xavéri Szent Ferenc vetette meg a jezsuita missziók alapjait (1546). Legszebb eredménnyel a Molukka-szigetcsoporton dolgoztak: 1569-ig 47 keresztyén község létesült 80,000 hívővel. Celebes-szigetén is elég szép sikert értek el. Kevésbé sikeresek voltak térfoglalási törekvéseik Új-Guineában, Bálín, Borneón, Jáván és még néhány kisebb jelentőségű szigeten. 1680-ig ez a misszió volt egyike azoknak, amely aránylag igen sok missziós erőt foglalkoztatott a rend missziókban működő tagjai közül. A portugál és spanyol gyarmatosokat kiszorító kálvinista hollandok lassan teljesen megsemmisítették ezt a virágzó missziót.

A Fülöp-szigeteken, melyek 1565-ben jutottak spanyol fennhatóság alá, 1581-ben jelentek meg az első jezsuiták, de csak tíz évvel később kezdték meg a pogányok megtérítését célzó szorosán vett missziós tevékenységet. P. Chirino Péter 1599-ig két községet egészen megnyert a kereszténységnek és közel 7000 pogányt keresztelt meg. Szent Ignác fiai fokozatosan kiterjesztették tevékenységüket az összes nagyobb szigetekre, általában mindenütt igen szép eredményekkel. A misszió fejlődését az alábbi adatok szemléltetik: a jezsuiták 1600-ban 8 telepükről 39 missziós állomás 10,746 hívőjét gondozták; 1659-ben a missziós állomások száma 83-ra, a híveké 52,000-re, majd 1674-ben már 71,000-re szökött fel. 1749-ben 209,527, — 1757-ben pedig 212,753 a misszióban élő hívek száma. Amikor a Jézustársaságot 1768-ban elűzték a Fülöp-szigetektől, az ottani rendtartomány 158 tagot számlált.

A Fülöp-szigetektől kiindulva vonták a jezsuiták

Mikronézia szigetcsoportjait is tevékenységi területeik közé. A *Mariana*-szigetcsoportokon P. de Sanvitores Dénes alapítja meg az első missziókat (1668), amelyek rövidesen 13 szigetet ölelnek fel. A bennszülöttek egy lázadása 11 jezsuitának az életébe került és nagyon hátravetette az örvendetesen megindult térítési munkát. Kevesen tudják, hogy P. de Sanvitores adta a máig is fennmaradt Mariana nevet az eredetileg „Rablók szigeteinek” (Ladrones) nevezett szigetcsoportnak. 1758-ban 4000 körül járt a hívek száma, akiket 7—8 jezsuita gondozott. 1708 és 1731 között kudarccal végződött a Társaság több erőfeszítése, amellyel a *Karolina*-szigeteken is meg akarta vetni a lábát. 1731-ben sikerült ugyan Faraulip-ban megindítani egy állomást, de két év múlva ezt újból fel kellett adniok részben emberhiány, részben a bennszülöttek vérengző vadsága miatt.

Az a szerény kis egyházközség, amellyel Xavéri Szent Ferenc 1549-ben

Japán területén is elültette Isten Országá mustármagját, három évtized alatt közel 200,000 lelket számláló egyházzá nötte ki magát. A hívek számszerinti gyarapodása szempontjából ez a misszió páratlanul áll az Egyház történelmében. A legnépesebb egyházközségek a sziget déli részén alakultak ki, — részben azért, mert ezen a vidéken néhány dáimió (hűbéres fejedelmek) is a kereszténységre tért. 1559-től kezdve jelentős hódításokat tett a misszió Japán középső részében is, az akkori főváros, Meakó környékén. Oda Nobunaga, a katonai diktátor buddhistaellenes állásfoglalása nagymértékben elősegítette a kereszténység térfoglalását. 1582-ben, Nobunaga orvgyilkosság folytán bekövetkezett halálakor, Közép-Japánban is már 25,000 körül járt a hívek száma, míg ugyanakkor egész Japán területén 150,000 keresztény élt mintaszerű evangéliumi életet és látogatta ebben a hallatlanul rövid időközben felépített 200 katolikus templomot! Nobunaga utóda: Hidejosi Taikoszama alatt tört ki az első egyházüldözés (1587), amely vagy 140 templom elpusztításával járt, de egyébként nem bénította meg teljesen a misszió életét. A misszionáriusok, japán ruhába öltözve, tovább folytatták működésüket; úgyannyira, hogy 1587 és 1597 között 65,000 új hívővel gyarapították Japán egyházát. 1597-ben az üldözés újra fellángolt, most már vérengzőbb alakban és Nagaszákiban keresztalállal kivégzett vértanúk-

kal ajándékozta meg az Egyházat (3 jezsuita, 6 ferencrendi, több hívő. 1862 óta szentekként tiszteljük őket.) Még ez az üldözés sem bírta letörni a növekvő japán egyház bámulatos életerejét. Századfordulóra a hívek száma eléri a 300,000-et, 1601-ben pedig felszentelik az első japán pópapokat. Japánnak az a nagy belső átalakulása, amely a feudális államból császárságot hozott létre, a nemzeties szellem helytelen kiéleződésével járt, emez pedig kirobantotta Jejaszu Daifuzama (1603—1605) és főleg Hitedáda (1605—1623) alatt azt a kereszténység első századai óta példátlanul álló keresztényüldözést, amely 1614-től kezdve egészen a XIX. századig elhúzódott és Japán egyházát szinte teljes egészében kiirtotta. A nagy egyházüldözés kitörésekor 500,000 körül járt a hívek száma. Ezek közt 123 jezsuita, 10 ferencrendi, 9 dominikánus, 3 ágostonrendi és 7 japán világi pap működött. Az 1614-ben kiadott száműzetési rendelet következtében a misszionáriusok száma lecsappant 28 jezsuitára és 20 más hithirdetőre; ezek is csak álruhában bujkálva, állandó életveszély közepette végezheték munkájukat. A Jézustársaság 111 (közülük 66 japán) vértanújának hősi halálával zárta le történelmének ezt a talán legdicőségesebb fejezetét. A Társaság legutolsó vértanúja P. Ferreira Kristóf volt, akit buzgósága miatt 1632-ben a japán rendtartomány élére helyeztek; 1633 októberében az egyházüldözők kezébe került, de akkor megtört a hosszantartó, szörnyű kínzások alatt és hittagadóvá lett. Tizenkilenc éven át élt aposztataként és több rendtagja vértanúságánál mint szemtanú szerepelt. Amikor aztán a japán egyház szinte teljesen elvérzett (összesen 200,000-re becsülik a hívek számát, akik vagy kivégzés vagy nyomor által pusztultak el) és a jezsuitákat utolsó szálíg kiirtották, az elaggott hittagadó 1652 áprilisában önként jelentkezett Nagaszáki helytartójánál, bátran visszavonta hittagadását és szörnyű kínok közepette, vértanúhalállal tette jóvá ballépését. A hősi japán keresztények híhűségére nézve jellemző, hogy lelkipásztorok és az Összegyházzal való minden kapcsolat híján is több ezer hívő élt rejtekben Japán egyes részein és legdrágább családi hagyományként adta tovább a kereszténységet későbbi nemzedékeknek. 1865-ben akadtak ezeknek a hősöknek a még mindig buzgó keresztény leszármazottaira az újabkori misszionáriusok, akik két és fél évszázados várakozás után 1858-ban ismét visszatérhettek Japán keresztény vértől áztatott földjére.

Xavéri Szent Ferenc utolsó nagy apostoli vágya: Krisztus Egyházának a megalapítása

Kínában, egyik legszentebb örökségként élt tovább a Társaság fiaiban. De a „Mennyei Birodalom” kapui sokáig zárva maradtak előttük. 1656 óta volt ugyan egy telepük a portugáloknak átengedett kis kikötővárosban: Makaóban, de Kína területére csak a kereskedőnek öltözött P. Ruggieri Mihály tudott bejutni 1582-ben, 30 évvel Xavéri Szent Ferenc halála után. A kínai egyház igazi megalapítója P. Ricci Máté lett, aki 1583-ban lépett Kína területére és tudományos felkészültségével, tökéletes nyelvismeretével akkora hírnévre és megbecsülletésre tett szert az előkelő körökben, hogy 1601-ben magában Pekingben telepedhetett le. Ricci módszerében a Társaság legnagyobb missziós szervezőjének és a keleti missziók vizitátorának, P. Valignani Sándornak utasításait követte. Ezek szerint a hittedesítő munka megkezdése előtt a misszionáriusnak teljesen bele kell élnie magát a kínaiak nyelvébe, sajátos szokásaiba,

gondolkodásmódjába és általában: minél tökéletesebben alkalmazkodnia kell a megtérítendő nép életmódjához! E mellett Ricci is és nagynevű utódai is (Verbiest Ferdinánd és Schall Ádám) a Nyugatról hozott matematikai, csillagászati, technikai tudásukat, a zenét, festészetet, sőt harcászatot, ércöntést és kertgondozást is felhasználták eszközökként, hogy hozzáférközzenek Kína vezető rétegeihez, akiktől végső elemzésben az ország megtérése függött. Ricci annyira meg tudta kedveltetni magát Vanli császárral, hogy rendtársai — hallgatólagos jóváhagyással — megkezdhatték a rendszeres térítési munkát a birodalom területén. Ricci halálakor (1610) a Társaságnak öt települése volt Kínában: Peking, Nanking, Nantsung, Tsao-Tseu és Sanghai. A hívek száma 2500 körül mozgott, de szinte csak a magasabb társadalmi osztályokból kerültek ki: számos közbecsülésben álló tudós és mandarin volt köztük. Új misszionáriusok munkábaállása örvendetes fellendülést hozott Kína immár meggyökereztetett egyháza számára. 1664-ben 30 jezsuita működött az óriási birodalom minden tartományában szétszórva. 42 településről, 159 templomban 248,180 hívőt láttak el. A hívek száma évente átlag 7000-rel emelkedett. 1675-ben már 300,000 hívőről beszélnek a beszámolók. Ezt a szép fejlődést legnagyobb részt a kínai nép lelkiületéhez való ügyes hozzáalkalmazkodásra lehet visszavezetni, továbbá arra a körülményre, hogy a jezsuiták iparkodtak jóakarókat szerezni maguknak, illetőleg működésüknek, a legelőkelőbb és legbefolyásosabb körökben. Országos vezetőegyeniségek megtérése eloszlatta a nép lelkében ösztönszerűen ott lappangó elfogultságot az idegenből jött, vallási hagyományaikkal lényegesen ellentétben álló új tanok hirdetőivel szemben. A jezsuiták legkiválóbb megtérítettjei közé tartoztak többek közt: Pang Tien-Su Achilles, Kína első keresztény tábornagya, továbbá Hszü Kuang-chi Pál, aki mint „koláo”, vagyis első államminiszter, hosszú ideig már mint keresztény viselte tisztségét, amely a császár után Kína első emberévé tette. Az udvari előkelőségek közül 1638-ig a császári ház 140 hercege, 40 udvari ember és 80 udvarhölgy vette fel a keresztiséget. A Ming-dinasztia bukása (1644) és a mandzsu dinasztia trónralépése nem járt jelentősebb következményekkel a missziókra nézve. A dinasztia első császára: Sunchih (1644—1662) gyermeki tisztelettel viseltetett P. Schall Ádám iránt; a szigorú udvari etikett alól mentesítve magát, — „Máfá” (kedves Atyám) megszólítással illette a misszionáriust. Utódja: Kanghi (1662—1723) pedig 1692-ben hivatalosan is megengedte a kereszténység hirdetését. A kínai egyház híveinek a száma rohamosan növekedett; 1700-ban a pekingi és nankingi püspökség kereken egymillió hívőt számlált. Sajnos, ezt a fejlődést hamarosan megakasztotta, sőt néhány évtized alatt majdnem felére apasztotta az áldatlan „ritus-háború”. A jezsuiták nyomán Kínába jött más szerzetesrendek hithirdetői több pontban helytelennek ítélték a jezsuiták alkalmazkodási módszerét. Az ügy lassan igen nagy hullámokat vert; elképesztő és manap már szinte meg sem érthető személyeskedésekre, szenvedélyes túlkapásokra vezetett. Róma különféle, részben kedvező, részben a jezsuitákra nézve kezdveztlen határozatok után 1742-ben a jezsuiták felfogását és módszerét eltiltó rendelkezést bocsátott ki a kínai „szertartások” ügyében. Gyakorlatilag ezzel lezárult ez a vita, amelynek ilyen módon való végső kifejtését nagyon elősegítette a portugálok és franciák közt kialakult versengés a missziók kegyuraságára nézve, valamint a janzenisták közismert

jezsuitaellenes mentalitása. A jezsuiták engedelmeskedtek, holott előrelátták a misszió pusztulását. Kína egyházának a virágkora letűnt, hosszú évtizedeken át üldözések tizedelték.

A „ritus-kérdés” századunkban újból szőnyegre került. Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a világháború óta, a rég nem látott lendülettel folytatott missziós-munka és a híveknek a missziók támogatásába való szervezett bevonása folytán, a hitterjesztés egy újabb aranykora van kialakulóban. Igen ám! De a korunkat jellemző nemzeties és faji öntudatosulás a színes népeknél is erősebb méreteket öltött: féltik nemzeti egységüket a Nyugat átfomálói befolyásától. Szívósan ragaszkodnak nemzeti hagyományaikhoz, kulturális és társadalmi életük sajátos színezetéhez. Épp azért megvan a veszély, hogy a hagyományos nemzeti sajátosságok elítélése vagy kivetése, végérvényesen elzárhatja a kereszténység terjedése elől az utat. A jelenkor misszionáriusai elé ugyanazok a kérdések merednek, amelyekkel egykor Ricci és de' Nobili találkoztak: a megoldásuk se kereshető másutt, mint ahol azok keresték.

XI. Pius, a „missziók pápája”, bölcs és határozott kézzel visszafordította a missziós módszerek irányvonalát a XVI. és XVII. század oly eredményesnek bizonyult módszereihez. Ma már senki kétségbe nem vonja Kanghi császár 1700-ban tett hivatalos nyilatkozatának az érvényét, mely tisztán polgári jellegűnek nyilvánítja a vitatott szertartásokat. Ez a nyilatkozat távoli előkészítése volt annak a döntésnek, amelyet XI. Pius 1935-ben Japánra és Mandzsuriára nézve hozott; XII. Pius pedig 1939-ben érvényében kiterjesztett Kínára is. Ez a döntés a jezsuiták hajdani állásfoglalását igazolja a ritus-kérdés több pontjában; tagadhatatlan azonban, hogy 200 évvel ezelőtt a vitás pontokra nézve távolról sem volt olyan érett és tisztult a helyzet, mint napjainkban, tehát nagyon érthető a Szentszék akkori óvatos állásfoglalása. Hogy vezető missziós egyének hogyan ítélnék ma a jezsuiták módszeréről, arra nézve jellemző Mgr. Morelli-nek, Japán apostoli delegátusának 1934-ben kiadott jeliszava: „Vissza Riccihez!” Mgr. Costantini, volt kínai apostoli delegátus, a hitterjesztés legfőbb központi szervének a titkára, a római Gergely-egyetemen tartott egyik előadásában szintén erre a megállapításra jut: „Vissza kell térnünk Ricci és de' Nobili módszeréhez!”

Korea földjén 1594-ben jelent meg az első jezsuita, mégpedig egy Japán részéről indított hadjárat alkalmával, mint a japán hadseregben szolgáló keresztény katonák tábori lelkesze: P. de Céspedes Gergely. Működése rövid ideig tartott, épp ezért nem hagyott maradandóbb nyomokat a koreaiak között. 1612-ben ismét Japánból jött oda két jezsuita: a japán fogságban kereszténységre tért és pappá szentelt P. Kaun Vince és P. Zola István. Ekkor se sikerült a kísérlet, hogy Koreában megkezdjék az Evangélium hirdetését. 1620-ban és 1644-ben a Kínában működő jezsuiták kerestek lehetőséget arra, hogy beférkőzzenek az elzárt országba, de eredménytelenül. Korea misszióit csak közvetve sikerült előkészíteniök: az évről-évre Pekingben megforduló koreai követségek néhány tagját megkeresztelték, s ezek elvitték magukkal és előkelő honfitársaik körében kézzől-kézre adták P. Ricci klasszikus könyveit (főleg: „Az Istenről szóló igaz tanítás” című művét). A koreai urak lelkében mind élénkebb lett a vágy, hogy többet is megtudjanak a kereszténység tanításaiból. Már a Társaság eltörlése után, 1784-ben, P. de Grammont János megkereszteli a koreai követ fiát, ez pedig odahaza a kereszténység apostolává lesz: így alakult meg az Egyház Korea területén. 1794-ben 4000 körül jár a hívek száma.

A **Közel-Kelet** missziói kezdettől fogva kedvenc gondolata volt Szent Ignácnak és a Társaságnak. A rendalapítónak 1553-ban kidolgozott terve egy-egy Jeruzsálemben, Konstantinápolyban és Cipruson megalapítandó kollégiumra nézve, eredménytelen kísérletnek bizonyult. A rend későbbi próbálkozásai közül is sok kudarccal járt. Mindazonáltal sikerült hosszabb-rövidebb lejáratú missziós tevékenységet kifejteniök Közel-Kelet több fontos pontján. A levantei misszió főleg a mohamedánok közt élő keresztények gondozását tette feladatává (a mohamedánok megtérítésében jelentősebb eredményt elérniök a jezsuitáknak sem sikerült), — továbbá buzgón dolgozott a szakadár egyházak úniója érdekében. Röviden hadd soroljuk fel a közelkeleti misszió fontosabb működési területeit: Kréta szigete (1588), — Chios szigete (1592), — Tinos, Szira szigetek (1661), — Konstantinápoly (1609), — Szmírna (1653), — Naxos (1626), — Santorin (1643), —Thessaloniki (1696), — Krim-félsziget (1706—47 között), — Aleppo (1625), — Damaszkusz (1641), — Saida (1643), — Tripolisz (1645), — Antura (1656, a Libanonon élő maroniták számára), — Kairo (1698). — Külön említést érdemel a „perzsiai misszió” (fennállt 1646-tól 1757-ig). Központja Iszfahánban volt; 1688-tól kezdve Örményországot is felölelte Erzerum, Erivan, Trapezunt és Semacha állomásokkal.

2. AFRIKA.

Igen korán kezdte meg a Társaság missziós tevékenységét a „sötét földrészen” is. A **keletafrikai** bantuk közt P. da Silveira Gonçalo, két társával, 1559-ben alapítja meg az első jezsuita missziót. Sikerült megnyernie a kereszténységnek a tonguei néger fejedelmet: vele egyszerre megkeresztelte egész udvarát és vagy 400 alattvalóját. P. Silveira onnan, a Zambézi folyását követve, beljebb hatolt a földrészbelsejébe. Szenna és Tete érintésével megkereste Monomotapa néger császár országát. Monomotapa udvari főembereivel és 200 alattvalójával szintén felvette a keresztiséget. Féltékeny mohamedánok összeesküvése tönkretette ezt a sokat ígérő kezdeményezést. P. Silveirát eltették láb alól. 1600-ban, majd 1624-ben új misszionáriusok érkeztek. A Zambézi alsó szakasza mentén és Mosambik partvidékén 8 állomást alapítottak. A megtérések száma meglehetősen szerény maradt a misszió egész története alatt. Ennek egyik oka a misszionáriusok csekély száma volt. 1759-ben pl. csak 7 híthirdető jutott ennek a területnek.

Abesszínia hányatott multú szakadár egyházának Rómával való egyesítése Szent Ignác lelkét már a Társaság legelső apostolkodási tervei közt foglalkoztatta. Még a Szent életében két expedíció is elindult a nagy vállalkozásra. A második, a pátriárkává kinevezett P. Nuñez Barreto János vezetése alatt, 1557-ben érkezett meg a négus udvarába. Gladius négus barátságosan fogadta Róma küldötteit. Utódja azonban elűzte a misszionáriusokat. Am ezek nem hagyták el az országot, hanem a Tanató környékén titokban katolikus községek létesítésén fáradoztak, míg elhalálkozásuk véget nem vetett az első abesszíniai missziós korszaknak (1587). Az abesszíniai missziók legdicsőbb korszaka P. Páez Péter nevéhez fűződik. 1603-ban érkezett Abesszíniaiba, kilenc rendtársa kíséretében. Kiváló teológiai tudása, tapintatossága, a négusnak tett szolgálatai (többek

között saját tervezései alapján remek palotát épített neki Gondarban), de főleg életszentsége döntő hatással volt az államfőre és közvetlen környezetére: Socinios négus 1622-ben letette a hitvallást P. Páez kezébe. Az ugyanabban az évben jobblétre szenderült P. Páez helyébe 1625-ben P. Mendez Alfonz lépett mint új pátriárka. 18 hithirdetőt hozott magával. 1626-ban a négus országgyűlési határozattal elfogadtatta az abesszín egyház egyesülését a római Anyaszentegyházzal. 1629-ben már 130,000 hívőt számlált az egyesült egyház, nem is számítván a határos országokban megkeresztelt pogányokat. Sajnos, az úniót ellenző párt áskálódásai — amelyeknek eredményes voltát Mendez pátriárka néhány kevésbé szerencsés állásfoglalása csak elősegítette — már Socinios életében több sikert vívtak ki az úniós mozgalom kárára; utódjának, Fasilides négusnak uralomrajutása után pedig (1632) könyörtelen katolikus üldözést robbantottak ki, amely részben száműzte, részben ki is végezte az Abesszíniában működő hithirdetőket. Az utolsó két jezsuitát 1640-ben kövezték agyon, illetve akasztották fel Fremonában. Csak két évszázad múlva jelenhettek meg újból katolikus hithirdetők Abesszínia területén.

Afrika nyugati partvidékén, Angolában és Kongóban, két eredménytelen kísérlet után (1560 körül) 1575-ben sikerült megvetni az első jezsuita misszió alapjait Loanda központtal. 1578-ban megkeresztelik az első 70 négert. 1590-ig már 20,000-re emelkedik a hívek száma, köztük több törzsfőnökkel. A misszió tevékenysége később is csak a partvidékre szorítkozott, jóllehet ismételten megkísérelték, hogy behatoljanak az ismeretlen földrész belsejébe is. A loandai kollégium mindenestre jelentős szerephez jutott bennszülött papi hivatások kialakulása szempontjából.

Eleinte meglehetősen szép sikerrel jártak azok a missziók, amelyeket 1604-ben P. Barreira Boldizsár irányítása mellett kezdtek meg *Guinea* partvidékének a néger államaiban, de emberhiány miatt már a század közepe felé fel kellett ismét adni őket.

Jóllehet mind az öt esetben kudarcra végződtek, mégsem szabad említés nélkül hagynunk azokat a hősi eseményeket, amelyeket P. Mariano tett 1613. és 1621. között, hogy *Madagaszkár* szigetén is tért hódítson az Egyház számára.

3. AMERIKA.

Amennyire kedvezőtlenül alakult a Társaság missziós tevékenysége Afrikában, annál nagyobb méretekben tudott kibontakozni *Dél-Amerikában*. Még Szent Ignác életében, 1549-ben léptek a portugál fennhatóság alatt álló **Brazília** területére az első jezsuiták P. de Nobrega Emmánuel vezetése alatt. A kezdettől fogva jelentkező örvendetes eredményeket pillanatnyilag megakasztotta az az érzékeny veszteség, amelyet jelentett 1570-ben annak a 40 misszionáriusnak a halála, akiket — útban céljuk felé — kálvinista kalózok a tengeren gyilkoltak meg. Még így is 1583-ban már 100,000-re emelkedett a megkeresztelt indiánok száma, holott csak hosszú, gondos előkészítés után bocsátották őket a szentkeresztséghez. E kor legkimagaslóbb egyénisége: „Brazília apostola“, P. de Anchieta József, egyike a legnagyobb csodatevőknek, akit az egyháztörténelemben ismerünk. 1934-ben Brazília kormánya nemzeti ünnep rangjára emelte születése napját.

1606-ban hatoltak az első jezsuiták az **Amazonas** (Maranhon) **folyam mentén** lakó indián törzsekhez. Az úttörők áldozatul estek ugyan az indiánok vadságának, mindazonáltal 1615-ben annyi már ott a jezsuita település, hogy külön viceprovinciát alakítanak belőlük (16 missziós állomás, 3 kollégium, kb. 180 rendtaggal). Igen előnyös hatással volt az a körülmény, hogy 1609-ben a jezsuitáknak sikerült kivívniok egy rendelkezést, amely az indiánokat megvédte a gyarmatosok önkényével szemben. Az Amazonas vidékén kifejtett missziós tevékenység legnagyobb fel lendülése P. de Vieira Antal, a legnagyobb portugál egyházi szónok működésével esik össze. Tíz év alatt 11,000 mérföldet járt be gyalog és huszonkétszer olyan nagy folyami utakat tett meg, hogy mindegyikük felért egy-egy óceáni utazással. Az indiánok emberi jogainak legerélyesebb védője volt: ez a kizsákmányolt nép igazi atyját tisztelte benne. A misszió első évtizedei szép eredményeket mutatnak fel: 1663-ban 70,000 körül jár a megkeresztelt indiánok száma, akiket 400 mérföldes körzetből 50 településbe hoztak össze. A gyarmatosok ellenségeskedése miatt a jezsuitáknak a missziót egy időre fel kellett adniok, de a keresztény indián községek széttörlése miatt újból visszahívták őket. 1750—60 között, röviddel a misszió végleges feloszlatása előtt, 37 jezsuita működött az Amazonas táján, 67 Brazília más vidékein. Az utóbbiak 22,000 indiánt gondoztak 31 településen. Nem szabad hallgatással mellőznünk a cukorgyártásba befogott *négerek* lelki gondozását; már 1622-ben eléri a 100,000-et az addig megkeresztelt *négerek* száma!

A *spanyol korona* fennhatósága alá jutott területek közül nem Dél-Amerikában, hanem az északamerikai **Florida**-félszigeten kezdték meg Szent Ignác fiai a térítési munkát. II. Fülöp kérésére 1566-ban 3 jezsuita kötött ki a félszigeten. Munkájuk eredménytelen maradt: röviddel megérkezésük után az indiánok dühének áldozatul esik a misszió főnöke: P. Martinez Péter; 1671-ben pedig a nyolc ott működő hithirdető vértanúhalálával véres, de dicső befejezést nyer a jezsuiták floridai missziója.

A spanyol gyarmatbirodalom **d é l a m e r i k a i** államaiban érte el a Jézustársaság legszebb kifejlődését a tengerentúli országokban. Mivel részletekbe nem bocsátkozhatunk, csak egymásmellé írjuk itt a szerény kezdetet és annak nagyszerű végkifejletét. 1567-ben *Peruban* megjelent az első 8 jezsuita, 1572-ben *Mexikóban* az első 15, 1586-ban *Ecuadorban* az első 4, 1589-ben *Új-Granadában* (ma Kolumbia és Venezuela) az első 3, 1593-ban *Chilében* az első 8. Ebből a magból rövid néhány évtized leforgása alatt 6 önálló rendtartomány fejlődött ki, amelyek a Társaság kiűzése előtt (1760 körül) 2102 rendtagot számláltak (1293 áldozópap, 320 papnövendék és 489 segítőtestvér)! Alig volt jelentősebb város, ahol a jezsuitáknak településük vagy kollégiumuk (iskolájuk) ne lett volna. Több iskolájuk egyetemi kiváltságot nyert.

A lelkek javára kifejtett munkájuk három főterületen nyilatkozott meg:

1. Minden házuk a *néger rabszolgák* felkarolásának központjává lett. A lehető legnagyobb szeretetet tanúsították e szerencsétlenek iránt; Mária-kongregációkat alapítottak számukra, ünnepeken körmenetekre gyűjtötték össze őket, rendszeres hitoktatásukról gondoskodtak. Különleges apostolkodási területet jelentett Cartagena kikötője, ahol a néger rabszolgákat szállító hajók kikötöttek. 1607-ben P. de Sandoval Alfonz kezdte meg a leírhatatlan testi és lelki nyomorúságban vergődő, állati sorsra ítélt *négerek* felkarolását, majd

1615-ben átengedte ezt a működési területet *P. Claver Péternek*, aki 35 éven át a szeretet csodálatos hőseként a rabszolgák rabszolgájává lett és kiérdemelte, hogy XIII. Leó a szenttéavatásakor (1888) az összes néger missziók égi pártfogójának jelentse ki.

2. A *keresztény indiánok* lelki gondozása. A városokban vagy városok közelében letelepedett, már kereszténnyé lett indiánoknál mindenekelőtt a rendkívül felszínes hittani képzést pótolták ki. A hiányos képzés oka az volt, hogy addigi térítőik nem anyanyelvükön szóltak hozzájuk, vagy ha ezt meg is tették, az indián nyelv kezdetleges ismerete miatt nagyon keveset nyújthattak nekik. A jezsuiták nem kíméltek időt és fáradságot a nehéz és egymástól igen elütő indián nyelvek minél tökéletesebb elsajátítására. E lépésük eredménye hamarosan az volt, hogy a jezsuita templomok szószékei köré ezrével és ezrével sereglettek össze az indiánok, hogy anyanyelvükön hallhassák Isten igéjét; akárhányszor a nagy sokaság miatt a templom előtt felállított szószékéről kellett hozzájuk szólni. Indián gyerekek számára külön iskolákat nyitottak s külön, gondosabb oktatásban részesítették a főnökök gyermekeit. Mária-kongregációk alapításával, ünnepélyes szentségi körmenetek megrendezésével, népmissziók tartásával a hitélet állandó elmélyülését biztosították.

3. A vadonban élő *pogány indiánok megtérítése*. A Társaságnak ez a szorosan vett „indián missziója” felölelte egész Latin-Amerikát, Mexikó északi határától kezdve, le egészen Dél-Chile és a Tüzföld araukán-törzseiig. Csak egy-két adattal utalhatunk erre, az Egyház missziós történelmében páratlanul álló nagyarányú munkára:

Mexikóban P. de Tapia Gonsalvo 1591-ben kezdi a szorosan vett indián missziók létesítését a későbbi Sinaloa, Sonora, Durango és Csihua-tartományokban. 1609-ben már 44 jezsuitát foglalkoztat a 37,000 keresztény és közel 50,000 hitűjonc. 1620-ban a dél-sinaloi Maya-misszió egymaga 60,000 hívőt számlál. A missziót fokozatosan kiterjesztik a Coloradóiig (a mai Arizona-tartomány az Egyesült Államokban), nyugaton Kaliforniára. A 18. század közepén a jezsuiták 120 katolikus indián községet vezettek; a legszebben felvirágzott 22 községet azután a világi papság kezébe adták. Hiteles források alapján kétféle millióra tehető a megkeresztelték száma a jezsuiták 160 éves működése alatt.

A karibok állandó betörései miatt sohase tudtak igazán virágzó állapotba jutni a Társaság missziói **Uj-Granadában**. 1625-ben kezdték működésüket az indián törzsek között. 1754-ben 19 településen kb. 10,000 indiánt gondoztak. Az óriási földterület többi, kb. 5000 katolikus indiánjával ágostonrendiek, ferencesek és dominikánusok foglalkoztak.

Ecuadorban P. Ferrer Ráfael mint vándorló misszionárius, már 1598-ban megkezdte a nomád indiánok térítését, de csak 1638-ban sikerült az első maradandó települést létrehozni a Maranhon vidékén. A későbbi telepítések is a folyam mentén alakultak ki. 1762-ben a jezsuiták az Amazonas vidékén elterülő misszió nyugati részében még 35 községben 14,236 indián megtértjükkal foglalkoztak, jóllehet a hajdani virágzó keleti részt szinte teljesen tönkretették garázda portugál bandák. Külön említésreméltó ennek a misszionárak legkiválóbb embere: P. Fritz Sámuel; 42 éves működése alatt egymaga 29 törzset térített meg és 40 települést létesített a Maranhon felső tájékain.

A mai **Bolívia** pogány indián törzseihez 1587-ben jutottak el a jezsuiták. Az ottani népek kevésbé vad természete miatt elég könnyen ment

a térítés: 1600-ig több mint 21,000 keresztséget szolgáltatott ki. 1668-ban kezdték meg itt is a katolikus telepek létesítését. 1737-ben 21 telepen 35,250 indián élt vezetésük alatt.

Peruban inkább a már keresztény indiánok hitéletének a felvirágoztatásával szereztek érdemeket Szent Ignác fiai (különösen híressé vált a 15,000 hívőt számláló Juli plébánia a Titicaca-tó mellett); az ország igen gyér lakossága nem nyújtott alapot a telepítési rendszer eredményesebb alkalmazásához. Néhány kisebb indián községüket hamarosan átadták világi papoknak, hogy munkaerőiket más vidékek törzsei közt értékesíthessék.

Chilében, a spanyoloknak lázongásaikkal sok gondot okozó harcias araukánok között, a jezsuiták is csak igen kemény áldozatok árán boldogultak. Mindazonáltal 1625-ben már 16,000 hívőjük van; 1732 és 1762 között 112,000 indiánt kereszteltek meg.

Legismertebb a jezsuiták missziója **Paraguayban**. A misszió akkori területe ma öt állam közt oszlik meg: Paraguay, Uruguay, Bolívia, Argentína és Brazília. P. de Barzana Alfonz 1585-ben kezdte meg a térítési munkát Tucumán egyházmegyében (ma Argentínához tartozik); két év alatt 9000-nél több indiánt sikerült megkeresztelnie. 1606 körül kezd végleges formájában kibontakozni az ottani missziós tevékenység. Leghíresebbé a guarani misszió vált; ez kapta a rend rosszakaróitól a „jezsuita-állam” elnevezést, amely azóta még komoly történetírók műveibe is belecsúszik. A misszió, virágzása teljében, 30 településen 140,000 indiánt gondozott; az egyes falvak lélekszáma 500 és 7000 között váltakozott. Más törzsek közt is meglehetősen szép eredmények mutatkoztak. Amikor a jezsuitákat kiűzték Paraguayból, 52 településen 114,000 indián életét irányították. Magában a guarani misszióban a jezsuiták 700,000-nél több indiánt kereszteltek meg 1606 és 1767 között.

A módszer, amellyel Szent Ignác fiai ezeket a páratlanul álló eredményeket elérték, többé-kevésbé azonos volt az összes indián missziókban. A misszionáriusok — már kereszténnyé lett indiánok társaságában — felkeresték a félnomad törzseket, megbarátkoztak velük: rábeszéléssel és ajándékokkal rávették őket a vándorló életmód feladására és jófekvésű, termékeny vidéken végleges településeket létesítettek számukra. Ezek az ú. n. „reducciones” vagy a nálunk elterjedt nevükön: a *redukciónok*. Az ilyen indián falvak külsejükre nézve is azonos terv szerint épültek. A falu közepén, nagy térségen, a misszió épületei helyezkedtek el (templom, iskolák, a misszionáriusok lakóháza, temető); onnan indultak ki a széles sugárutak. A települések polgári kormányzatát maguk az indiánok látták el; a vezető tisztségeket lehetőleg kacikokkal (főnökökkel) töltötték be, akiket a misszionáriusok gondosabb iskolázásban részesítettek. A telep legfőbb lelki irányítója és egyszersmind királyi tiszviselő rangjával bíró feje a misszionárius volt.

Nem lehet feladatunk, hogy itt részletesebben ismertessük a redukciónok izzig-vérig keresztény és szociális szempontból eszményi életberendezkedettségét. Legyen elég annyi, hogy — szerzetesi közösségektől eltekintve — sehol a föld hátán oly tökéletesen egybe nem olvasztották az „*ora et labora*” — imádkozzál és dolgozzál — életprogramot. Egy-egy telep igazi nagy család volt: minden szükségletükről ők maguk gondoskodtak, — vallási életüket igényeiknek megfelelő mértékben és sajátos lelki színezetük megtartásával élhet-

ték le; a mellett a misszió az általános emberi kultúrában való emelkedésükről is gondoskodott.

Hogy ezek a „vadak” milyen tanulékonyak voltak pl. az egyes iparágakban, arról tanúságot tesznek a még romjaikban is nagyszerű templomaik; továbbá az a tény, hogy a redukciók indiánjai a harangöntéstől és orgonagyártástól kezdve, a fafaragáson, műlakatosságon át az ötvös-munkáig mindent eltanultak a segítőtestvérek szakavatott oktatása és ellenőrzése mellett. A gazdálkodást — mind a vetemények, illetve ültetvények, mind az állattenyésztés terén — ezek a tegnap még nomád népek szintén mintaszerűen üzték.

Még Voltaire is az őszinte elismerés hangján nyilatkozik a redukciók intézményéről: a „humanitás diadalának” nevezi őket.

A Társaságnak a spanyol birodalomból való kiűzetése előtt a spanyol-amerikai rendtartományokban 354 jezsuita működött, több mint 300,000 újkeresztény indián között. Sajnos: az udvarnál hitelre találtak alaptalan panaszokkal és vádjakkal a kapzsiságukban megrövidített spanyol telepesek, akik nem tudták többé kiszarolni a redukciókba gyűjtött és a misszionáriusok irányítása, védelme alatt álló indiánokat; rosszindulatú meséik a jezsuiták „államalakulatáról”, felhalmozott kincseikről, — sőt: az indiánok kizsákmányolásáról (!) — nagyban elősegítették azt az Európában már amúgyis készülődőfélben lévő merényletet az Egyház ellen, amely a Jézustársaság teljes eltörlését tűzte ki céljául. Az igazi emberi civilizáció szolgálatában álló 150 éves munka nem volt elég ahhoz, hogy a vadon megszelídített fiai körében önálló, az európai népekéhez hasonlóan, évszázados hagyományokon alapuló, maradandó indián kultúrát létesítsen. A Társaság elűzése után, 4—5 évtized alatt, minden elpusztult. Az indiánok — vezetők híján — visszasüllyedtek régi fegyelmetlenségükbe, újból nomád életre kaptak. Hajdani jólétük, kultúrájuk ma már csak siratnivaló emlék.

Hadd tegyünk pontot a redukciókról való megemlékezésünk végére XI. Pius pápa szavaival, amelyeket 1933 januárjában mondott P. Gonzales és két társa boldoggáavatásakor: „A redukciók a szociális és civilizált élet, a hiánytalan keresztény élet kialakításának a történelemben egyedülálló, igazán dicsőségteljes kísérlete voltak. Az emberi gonoszság netovábbja, minden jó ellenségének: a sátánnak és szolgálainak minden gonoszsága kellett hozzá, hogy ledöntse ezt az olyan gyönyörű, annyira jótékony alkotást, amely magának az emberiségnek, az emberi alkotóképességnek a dicsőségét jelentette!”

*

Kanadában a jezsuitáknak az 1611-ben Acadia-félszigeten megkezdett és a szomszédos szárazföldre is kiterjesztett missziós tevékenységét az első években megakasztották az angolok és franciák közt létrejött háborúskodások. Csak 1632-től kezdve, a saint-germain-i béke után, lehetett nagybobszabású, tervszerű munkát kiépíteni. A központ a Quebecben alapított kollégium lett. Innen keresték fel a Szent Lőrinc folyam mentén lakó indián törzseket és délfelé is, de főleg északon (egészen a Hudson-öböl) sikerült rövid idő alatt valamennyit megnyerniök a kereszténységnek.

A Társaság missziós történetének legszebb lapjai közé tartozik a *huronok és irokézek* közt kifejtett, emberfeletti áldozatokat követelő térítő tevékenység. P. Brébeuf János 1634-ben keresi fel 800 kilométeres távolságban, a Huron-tó keleti partján lakozó törzseket. Az első tíz év a vad indiánok között valóságos vértanúélet volt. A hősiesség, önzetlenség 1646 táján kezdte meghozni gyümölcseit: néhány száz indián megkeresztelkedett és a megtérési mozgalom komolyabb reményekkel kecsegtetett.

Am akkor a szomszédos irokézek kiásták a harci bárdot és a legelkeseredettebb irtóhadjáratot indították meg a huronok ellen. 1648 júliusától a következő év decemberéig feldűlják a missziókat, lemészárolják — néhány hírmondó kivételével — az összes huronokat és a vértanúk történetében talán páratlanul álló kínzásokkal kivégzik a kezükbe került öt misszionáriust.

Az irokézek vadsága nem tudta elriasztani tőlük Krisztus hírnökeit. Első apostoluk P. Jogues Izsák volt. 1642-ben az irokézek fogságába jutott; akkor válogatott kínzások és keze megcsonkítása után élve szabadult ki karmaik közül. A vértanú hazautazott Franciaországba, hogy egészségét helyreállítsa és . . . hogy új misszionáriusokat toborozzon! Ő maga csakugyan visszatért az irokézekhez. Ezek 1646-ban aztán másodszer is megkínózták, most már halálos kimenetellel. Előzőleg két segítőtestvér már halálát lelte náluk. XI. Pius 1925-ben a huron és irokéz missziók 8 vértanúját a szentek sorába emelte. A sok viszontagság árán továbbra is fennálló misszióban 1669-ben sikerült egy települést létesíteni keresztény indiánok számára (Xavéri Szent Ferenc-község, a Szent Lőrinc folyam mellett; ezt később átvitték Caughnawaga-ba). 1701-ben 1200 keresztény irokézeiről emlékeznek meg a Társaság évkönyvei.

A huron missziókból terjeszkedett ki a jezsuiták tevékenysége a *Nagy Tavak vidékén élő törzsekre*. P. Allouez Kolos 1665-ben lélekvesztően eljut a Felső-tó nyugati csücskébe és 1669-ben megalapítja az ottani missziók központi állomását. A misszió dél felé egészen a Mississippi-ig és Ohio-ig terjedt ki. P. Marquette Jakab két kalandos útjával (1673, 1675) felkutatja a Mississippi folyamvidékeit, egészen az Arkanzas torkolatáig és új indián törzseknél veti meg a hitterjesztés alapjait. Részletezésekre, sajnos, nincs helyünk. Azért csak annyit említünk meg, hogy ezen az óriási területen, amely a Szent Lőrinc folyam torkolatától nyugatra a Nagy Tavak vidékéig, onnan a Ohio és Mississippi mentén húzódva, egészen a Mexikói-öbölíig terjedt, 1611 és 1763 között 327 jezsuita misszionárius működött.

Az **Antillákon** 1638 óta találkozunk jezsuitákkal: működésük a fehér telepesek lelki gondozásán kívül felölelte a néger rabszolgákat és — a misszió fokozatos kiterjesztésével, — a bennszülött karaibokat. (Főleg Martinique, Guadelupe, S. Domingo és S. Vincent szigeteken.) S. Domingo volt egyike azoknak a misszióknak, amely nehéz éghajlata miatt a legtöbb emberáldozatot követelte; 1703-tól, a misszió megalapítási évétől 1743-ig 56 jezsuita lelte ott korai halálát.

Az Antillákról hajózik át 1651-ben P. Méland Dénes a délamerikai francia gyarmatra: **Francia-Guayanába**. Itt is előbb a telepesek lelki gondozását vállalták, de azután lassan felkeresték az erdőkben lappangó indián törzseket és több, szépen fejlődő redukciót létesítettek. Sajnos, angol kalózkodás, a Kourou redukción kívül, a többit mind feldúlták. A Társaság kiűzéséig (1764) összesen 111 jezsuita működött ezen a területen. Guayana közismert egészségtelen éghajlatáról. A sárgaláz idő előtt sírba viszi a legellenállóbb szervezetet is. A gyarmat egyik kormányzója csodálattal eltelve látja Szent Ignác fiaiban a haláltmegvető elszánt-ságot: „Boldogabbak vagytok, mint mi; a halál nem kelt rémületet bennetek!”

Ez volna, néhány vázlatos vonással, a Jézustársaság missziós tevékenységének a képe a felozlatást megelőző életszakában. Elragadóan fenséges még ebben, a nagyon karcolatszerű megjelenésében is! Azt látjuk belőle, hogy száz évvel az alapító halála után, a Társaság fiai már ott harcolnak Isten Országa minden frontján; kétszáz évvel az alapító halála után pedig, világszerte fennálló *271 missziójukban (!)* kétségtelesen az Egyház terjeszkedésének legjelentékenyebb előmozdítói. Az egyháztörténészek egybehangzó ítélete szerint a missziós tevékenység addig soha nem látott fellendülést vett mindenütt, ahol Szent Ignác fiai megjelentek a küzdőtéren és Jézus nevének zászlajával a kezükben, a Szent Ignációtól örökölt lelkiyakorlatos elszántsággal a szívükben, belevetették magukat a harcba, hogy Krisztus számára hódítsanak. *Az isteni Gondviselés részben úttörőknek, részben kiváltságos élharcosoknak akarta felhasználni őket Kelet minden fontosabb missziós területén; Kanada, Mexikó, Dél-Amerika megtérítését pedig túlnyomóan nekik tartotta fenn.* A rendalapító lelkében elhintett missziós mag termékeny talajba hullott és fiaiban százszoros termést hozott! Korunk egyik legtekintélyesebb missziós írója szerint: „Elsősorban a Jézustársaság kimagasló teljesítményeinek köszönhető, hogy a középkort követő missziós korszak a leg-tündöklőbb az Egyház közel kétezeréves történelmében.” (P. Schwager Ferenc S. V. D.: Die katholische Heidenmission in der Gegenwart. Steyl, 1907. 16. lap.) Ugyanezen a nézetten vannak a nem-katolikus írók is, többek közt Macaulay, Boehmer és a katolikus ügyek iránt elfogulatlannak éppen nem mondható Ranke is! (Lásd pl.: Die römischen Päpste II. 6, 325; IV. 260.)

II. Magyarok a fronton

A XVI. század világpolitikai helyzete, valamint az a tény is, hogy a Jézustársaság legelőször a latin országokban jutott el nagyobbarányú kifejlődésre, érthetővé teszi azt, hogy a Társaság misszióiban eleinte szinte kizárólag csak *portugál* és *spanyol* jezsuitákkal találkozunk. Az 1493—94-ben hozott pápai döntés, majd a tordisellas-i megállapodás, a felfedezésekkel addig ismeretlenül naggyá nőtt világot valósággal „felosztotta” Portugália és Spanyolország között. Később a franciák is szereztek maguknak gyarmati területet, vagy legalább néhány állomáshelyet, Észak-Amerikában és a Közel-Keleten. A világoralom e megosztása természetszerűleg magával hozta, hogy a három katolikus állam a terjedő Egyház védőjévé és támogatójává lett a maga területein. Történelmi szemmel nézve az akkori helyzetet, semmi csodálnivaló nincs azon, hogy ezek a hatalmak mindenütt a saját népük fiait használták fel gyarmatbirodalmuk pogány népeinek megtérítésében. Főleg a portugálok voltak féltékenyek „patronátusi jogukra”: a nekik odaitélt Keleten csakis úgy engedték meg a nem-portugál misszionáriusok működését, ha alávetették magukat a portugál patronátusnak. A XVII. században emberfeletti erőfeszítésekkel megtett kutatóutak (ismertebbek: Goes Bento testvér útja Tibeten át Kínába és P. Gruber János útja Kínából Tibeten át, Indiába) részben éppen azt is célozták, hogy Kelet felé megtalálják a *szarazföldi* közlekedés lehetőségét és így a misszionáriusok függetleníthessék magukat a portugálok kelleetlenül nyújtott kegyeitől! Kelet felé nem is lehetett ugyanis más módon utazni, mint portugál hajókkal!

Mindazonáltal — már az első évtizedektől kezdve — elég szép számmal szerepelnek *olasz* misszionáriusok; később pedig (a XVII. század kezdetétől) fokozatosan, mind jelentősebb arányokban, *német*, *flamand*, *belga* és *francia* jezsuiták is kiveszik részüket a nagy munkából. E népek fiai kezdetől fogva éppúgy megajánlkoztak a missziós munkára, mint a spanyolok és portugálok, de az utazás különleges nehézségei, továbbá a spanyol és portugál világi hatóságok féltékenysége miatt szám szerint eléggé lemaradnak ezeknek a népeknek a hírhirdetői mögött. 1670-ig pl. mindössze kb. 20 német jezsuitát találunk a missziókban. Amikor a spanyol király 1664-ben külföldieket is beengedett tengerentúli országaiba, a rákövetkező 90 év alatt csupán Spanyol-Amerika misszióiban 600-nál több német jezsuita működött; nagyszerű szervezőképességük, sokoldalú felkészültségük, gyakorlatiasságuk és józan körültekintésük olyan értékek voltak, amelyek jelentős mértékben hozzásegítettek ezeknek a misszióknak a történelemben páratlanul álló felvirágzásához.

Magyarországból származó jezsuita misszionáriusokról általában eléggé szegényes adatok állnak eddig rendelkezésünkre. Igen szép és sokat ígérő feladat vár még e téren történészeinkre, hogy közelebbi adatokat hozzanak napvilágra azokról a magyar misszionáriusokról, akiket név szerint már ismerünk, — és felfedjék azokat, akiket teljesen elborított a feledés homálya. Tanulmányunk szűk keretei csak annyit engednek meg, hogy néhány szóval megemlékezzünk eddig ismert magyar misszionáriusainkról. (Bővebb adatokat tartalmaz róluk Miklósi László: „Magyar hősök öt világrészen” című munkája. 2. kiadása megjelent 1936-ban.)

Mexikó területén működtek:

P. báró Rátkay János. 1680-ban (33 éves korában) indult el a misszióba. Eleinte az észak-mexikói Tarahumara misszióban működött, majd a Kaliforniában megalapítandó missziók számára ajánlotta fel erőit. 1684-ben halt meg, minden valószínűség szerint vértanúhalállal; fellázadt indiánok dühének esett áldozatul.

P. Koncsák Ferdinánd. 1731-ben (32 éves korában) jutott ki Mexikóba. Egyike a kor legkiválóbb misszionáriusainak. Több indián települést alapított (San Borgias, San Joachim, San Sabbas, Santa Lucia, San Athanasio, Santa Monica, Santa Marta, Santa Gertrudis). Néhány év alatt 3000-nél több indiánt tett kereszténnyé. Mint földrajzi kutató is nevet szerzett magának: ő állapította meg 1746-ban végzett kutatásaival, hogy Kalifornia félsziget; 1751-ben pedig felfedezte az Afegur, Santa Cafalina és a Dolores szigeteket. 1759-ben halt meg.

P. Neuhaus András. Csak annyit tudunk erről az érsekújvári származású misszionáriusról, hogy 1720-tól kezdve a mexikói missziók munkaerői közé tartozott.

Peruban működtek:

P. Brentano Károly. Komáromban született 1694-ben. 1724 tavaszán Quitóba hajózott. Kiváló értékeiről tanúskodik az, hogy 1744-től kezdve három éven át a perui rendtartomány főnöki tisztjét viselte, 1751-ben pedig mint prokurátort Rómába küldték a misszió képviselőjeként. Jelentős kutató utakat végzett az Amazonas egész folyamvidékén; egyes területek első térképei is tőle származnak. Az irodalomban ismertté tette nevét a Maranhon-missziók történetének a megírásával (spanyol nyelven). Halála éve bizonytalan.

Ugyancsak a quitói misszióban működött 10 éven át (1750-től az 1760-ban bekövetkezett haláláig) a varasdi származású *P. Haller Ferenc*, valamint *P. Szucsich Miklós* is. Egyideig együtt dolgoztak a Magdalena-redukcióban, a moxos indiánok között.

Már 23 éves korában kijutott a moxos indiánok közt létesített egyik misszióba a selmecebányai születésű *P. Éder Ferenc* is. 1750-től egészen a Társaság kiutasításáig, a missziók javára értékesítette kiváló képességeit. 1769-ben szállították haza a misszióból eltávolított rendtársaival együtt. Idegen állampolgár létére elkerülte spanyol rendtársai sanyarú sorsát: a börtönt. Hazatért Magyarországra és mint Besztercebánya plébánosa fejezte be életét (1773). Halála után adták ki (1791-ben) latin nyelven megírt művét: a perui moxos misszió történetét.

A **Chile** területére eső missziókban is találkozunk magyar jezsuitával: *P. Hedry Márton* neve 1748 és 1760 között ismételtelen előfordul a misszionáriusok névjegyzékében. Közlebbi adatok még nem állnak rendelkezésünkre működése felől.

A **brazíliai Maranhon-misszióban** négy kiváló magyar munkaerő működéséről tudunk.

P. Szentmártonyi Ignác. (Szül.: 1718-ban.) V. János portugál király meghívására mint „udvari csillagász és matematikus” került ki a misszióba 1751-ben, hogy érvényesítse tudományát a vitás spanyol-portugál határok megállapításánál. E küldetése mellett nem feledte el lelkipásztori mivoltát sem: teljes tehetségével beállt a misszionáriusok sorába.

Pombal miniszter többi rendtársával együtt őt is a Szent Julián-börtönbe záratta. 1760-tól 1777-ig itt szenvedett emberfeletti kínokat. Akkor, Mária Terézia közbelépésére, kiszabadult. Mint a varasdi szeminárium igazgatója fejezte be életét 1793-ban.

P. Kayling József (szül. 1725). 1753-ban ment a maranhoni misszióba két társával: P. Szluhával és Fáy-jal. Tevékenysége csúcspontján állt, amikor Pombal keze rája is lecsapott. Tíz évnél tovább sínylődött a Szent Julián-börtönben. Mária Terézia közbenjárására kiszabadult. A rend eltörlése után, 1777-től kezdve, ismeretlen időben bekövetkezett haláláig, szülővárosában: Selmecebányán mint plébános működött.

P. Szluha János (szül. 1725). Többévi kérelmezés után 1753-ban jutott ki a misszióba, szintén mint matematikus, hogy Brazília fölmérésénél és térképének elkészítésénél segédkezzék. E téren végzett munkásságával mindenki elismerését kiérdemelte. Szolgálataiért ő is azt kapta jutalmul a portugál kormánytól, amit P. Szentmártonyi: rendtársaival együtt száműzték és a Szent Julián-börtönbe zárták. Bátyja a lisszaboni követ közbenjárásával szabadlábba helyeztette. Idehaza a győri szeminárium igazgatója lett. Halála éve bizonytalan.

P. gróf Fáy Dávid Alajos (szül. 1721). 1753-ban került a misszióba. Több indiai redukciónban működött: mindenütt megnyerte magának a lelkeket életszentségével. 1757-ben előljárói a rend tanulmányi házában teológiai tanszékkel bízták meg. Még abban az évben utolérte Pombal száműző parancsa. A törékeny testű, gyenge egészségű ember élete hátralevő részét különféle börtönökben szenvedte végig, a szentek hősiességével viselvén igazságtalan sorsát. Másfél évig tartó halódás után 1767-ben a halál hozta meg számára a szabadulást.

Egy magyar származású jezsuita teológusról is tudunk, *Bakranin Lukácsról*; a misszióba vivő útján ragadta el a halál 1727-ben.

Paraguay misszióiban működtek:

P. Limp Ferenc (szül. 1695). 1726-ban került Paraguayba. Előbb a Concepcion-misszióban tevékenykedett, majd 1738-ban a Parana közelében fekvő Loreto-redukción élére helyezték. Ott működött haláláig (1768).

P. Orosz László (szül. 1697). 1727-ben jutott ki a misszióba. Leveleiből állandóan kicsillan az apostoli tevékenység, sőt vértanúság vágya. De előljárói tanítási és kormányzási tehetségét értékesítették a misszió javára. Először hosszabb ideig Cordobában működött mint tanár, azután mint a főiskola rektora, majd Buenos-Airesbe került házfőnöknek. Négy éven át a tartományfőnöki titkár állását is betöltötte. Mint prokurator egyszer megfordult Európában is; útját ügyesen értékesítette missziója javára: új jelentkezőkből nagyobb misszionárius csapatot vitt magával hazatértekor. 1767-ben rendtársaival együtt őt is eltávolították a misszióból. Idehaza a nagyszombati kollégiumban a rendi fiatalság lelkiezetője lett. Néhány nappal a rend feloszlatása előtt halt meg, 1773 szeptember 11-én.

Néhány misszionáriusról még a legfontosabb életrajzi adatok is hiányoznak. Csak azt tudjuk róluk, hogy Magyarországból származtak és hogy — még meg nem állapítható időn át — a missziókban működtek. Hadd örökítsük meg legalább nevüket:

Krabath Ádám segítőtestvér (szül. 1711); 1740-ben találkozunk először nevével a paraguayi misszióban. *P. Ferder Fülöp* (szül. 1713); 1746-tól kezdve szerepel Paraguayban. *P. Marquesetti János* (szül. 1704-ben, Fiumében); 1738-tól kezdve működik a San Borgia-redukcióban, Uruguayban.

Ugyancsak a *mai Uruguay* területén működött *P. Szerdahelyi Ferenc* is (szül. 1717). 1747-ben jutott ki a misszióba. Kiváló lelkipásztor volt, de gyakorlati érzéke is a misszió kimagasló erői közé emelte. A gyapot- és dohánytermelés megszervezésével, főleg azonban a világhírré szert tett „jezsuita tea” felfedezésével tette emlékezetessé nevét.

*

A régi Társaság keleti misszióiban kevesebb magyar jezsuita szerepel. A főntebb vázolt okok alapján könnyű megtalálnunk rá a magyarázatot.

Kínában magyar származású jezsuitáról nem tudunk. A linzi születésű *P. Gruber János* (szül. 1623) azon a jogon tekinthető a mi kincsünknek is, hogy a misszióba való küldetése előtt Magyarországon működött (Nagyszombatban, Trencsénben, Sárospatakon és Erdélyben) és annyira hozzánőtt hazánk földjéhez, hogy Kínából való visszatérése után, egészsége megrokkolásával újra ide kéretődött Magyarországra. Sárospatakon halt meg 1665-ben. Kínában eleinte *P. Schall* oldalán dolgozott mint csillagász. Világhírré tett szert nagy útjával, amellyel Tibeten, Indián, Beludzsisztánon, Perzsián és Örményországon át, szárazföldi úton járta be a nagy távolságot. Visszafelé is elindult, de erői megfogyatkozását érezvén, visszafordult. Porai magyar földben pihennek.

Az **indiai missziók** évkönyveiben találkozunk néhány magyar jezsuitával. Sajnos, róluk is nagyon keveset tudunk. *P. Slamenszki Károly* mint orvos lépett a rendbe, mégpedig missziós szándékkal, mert ujoncéveit Goában végezte el. A misszióban nagy hasznát vette orvosi tudásának. Hué-ban halt meg 1747-ben. *P. báró Rátkay Miklós*, a főntebb említett *P. Rátkay János* testvére; 1660-tól kezdve találkozunk nevével az indiai misszióban. *P. Pintér* keresztnevét sem ismerjük; 1679-ben halt meg. Teljes homály fedi *P. Berzeviczi Ferenc* missziós életét is: mivel 36 évet ért csak meg (1679—1715), valószínű, hogy valami betegség időelőtti áldozatává lett. Az egyetlen Indiában működő magyar jezsuita, akinek az életét közelebbről is ismerjük: *P. Hausegger József*. Selmebányán született 1700-ban. 1730-ban ment Indiába; valószínűleg 1765-ben halt meg. Életét érdekes levelei ismertetik. (Magyarul kiadta őket *P. Pinzger Ferenc S. J.*: „Magasztos eszmék útján” című könyvében.)

*

Ezzel akartunk szerény emlékkövet állítani a Társaság első missziós korszakában szereplő magyar származású jezsuitáknak. A névsor nem nagy. De — mint említettük — valószínűleg nem is teljes! És ha teljes lenne is, elegendő tanúságot tehetne arról, az akkori kor missziós területeitől legtávolabb eső és az itthoni, felette nagy feladatokkal küszködő magyar jezsuiták lelkében is ott élt a szentignáci örökség: a világmiszió nagy ügye iránt megnyilatkozó lelkesedés és minden áldozatra képes szeretet!

III. A jezsuita missziók erejének a titka

Futólag rá kell mutatnunk a jezsuita missziók kétségtelenül meglepő eredményeinek az okaira is. Bizonyos ugyanis, hogy a Jézustársaság missziós tevékenységének sikeres volta nem pusztán abban leli magyarázatát, hogy az új rend hitelesítésére alkalmazott tagjai jelentékenyen gyarapították az Egyház missziós frontjain addig is harcoló misszionáriusok táborát. Hiszen önzetlen odaadás, önfeláldozás, buzgóság addig is volt az Egyházban és Szent Ignác maga hangsúlyozta a legjobban, hogy az Egyház dicső múltú szerzetesrendjei között a legutolsó hely illeti meg a Társaságot! A jezsuita rend missziós erejének a titkára, főbb vonásaiban, már a múlt század közepén jól rámutatott egy író (M. Müllbauer: „Geschichte der katholischen Missionen in Ostindien.“ München, 1851. L. főleg a 60. lapot.): „Bármennyire jelentékenyek is a hitelesítés terén tett erőfeszítések ebben a korszakban (t. i. Xavéri Szent Ferenc fellépése előtt), ... mégsem jártak maradandó és feltűnőbb eredménnyel; de nem is járhattak azzal, ha figyelembe vesszük a misszionáriusok csekély számát, a nyelvismeret hiányát és a tanintézmények létesítésének az elmulasztását. A legnagyobb nehézség azonban az volt, hogy nem tervszerűen kiépített módszert követtek . . .” A következő sorokban a szerző örömmel állapítja meg, hogy a jezsuiták fellépése kiküszöbölte ezeket a fogyatékoságokat. Lássuk tehát a Jézustársaság szervezetét és eljárás módját a misszionálás feladatában!

1. A Társaság egyik legfőbb ereje a **munka szervezettségében** keresendő. Nem az egyéni buzgóság szabta meg a munkateret, vagy a munkában követendő módszert, hanem a fegyelmezett, központi irányítás, amely minden vonalon biztosította a nagyvonalú tervszerűséget és egyöntetűséget. Csak átmenetileg maradtak egyes missziók, mintegy a maguk felelősségére hagyva, csupán a távoli római központ közvetlen hatásköre és irányítása alatt; a törekvés az volt, hogy a missziót vagy külön rendtartománnyá tegyék, vagy legalább egy közelfekvő rendtartomány alá rendeljék. Innen az a tény, hogy még Szent Ignác két provinciát létesített tengerentúli országokban (1549-ben Goa, 1553-ban Brazília) és utódai — híven az alapító elgondolásaihoz — idővel 14 rendtartomány kormányzati egységébe foglalták össze a Társaság misszióit. *Négy provincia* volt Keleten: Goa, Malabár, Japán, Fülöp-szigetek; *hét provincia* az amerikai missziókban biztosította a helyi viszonyoknak megfelelő egységes, tervszerű munkát: Mexikó, Új-Granada, Quitó, Peru, Chile, Paraguay, Brazília. Kína, a Mariana-szigetek és Maranhon, *vice-provinciák* fokozatát nyerték rendkormányzati szempontból. A Rómával való kapcsolatot és a Jézustársaságot minden működési vonalán jellemző legfőbb központi ellenőrzést, irányítást nemcsak a helyi előjárók és tartományfőnökök köteleességszerűen beküldött jelentései és a rájuk

érkező válaszok biztosították, hanem az ú. n. *vizitátorok* és *prokurátorok* működése is.

A *vizitátorok* mintegy a rend általános főnökét képviselték a távoli missziós területeken fáradozó misszionáriusok számára. A missziók végiglátogatása és a helyszínen dolgozó apostoli erővel való közvetlen érintkezésük folytán, a legkisebb részletekben is alapos, mindamellett az egyes, pusztán helyi érdekeltségeken túlemelkedő általános áttekintést nyertek a misszió helyzetéről, nehézségeiről, különleges érdekeiről és mivel egészen kivételes joghatóságot és felhatalmazásokat nyertek a generálistól, a szükségleteknek megfelelően megtehették a szükséges intézkedéseket is a missziós tevékenység minél célszerűbb fejlesztése érdekében. Több vizitátor szereplése döntő hatással volt a Társaság misszióinak kialakulásában; szerencsés kezű intézkedéseikkel, útmutatásaikkal, a lelki hódító hadjárat stratégiájának kidolgozásával és végrehajtásával, örökre elévülhetetlen érdemeket szereztek Krisztus Országá diadalmas terjesztése terén. Hogy csak két nevet említsünk: P. Valignani Sándor zsenialitására, letörhetetlen alkotóképességére és mindenkit magával sodró buzgóságára kell legnagyobb részről visszavezetnünk a Társaság keleti misszióinak bámulatosan gyors és szép fejlődését a XVI. század végén: ez az ember 1574-től kezdve 1606-ban bekövetkezett haláláig valóságos életető lelke volt minden kezdeményezésnek! Brazíliában P. de Vieira Antal vizitátori működése jelenti újabb virágzó korszak kezdetét.

A *prokurátorok* viszont, az egyes missziókban, választás útján kijelölt egyének voltak, akik 6—8 évenként Rómába utaztak, hogy beszámoljanak a rend általános főnökének, további utasításait kérjék és ugyanakkor egyéb missziókból jött társaikkal kicseréljék tapasztalataikat. Azt felesleges is mondanunk, hogy a *prokurátorok* arra is felhasználták római útjukat, hogy az otthoni egyházi és világi vezető tényezők jóindulatát megnyerjék a missziók ügye javára. A Társaság házaiban és iskoláiban tett látogatásaik és előadásaik számtalan esetben missziós hivatások elindítói voltak. Rendszerint ezek a *prokurátorok* vezették, a missziójukba való visszatérésükkor, az újabb misszionárius csapatokat leendő működési helyükre.

2. A szervezethez biztosítása mellett a lehető legnagyobb **alkalmazkodásban** keresendő a Társaság missziós sikereinek további magyarázata. Szent Ignác szerint a Társaság legfőbb törekvése Isten **nagyobb** dicsőségének az előmozdítása. Minden, erkölcsileg nem rossz eszközt meg lehet és — ha csakugyan hatékonyan elősegíti ezt a célt — meg is kell ragadni, ennek a célnak a megvalósítására! Ennek az elvnek a végrehajtása jut érvényre nemcsak akkor, amikor mindenütt eltanulják az ország nyelvét és a bennszülöttek anyanyelvén prédikálnak, tanítanak és rajta vannak, hogy minél előbb az illető nyelven megírt tankönyveket adjanak növendékeik kezébe; hanem akkor is, amikor a missziók sikere érdekében egyes jezsuiták mandarinokká, szánnyázikká, rádzsákká lesznek, vagy mint csillagászok, matematikusok, gyógyszerészek, építésszek, fémöntők, festők, zenészek, vagy akár vándorkereskedők iparkodnak beférközni új működési területekre. Csak ezzel a módszerrel lehetett megnyitni az Evangélium számára Kelet elzárt birodalmait. Az a vád, hogy a „jezsuiták ügyes politikusok voltak”, ebben a formájában csak-

ugyan megfelel a valóságnak: minden népnél ellesték azokat a sajátos lelki vonásokat, amelyek alapján megkedveltethették magukat velük. Japánban, a műveltebb körökben, bölcséleti kérdések megvitatásán kezdtek és... teológiával fejezték be. Kínában felhasználják a technikát, a tudományt (P. Schall, Verbiest) és a művészetet (P. Sichelbarth Ignác és Attiret testvér udvari festők). Mivel Kínában igen nagy a könyv becsülete, ezt is a missziók szolgálatába állítják és hamarosan kiadnak egy csomó igen értékes könyvet. Már 1664-ig kb. 150 különféle mű kiadásáról gondoskodtak. Hogy mennyire megütötték ezek a könyvek a mértéket, arra legszebb tanúság a keresztényellenes Chienlung császárnak az az intézkedése, amellyel a „legkiválóbb kínai könyvek” jegyzékébe 24, jezsuita szerzőtől származó művet is felvétel!

Könnyen fogalmat alkothatunk magunknak a jezsuitáknak a könyv-apostolkodás terén kifejtett munkásságáról, ha emlékezetünkbe idézzük azt a tényt, hogy P. Buglio Lajos, 24 éves munka árán, 34 kötetben kiadta kínai nyelven Aquinói Szent Tamás „Summa theologica” művét; P. Furtado Ferenc pedig már 1631-ben kiadta 10 kötetben a „Commentarii Conimbricenses” kínai átdolgozását Aristoteles logikájához és fizikájához! Mások mint kartografusok tettek szolgálatot a hivatalos Kínának, hogy ezzel a kereszténység térfoglalásához nyissanak lehetőségeket; P. Fridelli Ehrenbert a császár megbízásából beutazza egész Kínát, hogy térképet készítsen róla; az osztrák P. Martini Márton pedig 1655-ben kiadja híres atlaszát, amelynél jobbat a következő két évszázad sem tudott felmutatni.

Ugyanezt az ártatlan politikát alkalmazzák Szent Ignác fiai Amerikában, ahol zenével, énekekkel és színdarabok megrendezésével csalogatják magukhoz a vadságuk mellett is gyermekded lelkű indiánokat. Ahol az „előkelőség” hatott, ott külső fény kifejtésével léptek fel, mint maga Xavéri Szent Ferenc is Japánban; ahol a szent cél érdekében kutyákkal kellett megosztani hálólhelyüket és könnyező szemmel túrni a børsátorban terjengő elviselhetetlen füstöt, ott azt is vállalták, mint Észak-Amerika indián törzseinél. Hogy a műveltebb körök előtt tekintélyt szerezzenek, éveken át végzett kemény munkával, egészen rendkívüli tudást szereznek maguknak egyes népek irodalmában: P. de Nobili a szanszkrit nyelvben, P. Herdtrich Keresztély Konfucius tanításában lett világszerte elismert szaktudós; P. Desideri Hippolit 1714—21 között Tibetben a tibetiek nyelvén megírt, klasszikusoknak elismert könyvekkel cáfolta a lámaizmus tévedéseit stb. Még a költészetre is ráadták magukat. A klasszikus költők sorába emelkedtek: Brazíliában P. Anchieta József; — P. Beschi Konstantin tamil nyelvű költeményeivel, különösen a *Tembavani*-val, (= Hervadhatatlan virágkoszorú), Szent József tiszteletéről szóló 3619 strófás époszával; — P. Stephens Tamás konkani nyelven „Keresztény puránák” címen 11,018 strófás költeményt írt; — P. von Hanxleden János malayalam nyelven írt műremekekbe menő vallásos költeményeket. Az egyszerű népnél viszont a föld megművelése és az állattenyésztés fejlesztése sem esett érdeklődési területükön kívül. Tudjuk, hogy mennyire tiszteletben tartották a különféle népek nemzeti és társadalmi szokásait, ősi hagyományait: az ú. n. „ritus-háborúság” is onnan indult ki, hogy a jezsuiták megtűrhető, csupán polgári vagy társadalmi életelemeknek minősítettek olyan szokásokat, amelyek igen

szoros kapcsolatban álltak a kérdéses népek vallási életének megnyilatkozásaival és eredetileg csakúgyan a vallás területére tartoztak.

Csakis az alkalmazkodás alapjára helyezkedve gondolhattak a jezsuiták arra, hogy ne csupán az alsó néprétegekre szorítkozzanak térítési munkájuknál, hanem hozzáférközhessenek a népek vezető köreihez és ha őket esetleg nem tudják is megnyerni a kereszténységnek, legalább jóindulatukat biztosítsák a nagyobb mérvű, rendszeresen kiépített missziós tevékenységhez. Ez különben megint csak Szent Ignációl kapott irányelv: a Társaság oda helyezze működési fősúlyát, ahol *nagyobb és általánosabb* eredmény remélhető! Meglepő, hogy a Társaság már missziós működése kezdetén ott jár Távol-Kelet leghatalmasabb uralkodójánál, hogy a kereszténység hirdetéséhez megnyerje hozzájárulásukat. P. Valignani 1591-ben Hidejosi-nál, Japán mindenható katonai diktátoránál tiszteleg és sikerül a kitört keresztényüldözést egy időre megakasztania. Aquaviva Rudolf, Atri hercegének a fia, a későbbi salsette-i vértanú, néhány társával beférkőzik Akbar nagymogul udvarába és fatikpuri márványpalotájában megrendezi az egybehívott bráminokkal, mullákkal és párszi papokkal híres vitáit az igaz vallásról (1579—83). A legnagyobb sikert azonban Ricci érte el: a kínai császár kegyét biztosította a kereszténység számára! Ugyanezt a módszert követték a Társaság fiai más népeknél is: az indián törzseknél, a Szigetvilág különféle helyein mindenekelőtt a népi csoport fejét iparkodtak ügyük javára hangolni!

3. A jezsuita missziók sikerének, főleg az elért eredmény maradandóságának és elmélyítésének egyik igen fontos eszköze és talán legfőbb biztosítója: a **katekumenátus** és az **iskolák** voltak. Itt a Társaság ismét az alapító szellemében járt el. Szent Ignác hangsúlyozta ugyanis, hogy nem elég a lelkeket Krisztusnak megnyerni a hamarosan kiszolgáltatott kereszténységgel; épp azért előírja fiainak, hogy egyrészt csak alapos előkészítő oktatás után bocsássák a hitujoncokat a kereszténység szentségéhez, másrészt pedig iskolák létesítésével tegyék lehetővé a lélek további kiművelését. Ez manapság egészen természetesnek tűnik fel: akkor azonban lényeges újítás volt!

A Társaság kezdettől fogva csakúgyan bevezeti a *katekumenátust* (hosszabban tartó rendszeres hitoktatást a kereszténység előtt) és alapítója meghagyása szerint mindenütt *iskolákat* alapít; mégpedig nemcsak elemi fokozatú iskolákat, hanem középiskolákat, sőt — ahol a körülmények megkívánják — egyetemeket is. Innen érthető, hogy a Társaság missziós provinciáiban olyan sok kollégium (középiskolával, illetőleg egyetemmel egybekötött rendház) létesült; hogy csak a spanyol birodalom rendtartományait említsük: Brazíliában 3, a Fülöp-szigeteken 7, Peruban 16, Mexikóban 29, Quitóban 11, Új-Granadában 9, Paraguayban 12 kollégiumot tartott fenn a Társaság. Az iskolák rendeltetése abból a törekvésből adódik, hogy nem pusztán tömegek megtérése a cél a missziókban, hanem az emberek megtérítésén kívül biztosítani kell *az egész élet kereszténnyé formálódását*. Maradandó kereszténység ugyanis csak civilizált népeknél lehetséges: a kereszténység maradandóságát tehát csak az biztosítja, ha a vallás általános keresztény kultúra alapjaira támaszkodhatik. Főbb látjuk, hogy ezt az elvet milyen mintaszerűen megvalósította a Társaság Amerika indián redukcióiban. Ugyanúgy járt

el más misszióiban is. Jellemző erre az, hogy még a Mariana-szigetek vadjainál is iskolák létesítésével indul el a missziós munka. P. Sanvitores már 1671-ben iskolákat nyit Guam szigetén fiúk és leányok számára. Mintaszerű volt a japán misszió iskolarendszere: minden missziós állomáson voltak különféle iskolák, amelyekben a keresztények, hitujoncok és pogányok — ismereteiknek megfelelő — hitoktatásban részesültek. A keresztény gyermekek számára külön népiskolákat létesítettek, hogy a buddhista templom-iskoláktól elvonják őket. Külön iskolákban képezték a katekétákat. A bennszülött papok képzésére szemináriumokat nyitottak. Rendszerint a szemináriumokkal álltak kapcsolatban a különféle kézművesiskolák, amelyekben nyomdászokat, vésnököket, orgonaépítőket, faszobrászokat, zenészeket, festőket, órásokat képezték.

Az iskolák kiépítésével szinte szükségszerűleg együttjárt a *nyomdák létesítése*, hogy megfelelő tankönyvek előállítása lehetővé váljék. Tény az, hogy Indiában, Kínában, Japánban és Dél-Amerika több városában jezsuiták állították fel az első nyugati mintára berendezett nyomdákat. Sőt Indiában kb. 150 éven át más nyomda nem is létezett, mint a jezsuiták nyomdái. Japánban P. Valignani neve kultúrtörténeti szempontból is ismeretes: az első, *mozgatható írásjelekkel* működő nyomdát ő állította fel. Kínában és Japánban ismerték ugyanis már a nyomás útján való sokszorosítást, de a szövegrészteteket egy-egy fatáblán klisészerűen faragták ki: a külön-külön álló és tetszésszerűen változatható írásjelekkel való nyomásra a jezsuita missziók nyomdái tanították meg ezeket az évezredek kultúrával rendelkező népeket.

4. A missziós lelkület ez újszerű megnyilatkozása, amely a fegyelmettségtől tervszerűség, az alkalmazkodás és maradandó keresztény kultúra létesítésére való törekvés által páratlanul hatékony offenzív erőt adott az Egyház missziós tevékenységének, legvégső magyarzatát abban a sajátos **szentignáci lelkiségben** találja meg, amelyet a Szent önmagában manrézai magányában alakított ki a kivételes kegyelmek hatása alatt, utána pedig átömlesztett minden fia lelkébe. Szent Ignác, a „De Regno Christi” elmélkedésben — lelkigyakorlatainak egyik legfontosabb és legeredetibb elmélkedésében — feleketi fiait arra, hogy az Örök Király kívánsága szerint hozzásegítenek „conquistar todo el mundo!” Abban a korban, amikor mindenki a „conquistadores” legendás alakjairól beszélt és merésznél-merészebb utazók s kalandorok addig ismeretlen új világrészek és népek felfedezésével a „Conquista” eszményét dobták bele a közvéleménybe, Szent Ignác lánglelke is hódítani kíván: a felfedezett és a két gyarmatosító ország közt szétszórtott nagyvilágot Krisztus számára akarja megnyerni! Igen ám, de ehhez a hódító lelki hadjáratához teljesen krisztusi lelkülettel eltelt, krisztusi mintára önmagukból kivetkőzött „katonák” kellene: a „Compañia de Jesus”, Jézus hadserege, nem állhat olyan egyénekből, akik csak a legkisebb mértékben is önmagukat keresik ezen a földön. Szent Ignác az „alázatosság harmadik fokában” adja meg Krisztus követése csúcspontját, a keresztény tökéletesség betetőzését és azt a sajátos vonást, amelyet látni akar Társasága fiaiban. Ennek a lelki álláspontnak az a lényege, hogy Krisztusra tekintve és istenemberi szent személye iránti rajongásból, semmi mást itt a földön ne keressünk, ne válasszunk és ne tűrjünk meg, mint amit a Megváltó is kerest és választott; vagyis Krisztus katonájának az élete csakis a szegénység, a szakadatlan munka,

a nélkülözés, a szenvedés és önmaga teljes odaáldozásának az élete lehet: szeretetből Jézus iránt és az Isten megdicsőítéséért a lelkek üdvözítése által. Szent Ignác ezzel a szellemmel neveli fel fiait és ezzel adja meg minden időkre Társaságának sajátos apostoli arculatát.

Ez a szellem vitte a jezsuitákat a tengerentúli országokba, ez járatta be velük az „öserdőket, a homokpusztaságokat: nem magukért élnek, hanem Krisztusért, illetőleg Krisztus Országáért, amelynek növekednie, terjeszkednie, belső életerejében állandóan elmélyülnie és gyarapodnia kell! Legvégső elemzésben ez tehát a Társaság minden életmegnyilvánulásának, működésének az igazi hajtórúgója, így a missziókban kifejtett munkásságának és eredményének a titka is.

Ez a szellem vállaltatta Szent Ignác fiaival azt a töméntelen sok áldozatot, lemondást, önfeláldozást, amelyek a főntebb vázolt missziós teljesítményekkel szükségképpen együttjártak. Ez vállaltatta velük a halálveszélyt, amely ott leleselkedett rájuk az ismeretlen vidékek ismeretlen betegségeiben, mérges rovaraiban, alattomos ragadozóiban, elviselhetetlen éghajlatában, a vadon népeinek vérengző kegyetlenségében, sőt magán a tengeri úton is. (1581 és 1712 között csak Kína felé már az úton 127 jezsuitát elragadott a halál!) Ez a Szent Ignácól örökölt fanatikus hódítaniakarás töltötte el azt a jezsuitát, aki 10 éven át szakács volt egy Japán partjait érintő hajón, hogy egyszer besurranhasson abba az országba, amely akkor halálos ítélettel sújtott minden jezsuitát. Ez a szellem irányította annak a 30 jezsuitának az elhatározását, akik azonnal Japánba indultak, amikor híre érkezett Ferreira provinciális hittagadásának: 30 életet elégtételül Krisztusnak... egy megtagadott életért! Szent Pál életprogramja: „Számomra az élet: Krisztus — a halál: nyereség!” (Filipp. 21, 1.) valósult meg a Társaság megszámlálhatatlan, életét a lemondások lassú vértanúságában feláldozó tagjában és ez valósult meg teljes értelemben a régi Társaság 544 vértanújában, akik a missziós földeken, legtöbbször emberfeletti kínok elviselése után, halálukkal pecsételték meg hivatásukat. Japánban 111, Afrikában 87, a Fülöp-szigeteken és a velük szomszédos más szigeteken 49, Indiában 42, Kínában 27, Hátsó-Indiában 27, Ázsia egyéb helyein 30, a két Amerika országaiban 171 vértanú adta a missziós akarás leghősiesebb tanúságtételét. Közülük 11 a szentek, 82 a boldogok sorába jutott, 27 a tiszteletreméltók, 58 pedig Isten szolgálói sorában várja az Egyház további döntését megdicsőülésükre.

*

Ezekben lehetne megadnunk a jezsuita missziók sikerének a magyarázatát. Távolról sem akarjuk azt állítani, hogy Szent Ignác fiai között soha nem akadtak kevésbé értékes emberek, hogy a Jezus-társaság misszióiban soha nem fordultak elő balfogások, bizonytalankodások, sikertelenségek, újra-nekifogások. Nem! Szent Ignác fiai is emberek, a feladat pedig, amivel meg kellett birkóznuk, emberfeletti volt! Ne felejtjük, hogy a jezsuiták legtöbb missziójukban az *ugartörés, az alapvetés munkáját* végezték! Nem a mások által előkészített keretbe illeszkedtek bele, nem másoktól már kipróbált módszereket alkalmaztak, hiszen nekik kellett az akkor felfedezett és földrajzilag még kellelőleg ki sem kutatott vidékeken, teljesen ismeretlen nyelvű népeknél a későbbi missziós munka távolabbi feltételeit is előbb megvalósítani. Nem

aratókként vonultak ki már érett vetésekbe, hanem előbb a felderítés munkáját kellett elvégezniök, vagyis magukat a földeket megtalálniok, amelyeket Krisztus számára vetéssé tehetnek. A Gondviselés Szent Ignácot, a lovaglelkű katonát használta fel arra, hogy kifejezetten missziós rendet hívjon életre az Egyházban, melyre a *világ felfedezése nyomán a világmisszió* kiépítésének az új feladata hármlott. Az első missziós rend beteljesítette hivatását: a világ minden részében utat nyitott Krisztus Egyháza számára. Ha közben adódtak is emberi gyengeségek, talán itt-ott hibák is, az nem változtat azon a tényen, hogy a Jézustársaság a maga egészében mindig csodálatraméltó hősiességgel, halált megvető önfeláldozással harcolt a világ minden részében, hogy Krisztus Országá határait, az Üdvözítő parancsa értelmében: „az egész földkerekségre” kiterjessze!

Összeomlás

Szent Ignác a Társaságnak az Üdvözítő földi sorsát kívánta. A Gondviselés ezt meg is adta neki. Állandó harc a világ fiaival, szándékainak félremagyarázása, önzetlen kezdeményezéseinek hatalmi féltékenykedésből való elgáncsolása, rágalomhadjáratok, üldözések, száműzetések, vértanúság: mindezek olyan vonások a Társaság történetében, amelyekkel mindenkor találkozunk. Am — Szent Ignác elgondolása szerint — csak addig lehet méltó a Társaság Jézus neve hordozására, amíg beteljesül rajta az Üdvözítő sorsa is: „Ha engem üldöznek, titeket is üldözni fognak!” (Ján. 15, 20.) Sőt a Társaság vigasztalását és szelleme sértetlen épségének a biztosítékát sem találhatja másban, mint az Üdvözítő szavaiban: „Ha a világ gyűlöl titeket, tudjátok meg, hogy engem előbb gyűlölt nálatok” és „azért gyűlöl titeket a világ, mert én választottalak ki titeket a világból!” (U. o. 18—19.)

Mivel a Társaság egyik hivatásszerű működési területét a missziók alkották, itt is osztania kellett Krisztus sorsát. Láttuk fentebb, hogy Japánban, a Molukki-szigeteken, Etiópiában és egyéb területeken is a kitört vérengző keresztényüldözések vetettek véget a gyönyörű fejlődésben lévő missziós tevékenységnek. Kínában és Indiában már a XVIII. század első évtizedében nagyon megakasztotta, később szinte egészen megsemmisítette a Társaság nehezen kivívott eredményeit a szertartások körüli vita.

De a Jézustársaság igazi vértanúsága akkor következett be, amikor évtizedeken át húzódó, tervszerű aknamunka után az Egyház ellenségeinek sikerült teljes egészében rombadönteniök Szent Ignác alkotását. *A rend feloszlatásának a hieroszakolása* éppen az Egyház missziós életében járt jóvátehetetlen következményekkel!

A Jézustársaság a XVIII. század közepén (1762-ben) 22,847, az eltörlés évében pedig 22,589 tagot számlált. Ezek közül 3489 tengerentúli országokban működött (az összlétszám 16 %-a!). Mégha ezek nem valamennyien folytattak is szorosán vett missziós tevékenységet, működésük mégis Krisztus Egyházának végleges meggyökeresítését célozta és igaz marad az, amit a jelenkor egyik legtekintélyesebb missziós történésze mond, hogy t. i. az Egyháznak a pogányok közt kifejtett munkás-

ságában a Jézustársaság „mind a munka jelentősége, mind kiterjedtsége szempontjából az élen állt”. (Schmidlin.)¹

A Társaság elleni titkos aknamunka legelőször Portugáliában alakult át nyílt üldözéssé. A szomorú hírnévre szert tett *Pombal* vezeti le az egész hadjáratot. 1759 szeptember 3-án jelenik meg a rendelet, amely a jezsuitákat kiűzi mind az anyaországból, mind a gyarmatokból. A misszionáriusokat hajókra zsúfolják és Európába szállítják. A portugál fennhatóság alá tartozó braziliai, afrikai és indiai missziók ezzel megkapták a halálos döfést.

Portugália nyomában Franciaország jár: *Choiseul* miniszter, *Pompadour* asszony segítségével két év leforgása alatt (1762—64) eléri a Társaság kiűzését, illetve eltörlését francia területeken. Kínában, Indo-Kínában, Közel-Keleten, az Antillákon kerekaszámban 200 misszionárius kénytelen elhagyni működési területét.

Spanyolországban *Aranda*, *Roda* és *Campomanes* miniszterek ravasz rágalomhadjárata végre is odavezet, hogy a király 1767-ben aláírja a jezsuiták száműzéséről szóló rendeletet. Ezzel bekövetkezett azoknak a misszióknak a pusztulása is, amelyek még szilárd lábón álltak. Paraguayból, Mexikóból, Peruból, Chiléből, Argentínából, a Fülöp-szigetektől eltávolítják az összes jezsuitákat. 1767 és 1769 között a gyarmatokból jövő hajók 2273 jezsuitát tettek partra Santa Maria kikötőjében. Igen sokan elpusztultak az úton az egészségtelen túlsúlyosság, a kellő táplálék és ital híján. P. Charles, belga missziológus megállapítása szerint 2171 jezsuita misszionáriust vesztettek a missziók a spanyol jezsuiták kiűzése folytán!

Mivel Kelet-Ázsiában csak azok a jezsuita misszionáriusok kerültek *Pombal* fogdmegeinek a kezébe, akik a portugál gyarmatállomások közvetlen hatalmi körzeteiben dolgoztak, a többi jezsuita (számszerint kb. 150), egyideig még tovább működhetett. Ezeknek, a már alig számottevő jezsuita misszióknak a végét is meghozta a rend eltörlése, amelyet a Bourbon-udvarok, vagy még inkább azok mindenható miniszterei, 1773-ban (július 21.) kierőszakoltak XIV. Kelemen pápától.

Nincs meghatóbb olvasmány, mint az utolsó, a rend feloszlatását

¹ Lévai Mihály szerkesztésében kiadott (Franklin Társulat) kétkötetes, hatalmas mű: „A katolikus hittérítés története”, e szavakkal foglalja össze a jezsuita rend jelentőségét a missziók életében:

„... A Jézus Társasága, Loyolai Szent Ignác alapítása, bámulatos szervezéssel, csodálatos hajlékonyságával, az új idők szellemének és szükségleteinek felismerésével hamarosan a legelső helyet biztosította magának a missziós munkában. Nemsokára jezsuiták dolgoztak a világmisszióknak úgyszólván minden nehéz pontján. De nemcsak területileg foglalták el az első helyet a missziós munkában, hanem különleges készségükkel, nagy tudományukkal, rendszeres előkészületükkel és rettenthetetlen bátorságukkal, valamint a megtérítendő népek hagyományainak, műveltségének, vallásának és szokásainak páratlan ismeretével s végül egészen különleges nyelvtudásukkal sikerült a missziós munkába olyan módszereket vinniük, amelyek addig ismeretlenek voltak. Ezzel lehetővé tették az alkalmazkodásnak olyan tökéletesítését, amire addig nem volt példa s elmondhatjuk, — a nélkül, hogy az eddigi térítő rendek érdemeit kisebbíteni akarnók — hogy a jezsuiták missziós működése minőségileg is jóval felülmúlta az addigi missziós munkát.” (II. kötet, 8—9. l. Ugyanez a kötet az újabbkori missziók történetét ismertetve, igen bő részleteket hoz a jezsuiták missziós tevékenységéről, sőt egész fejezetei szinte csak róla szólnak. Így India, Japán, Kína missziói a 87—259. lapon és Amerika missziói a 319—441. lapon.)

szorongó lélekkel váró jezsuita misszionáriusok levelei! Csak úgy sugárzik belőlük a rajongó szeretet a Társaság és ugyanakkor a legtiszteljeljesebb engedelmisség a pápa iránt. A jezsuita missziók néhány öszinté barátja jóhiszeműleg olyasféle ábrándokba ringatta magát, hogy a Távols-Kelet jezsuitái egyszerűen nem veszik figyelembe a Társaság feloszlását tartalmazó pápai brevét. Nagyon tévedtek! Mert ezek a jezsuiták akkor is az engedelmisséget tartották legelső kötelességüknek, amikor az a halálukat jelentette. Máskülönben méltatlanul hordozták volna annak a nevét, Aki „engedelmes lett a halálig, mégpedig a halálig a keresztfán . . .” (Filipp. 2, 8.)

Felesleges részletekbe bocsátkoznunk a Társaság eltörlésének a missziókra kiható végzetes következményei szempontjából. Minden egyháztörténész megegyezik abban, hogy az Egyház missziós tevékenységének tragikus összeomlása a XVIII. század végén, legelsősorban a Társaság eltörlésére vezethető vissza. Többfelé történtek ugyan kísérletek arra nézve, hogy legalább a romokat megmentésék. Amerikában a világi papság és más szerzetesrendek, Indo-Kínában a Párizsi Külmissziós Társaság, Pekingben lazaristák vették át a jezsuiták hajdani működési területeit. De annyi kiváló munkaerőt pótolni lehetetlenség volt! A francia forradalom, a szerzetesházak elrablása, az egyházellenes áramlatok térfoglalása betetőzte a bajt. Az ex-jezsuiták is lassan kihaltak, — helyükbe meg nem jött senki! A XIX. század első évtizedeiben az egész földkerekségen mindössze kb. 300 misszionárius működött, azok is magukra hagyatva, otthoni támogatás nélkül! Ez járt annak a katasztrófának a nyomában, amely közel 23,000 jezsuita eltüntetésével megsemmisítette az Egyház legnagyobb és legharciasabb szerzetét és csak a missziók frontjain 3500 harcost (a missziókban fáradozó összes erőknél több mint kétharmadát!) tett fegyvertelenné. A Gondviselés a múlt évszázad folyamán számos missziós szerzet támasztásával új dicsőséges korszakot készített elő a hittedjesztés történetében, amely éppen napjainkban éri el legszebb kivirágzását; de majdnem egy évszázad kellett hozzá, hogy a Társaság életerős ágának a letörése után, az Egyház viharoktól megtépázott fája újból kihajtsa hajdani dús lombzatát!

Az új Társaság missziói

I. Kivonulás a hajdani munkaterületre

Csodálatos lépés volt a Gondviselés részéről, hogy ugyanakkor, amikor Európa katolikus hatalmai elkeseredett harccal a Jézustársaság kiirtására törekedtek, egy nemkatolikus uralkodó állásfoglalása lehetővé tette a jezsuita rend kis töredékének az életbenmaradását. II. Katalin orosz cárnő nem engedte meg a Társaság eltörlését elrendelő brève kihirdetését, ezért ez a rendelkezés nem emelkedett jogérvényességre országában. A jelentéktelen kis gyökérszál (1779-ben csak 115 tagot számlált a rend!) kipusztíthatatlan életerejével újra növekedni kezdett és amikor az Egyház a Jézustársaság visszaállításával szabad fejlődést engedett neki, néhány évtized alatt elérte hajdani kifejléttségét és ötnegyed évszázad sem kellett hozzá, hogy túl is lépje azt.

A missziók területén se tagadta meg multját. Mikor a nagyvilágban elterjedt a hír, hogy Oroszországban tovább él a rend, Indiából, Szíriából, Kínából kérőlevelek futnak be Szentpétervárra jezsuita misszionáriusokért és hivatalos egyházi helyről tárgyalások indulnak meg egy Georgiában átveendő misszióra nézve. I. Pál cár maga annyira komolyan foglalkozik egy, a jezsuiták által megszervezendő *konstantinápolyi* és *pekingi* misszió tervével, hogy ezek érdekében kéri VII. Pius-tól a Jézustársaság visszaállítását. VII. Pius — éppen a missziók érdekében — nagyon hajlott maga is a rend visszaállítására, mivel azonban egyes katolikus hatalmak, főleg IV. Károly spanyol király, nem változtatták meg jezsuitaellenes állásfoglalásukat, egyelőre nem látta elég érettnek a helyzetet a rend általános érvénnyel való visszaállításához. Annyit azonban készségesen megtett a cár kérésére, hogy Oroszország területén jóváhagyta a rend működését és ezzel a hallgatóságos elismerés helyébe kifejezett jogalapot nyújtott a rend fennállásához (1801). Consalvi bíboros, VII. Pius államtitkárának a tanúsága szerint a pápa ezt

a lépést előkészítésnek szánta ahhoz, hogy alkalmas időben általános érvénnyel újra életre hívja a Jézustársaságot.¹

Mivel a spanyol világbirodalom két évig tartó nagy országgyűlésén (1811—13) az amerikai államok és a Fülöp-szigetek képviselői — ismét csak a hitterjesztés érdekeire hivatkozva — kormányuknak a Jézustársaság visszaállítása érdekében való közbelépését követelték, VII. Pius érkezettnek látta az időt szíve régi óhajának a valóraváltására. Mihelyt Napoleon bukásával visszanyerte szabadságát és Rómába visszatérve, az Egyház égető kérdéseinek a rendezéséhez látott, egyik legelső intézkedésével általános érvénnyel visszaállította a Jézustársaságot. (1814 augusztus 7.)

Lehetetlenség itt még csak vázolni is azt az ujjongó visszhangot, amit a pápa intézkedése a missziókban kiváltott. A visszaállított Társaság első két generálisa: P. Brzozowski Tádé (1814—1820) és P. Fortis Lajos (1820—1829) egymásután kapják a kérőleveleket a világ minden részéről: jezsuita misszionáriusokat kérnek a siralmas állapotba jutott missziók helyreállítására. A két rendfőnök fájo szívvel csak tagadó választ adhat: legelőször itthon kellett a Társaság meggyökereztetéséről gondoskodni és a létbenmaradást, valamint kellő fokú megerősödést biztosítani. Hogy csak néhány ilyen kérőlevélre mutassunk rá: 1816-ban a Közel-Kelet görög, örmény, maronita és szír szertartású pátriárkái magához a Szentszékhez fordulnak jezsuitákért; 1824-ben Konstantinápolyba kérik őket; a Párizsi Külmissziós Társaság Dél-Indiában felkínálja a jezsuitáknak a tőlük átvett missziós területeket; 1827-ben Koreába hívják meg őket. A Fülöp-szigetokról, az amerikai spanyol államokból a világi hatóságok is megkapó, szinte esengő leveleket írnak és olyan indítóokokkal támogatják alá kérésüket, amelyek a legtökéletesebb igazolást és elégtételt szolgáltatják a Társaságnak az alig két emberöltővel korábban vele szemben elkövetett igazságtalanságokért; Észak-Amerika indiánjai 1823-ban az Egyesült Államok elnökénél nyuj-

¹ Érdemes figyelemre méltatni ezt a tényt: A Társaság *missziós hivatása* adott alkalmat a részleges (Oroszországra kiterjedő) újbóli jóváhagyásához és Krisztus helytartóját az Egyház missziós érdekei juttatják arra az elhatározásra, hogy fel fogja támasztani ezt az igazságtalanul kivégzett sereget! Ugyanezzel a ténnyel találkozunk a Társaság első jóváhagyásakor is. III. János portugál király III. Pál pápánál ismételtlen Szent Ignác társai közül kér hitterjesztőket India számára. A Társaság első misszionáriusai útrakelnek, még mielőtt a Társaság megkapta volna jóváhagyását a Szentszéktől. Xavéri Szent Ferenc 1540 július 27-i keltezéssel kapta meg kinevezését pápai nunciussá; a Társaság jóváhagyását tartalmazó *Regimini militantis Ecclesiae* bullát két hónapra rá szeptember 27-én írta alá a pápa. Goyau, korunk egyik legnevesebb egyháztörténelmi kutatója egyik misszióstörténelmi művében nyomatékosan rámutat arra, hogy a *Társaság jóváhagyásának a siettetésénél döntő szerepet vitt a leendő szerzet tagjainak a missziókban való felhasználása!* Nem a Gondviselés maga mutat-e rá ezekkel a tényekkel arra, hogy a Jézustársaság egész életében is kimagasló szerephez kell jutniok a misszióknak, ha mind a két életrehívásánál ennyire szembeszökő szerephez jutottak?

tanak be kérvényt jezsuitákért. Egyik-másik levél írója jóindulatú túlzásokba is belesodródik. Így az a hátsóindiai ferencrendi missziós atya, aki azt írja a pápának és a rend generálisának, hogy „nemcsak Tonking, hanem egész Ázsia” népe várja vissza a jezsuitákat, — vagy a Propaganda-kongregáció prokurátora Macaóban, aki kijelenti: „Kína jezsuitákért kiáltozik”.

Az új Társaság első missziója egy „véletlen” folytán alakult meg. Az Egyesült Államok számára White Marsh-ban (Baltimore közelében) megnyitott ujoncház akkora szegénységgel küszködött, hogy az előjárók feloszlátásán gondolkoztak. Ezt a körülményt felhasználta New-Orleans püspöke, aki már 1815 óta ismételten lépéseket tett arra nézve, hogy egyházmegyéje indiánjai számára jezsuitákat kapjon. Értesülvén az ujoncház nehézségeiről, felajánlotta céljaira egy kis farmját Florissantban (a Missuri torkolatánál): ez a városka akkoriban a még érintetlen indián földek határán feküdt, tehát kiindulópont lehetett az indiánok között létesítendő missziók számára. Ajánlatát elfogadták. P. von Quickenborne Károly és P. Timmermans Péter 1823 április 11-én két ökrösszekérből álló karavánnal útrakelt 7 novicius, 3 segítőtestvér és 3, cselédségnek szánt négercsalád kíséretében. Június 3-án érkeztek céljukhoz, miután regénybe illő kalandok után, emberfeletti akadályok leküzdésével, megtettek közel 2400 kilométeres utat. A püspök tanúsága szerint: bámulatos jókedvvel viselték el a kezdeti évek nélkülözéseit: bivalybőrökön aludtak, kukoricán és szalonnán éltek, és mivel az egyetlen tágasabb faépületet kápolnának rendezték be, ők maguk részben a padláson, részben az egyik, eddig istállónak használt házikóban laktak.

Ez volt az új jezsuita missziók részben romantikus, de sokkal nagyobb részben hősi kezdete. P. Fortis halálakor (1829) mindössze három, nagyon szerény keretek közt mozgó „missziója” volt a Társaságnak: egy harminc indiángyereket befogadó iskola Florissantban, P. Barber Virgil rezidenciája az Egyesült Államok északkeleti csücskén az abnaki indiánok között, és P. Franco Ferenc működési területe a török birodalomhoz tartozó Égei-szigeteken.

A Társaság misszióinak újból való kiépítése **P. Roothaan János** generális nevéhez fűződik (1829-től 1853-ig állt a rend élén). Xavéri Szent Ferenc életrajza és tisztelete hozta meg számára a jezsuita hivatást. Amsterdamból Oroszországba utazott, hogy a rendbe felvétesse magát. Kezdettől fogva azt a gondolatot ápolta magában, hogy a misszióknak szenteli életét. Tervét a Gondviselés úgy valósította meg, mint Szent Ignácnál: a rend élére kerülve sokkal többet tehetett a missziókért, mintha mint egyszerű sorkatona harcolt volna odakint, Isten Országá valamelyik frontján. 1833-ban, Xavéri Szent Ferenc ünnepén küldte szét

remek missziós körlevelét a Társaság házaiba: a szó teljes értelmében az új Társaság missziós hadiparancsának kell tekintenünk ezt a sugalmazott írást. Visszhangja nem maradt el: a Társaság akkori tagjainak több mint a fele lelkesen felajánlotta magát a missziós küldetésre.

A szentéletű generális a Gondviselésbe vetett rendíthetetlen bizalommal, páratlan bölcseséggel és körültekintéssel, de ugyanakkor a vakmerőség határán járó merészséggel, az európai forrongások legnehezebb időszakaiban átküzdötte magát az emberfeletti akadályokon és megnyitotta azt a „nagy kaput“, amelyről körlevelében beszél. Halálakor a Jézustársaság számottevő erőt képviselt ismét az Egyház nagy missziós küzdőterén: 179 pap, 29 papnövendék, 84 testvér, összesen 292 misszionárius áll a *szorosan vett* missziók szolgálatában. (Nem vesszük tekintetbe a mindkét Amerikában, a katolikus gyarmatosok között működő 701 jezsuitát.)

P. Roothaan nyomában járnak a Társaság későbbi generálisai, egészen a mostani rendfőnökig, P. Ledóchowsky Wladimirig, akinek a 25 éves kormányzása alatt olyan bámulatos virágzásba jutott a Társaság missziós élete, hogy a munkaerők száma szempontjából kerekén 100°/o-os emelkedés állapítható meg.

A Jézustársaság munkábaállítását a világ különböző missziós területein az alábbi, nagyon vázlatosan összeállított táblázat, illetőleg felsorolás szemlélteti. Iparkodtunk röviden rámutatni minden fontosabb mozzanatra, de a kép távolról sem tekinthető tökéletesnek. A felsorolásban mellőztük azokat az adatokat, amelyek egészen a múlt század végéig, sőt több helyen századunk első két évtizedében azokra a „missziókra“ vonatkoznak, amelyeket egyes európai nemzetek fiai idegen világ-részekbe szakadt honfitársaik között létesítettek. Ilyenek voltak a német és olasz jezsuiták missziói Brazíliában és az Egyesült Államokban, az ír jezsuiták missziója Ausztráliában, a spanyol jezsuiták missziói Dél-Amerikában. Ezeket a munkaterületeket a rend maga se számította szorosán vett misszióknak, jóllehet gyakorlatilag egyenrangúak voltak velük. Amióta pedig megalakultak az ottani külön rendtartományok, az ezeken a területeken fáradozó munkaerők végleg lekerültek a rend névtárában a „misszióban dolgozó“ rendtársak jegyzékeiről. Felsorolásunk csak a pogányok közt, vagy a mohamedán területeken szétszórt katolikusok lelki gondozására alakult missziókra terjed ki.

1823. **Egyesült Államok: *Missuri indiánjai.*** A legendás hírű *P. de Smet Péter* (a „Nagy Fekete-kabát”) vándorútjai az indiai missziókat fokozatosan kiterjesztik egészen a Sziklás Hegységig. A fehérek térfoglalása a „Vad Nyugat” indiánjait mindjobban kiszorítja, végül is néhány „rezervációba” zárja őket. Az „Indian Territory” missziói 1870 körül megszűntek. Ahol a jezsuiták a század első felében iskolákat nyitottak indiányerek számára, ott ma virágzó középiskoláik és egyetemeik vannak.
1830. **Egyesült Államok: *Kansas indiánjai*** (1870 tájáig).
1831. **Szíría és Libanon.** Elsősorban az ott élő keresztények hitéletének megóvása és fejlesztése volt a cél. A misszió nagy érdemeket szerzett a keleti szertartású papság nevelésében, a nő sorsának az emelésében (első iskolák nők számára!). Ujabbban a mohamedánok közt is megindultak a rendszeresebb térítési munka kísérletei. 1931 óta az áláuiták közt igen szép sikerek mutatkoznak. 1936 óta Palmyra és Transzjordánia beduinjai közt kezdtek meg karitázművekkel a misszió előkészítését.
1834. **India: *Bengália (Kalkutta* és az 1928-ban külön püspökséggé emelt *Ranchi*).** Rendkívüli eredmények mutatkoznak *P. Lievens Konstantin* fellépése óta (1885) a Chotanagpur területén lakó uraon és munda őslakó népfajok közt. A hívek száma 3000-ról 230,000-re emelkedett, a hitujoncok száma pedig a legutóbbi években 30,000 körül mozog. A misszió egyik kimagasló egyénisége volt *P. Hoffmann János* († 1928): a nép szociális és gazdasági megszervezésével annyi jót tett, hogy a hálás mundák elnevezték „Chotanagpur királyá”-nak.
1836. **India: *Madura (Trichinopoly).*** A misszió mostani része csak töredéke a hajdani nagy missziós területnek: a hajdani Madura-misszióból 1923-ban és 1928-ban egy-egy immár bennszülött papság vezetése alatt álló egyházmegyét különítettek el.
1837. **Jamaica:** négerék közt folyik a térítés munkája.
1840. **Egyesült Államok: a *Sziklás Hegység indiánjai.*** A misszió ma is fennáll.
1841. **Albánia.** A mohamedánok közt élő, hitükben veszélyeztetett katolikusok számára létesített misszió.
1842. **Kanada.** A misszió először a Nagy-tavak vidékén élő indiántörzsek közt épült ki (*Manitouline*, a Huron-tó környékén). 1903-ban a Társaság újból átvette a hajdani irokéz-települést (*Caughnawaga*, Montreal közelében), 1937-ben pedig a másik, a Régis Szent Ferencről elnevezett, még 1752-ben megalapított nagy irokéz-telepet is.
1842. **Kína: *Kiang-Nan.*** A hajdani óriási missziót (területe 242,000 négyzetkilométer, vagyis kicsi híján akkora, mint Nagy-Magyarország Erdély leszámításával!) ma már nyolc különböző misszióra osztották fel; ezek közül öt még a jezsuiták kezén van (*Szücsow, Pengpu, Anking, Wuhu, Sanghai*), kettő kínai papság kezébe jutott (*Haimen, Nanking*), egyet más szerzetesrend vett át (*Tunki*).
1844. **Mayotte és Nossi-Bé szigetek.** A misszió 1848-ban megszűnt.
1845. **Madagaszkár: *Tananarivo.*** A letelepedési kísérletek igen kevés sikerrel jártak az első években. Csak az erőszakos természetű I. Ranavalona királynő halála után (1861) kezdődhetik a nagyobbszabású missziós tevékenység, amely néhány évtized alatt meghozza a madagaszkári egyház kiépítését. 1896-ban több missziós kerületre osztják fel a szigetet; a jezsuiták a sziget közepetáján lévő *Tananarivo* kerületet tartják meg. 1906-ban a *Fianarantsoa* missziót is vállalják.
- Réunion sziget.** A misszió 1930-ban megszűnt.
1848. **Algír: *Ben-Aknun.*** A szép ígéretekkel kecsegtető és fokozatosan több és több arab törzsre kiterjedő missziót 1881-ben, amikor a „radikális” francia kormány száműzte a jezsuitákat, átadták a fehér atyáknak. Lavigerie bíboros e missziós szerzetének első misszionáriusait Szent Ignác fiai vezették be a missziós munkába.

1852. **Brit-Honduras (Belize).** A misszionáriusok indiánok, karaibok, négerek közt dolgoznak.
1852. **Francia-Guayana.** III. Napoleon a deportált fegyencek lelki gondozására kérte fel a Társaságot. A misszió 1874-ben megszűnt.
1854. **India: Puna.**
1856. **Kína: Cséli tartomány délkeleti része (Sienhsien apostoli helynökség).** Kína egyik legszebben fejlődő missziója. Ujabban négy különálló misszióra osztották szét hajdani területét; *Yungnien* kínai papság kezébe került, három misszió a jezsuiták kezén maradt (*Sienhsien, Kingshien, Táming*). A legkevésbé megdolgozott, tehát missziós feladatként legnehezebb területrészt magyar jezsuiták vezetik 1936 óta (l. tanulmányunk végén, külön fejezetben). Ez az észak-kínai misszió a boxerlázadás alatt több ezer hőselelkű vértanút adott az Egyháznak.
1857. **Fernando Po.** 1868-ban spanyol forradalmárok elűzték a jezsuitákat.
1858. **Brit-Guayana.** A misszió a kevert népesség minden fajtájára kiterjed (320,000 lakos közül 130,000 néger, 100,000 hindu, 40,000 más ázsiai bevándorolt, 20,000 mohamedán, 10,000 indián és kb. 20,000 fehér). A pogányságból megnyert hívek száma 28,000; nagyjából néger.
1858. **India: Bombay.** Puna-val együtt német jezsuiták működési területe. Nagy eredményeket szereztek katolikus iskolák létesítésével: ezek hamarosan felvették a versenyt minden más iskolával és ösztönöztek elismerést vívtak ki a hatóságok részéről.
1859. **Jáva (Batávia).** A holland jezsuiták előbb magán Jáván létesítettek három központi állomást (*Batávia, Semarang, Surabaya*), majd lassan kiterjesztették tevékenységüket — előbb vándormissziók alakjában, később állandó állomások megszervezésével — az egész holland-indiai szigetvilágra: 1868 *Flores*, 1871 *Szumatra* és *Banka*, 1883 *Timor*, 1885 *Borneo* és *Celebes*, 1888 *Kei-szigetek* és *Szumba*, 1891 *Ceram*, 1894 a *Warubela*-csoport, 1895 *Új-Guinea*. 1902 óta a jezsuiták ismételen átengedtek a segítségükre jövő más missziós szervezeteknek egy-egy területrészt ebből az óriási kiterjedésű misszióból, amelynek két legtávolabbi pontja (Kuta Radza állomás Szumatrán és a Kei-csoport legészlebbi szigete keleten) olyan messze vannak egymástól, mint Madrid és Moszkva! 1919-ben Celebest is átadták és csak a 42 millió lelket számláló Jávát tartották meg.
1859. **Fülöp-szigetek: Mindanao.** Egyike azoknak a misszióknak, amelyek a legszebb eredményeket mutatják fel. Itt is fokozatosan más rendekből való segítő társaknak engedték át a misszió egyes területeit. A jezsuiták legfőbb működési területe a Mindanao-sziget vad törzsei voltak, beleértve a „koponyavadászokat” is. A 19. század jezsuitái ugyanazt művelték itt, amit két évszázaddal előbb Paraguayban: eltekintve a misszió egyéb elért eredményeitől, 36 év alatt (1859 és 1895 között) redukciókba telepítettek, vagyis megkereszteltek és civilizáltak 57,000, a sziget belsejében élő indiánt. Az 1896-ban lejártszódott forradalom és a szigeteknek az Egyesült Államok részéről való birtokbavétele mérhetetlen károkat okozott a misszióknak, amelyeket még máig se tudott egészen helyrehozni. A misszió drágagyöngyeinek számítják a belpoklos-telepeket: *Culion* (a legnagyobb leprástelep a világon), *Dansalam, Malaybalay* és *Novaliches*.
1861. **Maurítius-sziget.** Bevándorolt hinduk teszik ki lakossága túlnyomó többségét.
1863. **Egyesült Államok: néger missziók.** Ebben az évben a már előbb szórványosan megkezdett misszió szervezett kiépítésének az „alapkövetétele” történt meg az első, katolikus néger számára épült templom megnyitásával (Baltimore).
1863. **Algír: misszió a kabilok közt.** A misszió 1881-ben a fehér atyák kezébe ment át, a francia kormánynak a jezsuiták ellen hozott rendelkezései folytán.

1867. **Ecuador:** *Napo*. A jezsuiták Garcia Moreno elnök meghívására kezdték el működésüket *Napo*, *Macas*, *Guadalaquiza*, *Zamora* területein és rövid idő alatt 10.000 katolikus indiánt gyűjtött össze húsz állomáson. Garcia Moreno meggyilkolása 1870-ben a jezsuiták működésének a végét is jelentette. 1883-ban visszahívják őket. 1894-ben a kormány a szabadkőművesek nyomására ismét elkergeti őket. Csak 1918-ban jelenhettek meg újból az ország területén. (L. lejjebb.)
1877. **Fokföld keleti része.** Misszió a kafferek közt.
1878. **India:** *Mangalore*. Az eredeti misszióból a Társaság *Calicut* egyházmegyét tartotta meg; jobban felvirágozott részét, *Mangalore* központtal, 1923-ban átadta bennszülött papságnak.
1879. **Dél-Afrika:** *Zambézi*. Fokvárosból, négy ökrösszekérre felcsomagolva, indult az első 11 jezsuita Afrika addig ismeretlen belseje felé. Négy és félhónapos, töretlen ösvadonon át megtett út után érkeztek meg Bulawayoba, a matabele-törzs főnökének a székhelyére. A misszió egészségtelen éghajlata igen sok misszionáriust idő előtt a sírba vitt. 1910-ben a szabadkőműves portugál kormány a gyarmatai közé tartozó Alsó-Zambéziából elűzte a jezsuitákat. Most szó van róla, hogy újból visszahívják őket. A Felső-Zambézi (vagy Rhodesia) területén angol és lengyel jezsuiták osztozkodtak. (L. lejjebb.)
1879. **Egyiptom.** A misszió főleg a *kopt fellahok* közt mutat fel szép eredményeket. Fakhry pasa, Egyiptom párizsi követe, nagy elismeréssel nyilatkozott a jezsuiták iskoláinak az érdemeiről: végzett növendékeik közül többen kiváló szolgálatot tettek Mehemed Ali dinasztiajában Egyiptom újjáépítésében.
1880. **Örményország.** A misszió igen nehéz napokat élt át az 1895-ös, majd 1908-as vérengzések idejében. A világháború alatt, az örmények tömeges lemészárolása véget vetett az eléggé szép eredményeket felmutató misszióknak. A legnagyobb részt Szíriába menekült néhány ezer örményt az ottani misszió keretében karolták fel.
1881. **Dél-Afrika:** *Mozambique*. 1910-ben a portugál kormány elűzte a jezsuitákat.
1882. **Ausztrália:** *Port Victoria* bennszülöttei. A misszió megszűnt 1899-ben.
1885. **Egyesült-Államok:** *Dél-Dakota indiánjai*.
1886. **Alaszka.** Eszkimók és indiánok között: a misszió ma kb. 12.000 katolikus hívőt számlál.
1890. **Macao.** Előzőleg már kétszer is működtek ott portugál jezsuiták, de rövid próbálkozások után fel kellett adniuk a missziót. 1910-ben Portugália szabadkőműves kormánya száműzte őket. 1928-ban a macaoi püspökség Kínához tartozó részét jezsuitákra bízta, de a portugál gyarmatvárosba nem engedték be őket. 1930-ban visszahívták őket magába Macao városába is.
1890. **India:** *Goa* és *Cochim*, portugál egyházmegyék.
1892. **Közép-Afrika:** *Belga-Kongó*. Az első másfél évtized nehéz elindulás ideje volt. A misszionáriusoknak a misszió helyszíni nehézségein kívül 1905-ben a szabadkőművesek egy rágalom-hadjáratával is meg kellett küzdeniük. Újabbán egyike a földkerekség legvirágzóbb misszióinak: 1905-ben 3164 katolikust és 3315 hitujoncot számlált, 1938-ban a két vikáriátus (*Kisantu* és *Kwango*: 1931-ben történt az elválásztás) 174.000 hívőt és 73.000 hitujoncot számlál. Kisantu területe 83 %-ban katolikus!
1893. **Ceylon.** XIII. Leó pápa a Társaságra bízta a pápai papnevelő intézetet *Kandyban*.
1895. **Ceylon:** *Galle* és *Trincomali* egyházmegyék.
1900. **Mexikó:** *Tarahumara indiánjai*. A terepnehézségeken kívül (Sierra Madre vad

hegyvidéke), a két évtizede tartó egyházüldözés nagyon hátráltatja a misszió fejlődését. Így is a 45,000 indián közül 12,000-re apadt le a pogányok száma.

1903. **Kanada:** *Caughnawaga*, indián-telep. (L. fentebb már említve.)
1906. **Madagaszkár:** *Betsileo*, más néven *Fianarantsoa*. (L. fentebb.)
1906. **Japán.** X. Pius azt a megbízást adta P. Wernz generálisnak, hogy Tókióban létesítsen *katolikus egyetemet*. 1908-ban az új Társaság két első jezsuitája kiköt Japánban és megteszi a kezdőlépéseket az egyetem megalapításához.
1908. **Dél-Amerika:** megszervezik a missziót a *kivándorló japánok számára*. Ma 3,800 japán hívőt számlál; 12 japán belépett a Jézustársaságba.
1912. **Dél-Afrika:** *Észak-Rhodesia*. Angol jezsuiták veszik át a missziót. A világháború után a Zambézi folyótól északra eső részt átadják lengyel jezsuitáknak (most két külön terület: *Brockenhill* és *Salisbury*).
1913. **Kína:** *Shiuhing*. A Macaoból elűzött portugál jezsuiták vállalják ezt a missziót, amelynek területén egykor P. Ricci az első missziós állomást létesítette és Kína egyházának alapkövét letette.
1915. **India:** *Asszam*. A világháborús zavarok miatt a belga jezsuiták egy időre átvették a missziót (1920-ig).
1918. **Ecuador:** *Esmeraldas-Manabi*. Quito érseke visszahívja az elűzött jezsuitákat a két partvidéki tartomány indiánjai (cayapas indiánok) közé.
1919. **Oceánia:** *Karolina, Mariana-szigetek* és *Palaos*. 1922-ben a *Marshall-szigeteket* is a Társaságra bízták. Ez ma a világ legkiterjedtebb missziója: nyugat-keleti irányban vett tengelye a Gibraltár és Istanbul közt fennálló távolságnak felel meg. A lakosság eloszlása a számtalan, egymástól távol fekvő, apró szigeteken és a rengeteg különféle nyelv, igen nagy feladat elé állítják a misszionáriusokat. Mindazonáltal sikerült az őslakosság közt a katolikusok számát 8000-ről 20,000-re felszoktatni rövid 20 év alatt. A Mariana-szigetek lakói legnagyobb részben katolikusok. A szigetvilág őslakói számát (50,000) már túllépték a bevándorolt japánok. (Csak a Mariana-szigeteken 40,000!) Emezek erős tevékenységet fejtettek ki a buddhizmus terjesztésére, de csak jelentéktelen eredményeket értek el. Hirose Ryógi professzor, buddhista tudós 1932 szeptember 22-én ezt írja: „A legutóbbi utam alkalmával a szigetek közt, meglepett a katolikus Egyház virágzó állapota. Úgy hatott rám, mint valami csoda.”
1920. **Georgia.** Csak kísérlet történt a misszió megalapítására. A két kijelölt páternek vissza kellett fordulnia útjáról, mivel a bolsevikiek akkor özönlöttek be az országba. Jobb időkre várva, orosz menekültekkel foglalkoznak Istanbulban.
1921. **Japán:** *Hiroshima*. A német jezsuiták, akiket a világháborúban elmozdítottak a bombayi misszióból, ezzel újból külön missziónterülethez jutottak.
1928. **Kolumbia.** A misszió a Magdalena-folyam mentén húzódó óriási területen legnagyobb részben azoknak a négereknek a leszármazottai közt működik, akik közt egykor Claver Szent Péter fejtette ki áldásos apostolkodását.
1930. **Brazília:** *Diamantino* (a Matto Grosso államban). Misszió az indiánok között.
1932. **Bagdad.** Az amerikai jezsuiták megnyitják az azóta szépen kifejlesztett kollégiumukat. — Ez az év emlékezetes arról, hogy az 1923-i földrengésben elpusztult és ideiglenes épületekbe beleszűfolt tokiói katolikus egyetem mintaszerű új épületekben nyer elhelyezést.

Ez volna néhány körvonallal megrajzolva, a Jézustársaság Isten Országá frontján való fokozatos térfoglalásának a képe. Még csak annyit fűzünk hozzá, hogy szorosán vett missziósterületeken megindult a legutóbbi években *a rend belső szervezetének* a kiépítése is: Madura 1928-ban, Közel-Kelet pedig (Egyiptom, Szíria) 1938-ban lett „viceprovinciává”, vagyis azon az úton van, hogy rövidesen teljesjogú rendtartomány rangjára emelkedjék.

A jezsuita missziós segédcapatok ennél az elismerést érdemlő, gyors megjelenésénél a világmisszió minden nehezebb küzdőterén, nem szabad felejtünk, hogy a Jézustársaság éppen nem nyugodt időszakot élt át a 19. és 20. században. Minduntalan a gyűlölet és üldözés, rágalom és meg nem értés zivatarai tomboltak fölötté. A szabadkőművesség, a liberalizmus, az istentelen marxizmus egyaránt állandó, elkeseredett harcot vívtak ellene. A Társaság, visszaállítása óta, húsz nagyobbszabású üldözést szenvedett át, amelyek következtében egész rendtartományok (néha egyszerre több is, pl.: Spanyolországban, Franciaországban) vagy megsemmisültek egy időre, vagy teljesen megbénultak teljesítőkéességükben. Ezek az itthoni nagy megrázkódtatások éppúgy nem tudták letörni a missziós akarást, ahogyan a kint a missziókban felbukkanó rendkívüli nehézségek se tudtak legyőzhetetlen akadályt gördíteni a missziós akará megvalósításának az útjába. Pedig ilyen rendkívüli nehézségek és zökkenők minden területen adódtak: az Egyesült Államokban a fehér ember erőszakos és vérengző fellépése az indiánokkal szemben és az államilag támogatott protestánsok becstelen eszközöktől se visszariadó versengése; Dél-Amerikában, Mexikótól Buenos Airesig, az egymást érő forradalmak; Kongóban a szabadkőművesség összeesküvése a Társaság missziói ellen; Madagaszkáron előbb a protestánsok üldözéseikig menő ellenséges állásfoglalása, majd az egyházellenes pártok otromba akadékoskodása; Szíriában az 1860-i vérengzés, majd a titkos társaságok aknamunkája és a protestánsok konkurrenciája; Indiában a goai skizma erőszakoskodásokban, veszekedésekben, gyújtogatásokban való sérelmes megnyilatkozásaival, majd a világháború alatt a németek két missziójának (Bombay, Puna) a tönkretétele; A Fülöp-szigeteken a forradalom 1896—97-ben; Kínában a fosztogatások, rablótámadások, mandarinok részéről támadt zaklatások és akadékoskodások, majd a boxerlázadás. Ez lenne futólag levázlatozva a megpróbáltatások mérlege az új Társaság száz esztendő missziós munkássága alatt.

*

A vértanúk se hiányoznak. Szomorú kortünet, hogy az új Társaság 170 vértanúja közül 132 a „keresztény” Nyugaton ontotta vérének Krisztusért! A misszióban vértanúhalált halt 38 jezsuitán Kína, Libanon, a mohamedán Kelet, Madura, Zambézi és Madagaszkár osztozkodnak.

II. A jezsuita-missziók a jelenben

A) Összkép

A Társaság gyors térfoglalása hajdani dicsőséges munkaterületén, a pogány missziókban, mindennél beszédesebb tanúságtétel arra nézve, hogy életereje egyáltalában nem viseli magán az előregedés jeleit és hogy Szent Ignác fiait ma is az a missziós lelkiület tölti el, amelyet az Alapító minden időkre a Jézus nevét hordozó hadsereg lényegéből folyó sajátos vonásaként jelölt meg. A Jézustársaság mint missziós rend született meg, az maradt is a mai napig.

Vessünk még egyszer egy összefoglaló pillantást az új Társaság missziós tevékenységének a kifejlődésére:

1823-ban elindul az első missziós karaván a pogány földekre.

1833-ban P. Roothaan körlevelével mintegy kiadja a hadiparancsot a missziós munkára. Akkor *12 jezsuita* misszionárius dolgozott *3 misszióban*.

1853-ban, P. Roothaan halála évében, *292 jezsuita* áll munkában *15 misszióban*.

1883-ban, ötven évvel a hadiparancs kiadása után *1112 jezsuita* küzd *19 misszió* frontján.

1933-ban, vagyis száz évre rá, *3104 jezsuita* (köztük 684 bennszülött!) harcol Isten Országá terjedéséért *53 misszióban*.

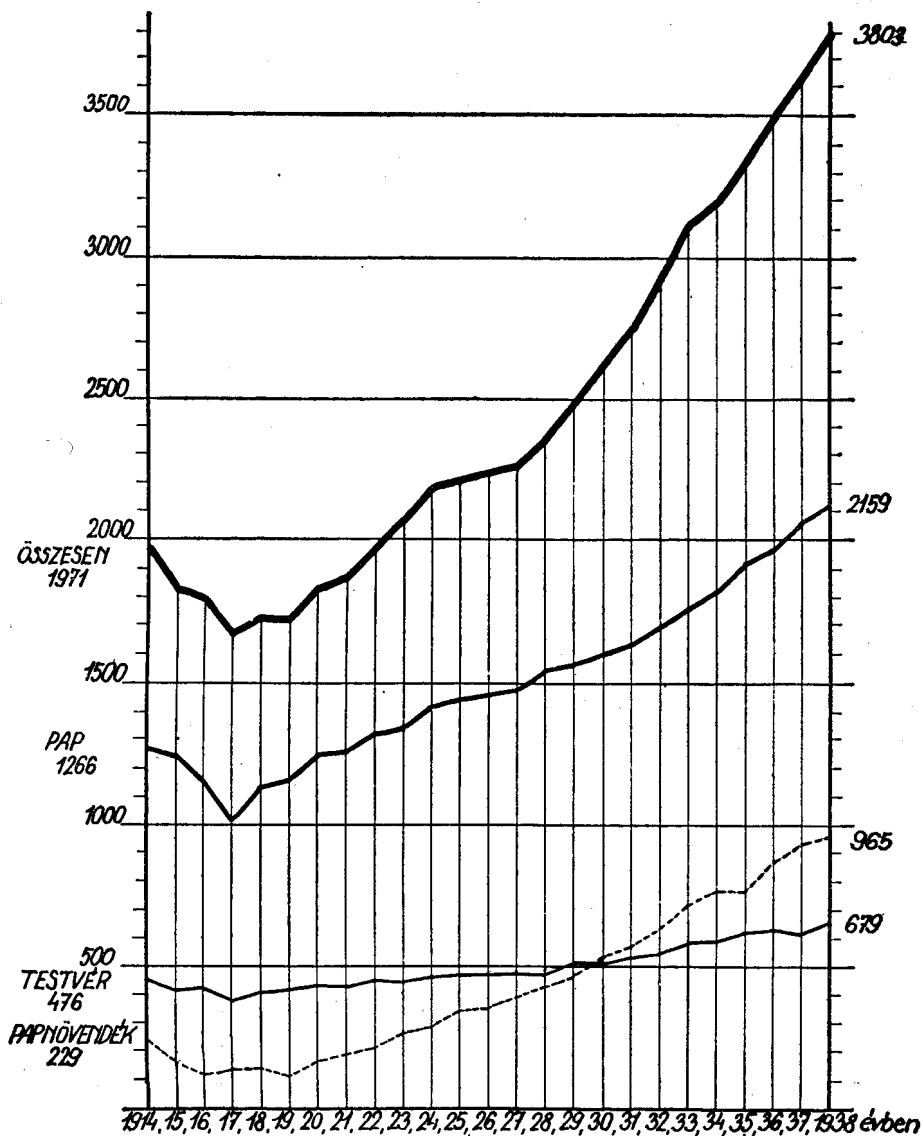
1938 végén (akkorról vannak csak kezünkben a missziókat minden vonatkozásban pontosan feldolgozó adatok) 46 önálló, nagyobb missziós területen, 10 önálló misszió jellegével bíró állomáshelyen (Bagdad, Mangalore, Bangalore, Madras, Trichinopoly, Kandy, Manila, Tientsin, Hongkong, Tokió) és a közel-keleti misszió keretében külön tagozatként fennálló örmény misszióban vagyis összesen *57 munkaterületen* fáradoznak Szent Ignác fiai. A *3803 misszionárius* a rend teljes létszámának (akkor 25,954) kb. 15 %-át teszi ki.

Kevesen tudják, hogy a Jézustársaság az Egyház legnagyobb papi rendje és azt talán még kevesebben tudják, hogy ez a rend valamennyi szerzetesrend közül a legtöbb misszionáriust adja az Egyháznak a szorosán vett missziós területeken. A világmisszió kerekaszámában 24,000 pap-missionáriusa 76 különböző szerzetesrendből vagy missziós társulattól kerül ki. A Jézustársaság egymaga 2159 papot állít Isten Országá élharcosai sorába, vagyis az összlétszám 9 %-át (11-ed részét) adja!

A papoknak ez a száma a Jézustársaság áldozópapjainak a 18 %-át, vagyis közel ötödrészét képviseli.

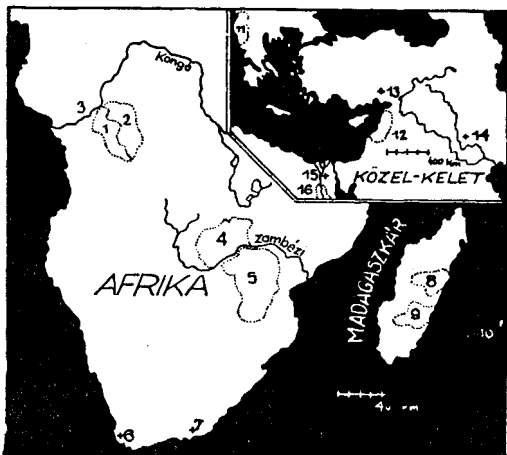
A misszionáriusok létszámának az emelkedése szempontjából az utóbbi 15 esztendő szinte egyenesen felfelé ívelő vonalat mutat, amint az a túloldali ábrából kiténik: évi átlagban 120—130 új misszionáriussal gyarapodott a Társaság missziókban működő tagjainak a száma. A világháború lényegtelen visszaesést okozott, amelyet a Társaság a rákövetkező években sokszorosán helyreállított az emberanyag területén felmutatott fokozott áldozatkészségével. Az évi átlagos emelkedés (amely 1939 végére 3902-re emelte a jezsuita misszionáriusok számát), teljesen jogosulttá teszi azt a feltevést, hogy 1940 őszén a jezsuita misszionáriusok száma elérte a 4000-et: a Társaság mindennél értékesebb jubileumi ajándékkaképpen az Egyház számára!

A JEZSUITA MISSZIONÁRIUSOK SZÁMÁNAK FEJLŐDÉSE 1914-1938 KÖZÖTT

AZ ADATOK A JELZETT ÉVEK VÉGÉN (ÖSZÉM) FENNÁLLÓ
HELYZETET TÜNTETIK FEL.

A Jézustársaság misszióinak jelenlegi helyzetét a következő lapokon közölt térképek és táblázatok mutatják be.

A Jézustársaság missziói Afrikában és Közel-Keleten

A lakosság megoszlása:

Pogány:	2.597.700
Eretnek:	478.060
	<u>3.075.760</u>

Katolikus:	588.530
Hitujonc:	104.920
	<u>693.450</u>

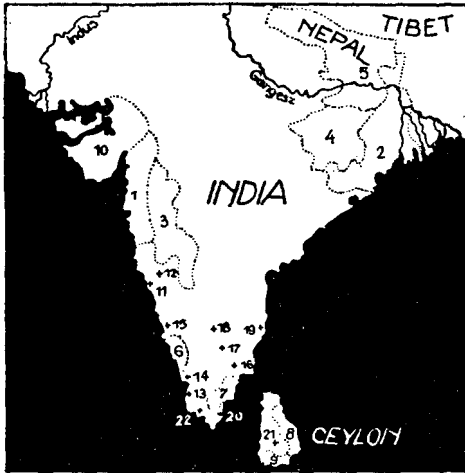
Megjegyzések a táblázatokhoz:

1. A táblázat sorszámanak megfelelő szám a térképen a misszió földrajzi fekvését mutatja.

2. Az önálló missziós területeket (egyházkormányzati kerületeket) vastag szedéssel tüntettük fel.

3. Adataink az 1938. év végéről valók. A közbejött háborús nehézségek miatt ugyanis csak néhány misszióból jutottak el kezünkhöz az 1939. év végén érvényes adatok. Egyöntetűség kedvéért ezeknél is az 1938. év adatait hoztuk.

Szám	Működési terület	Munkaerők				A rendtartomány, amelyhez tartozik
		pap	pap-növ.	testvér	összesen	
1	Kisantu; apostoli helynökség (vikáriátus)	40	15	18	73	Észak-belga
2	Kvango; apostoli helynökség. Hozzátartozik a területein kívül eső	48	13	12	73	Dél-belga
3	Leopoldville; kollégium					
4	Broken Hill; apostoli előjáróság (prefektúra)	15	—	16	31	Lengyel
5	Salisbury; apostoli helynökség	58	4	31	93	Angliai
6	Fokváros; diákok lelki gondozása					
7	Grahamstown; kollégium					
8	Tananarivo; apostoli helynökség	62	34	24	120	Toulousi
9	Fianarantsoa; apostoli helynökség	60	26	19	105	Champagnei
10	Mauritius-sziget; állomás					
11	Albánia; misszió	23	3	20	46	Velencei
12	Szíria; misszió	116	41	53	210	Lyoni
13	Adana (Törökország; állomás					
15	Kairo; kollégium, papnevelő intézet					
16	Felső-Egyiptom; misszió	10	5	—	15	Bostoni
14	Bagdad; kollégium					
	9 önálló missziós terület	432	141	193	766	

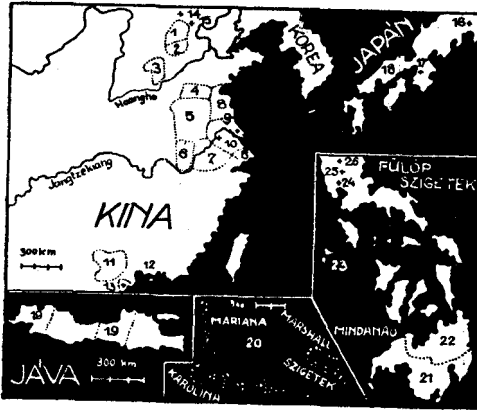
A Jézustársaság missziói Indiában

A lakosság megoszlása:

Pogány:	89.329.000
Eretnek:	353.700
	<u>89.682.700</u>

Katolikus:	755.050
Hitujonc:	46.560
	<u>801.610</u>

Szám	Működési terület	Munkaerők				A rendtartomány, amelyhez tartozik
		pap	pap-növ.	test-vér	össze-sen	
1	Bombay; érsekség	76	40	19	135	Aragóniai
2	Calcutta; érsekség	118	41	15	174	Észak-belga
3	Puna; püspökség	34	18	9	61	Felső-német
4	Ranchi; püspökség (1928-ig Calcutta-Ranchi néven; régebben „Bengáliai misszió” néven szerepelt)	111	39	13	163	Dél-belga
5	Patna; püspökség	55	34	5	94	Chicago
6	Calicut; püspökség. Hozzá tartozik, jóllehet más, hajdan vele egy területet alkotó misszióban fekszik:	69	49	24	142	Velencei
15	Mangalore: 2 középiskola, egyetemi kollégium és papnevelő intézet.					
7	Madura; püspökség. Jezsuiták kezén vannak, másoknak átengedett területeken:	180	84	49	313	Toulousi
16	Trichinopoly: 2 középiskola, egyetemi kollégium, papn. int.					
17	Salem: középiskola					
18	Bangalore: két középiskola, egyetemi kollégium	19	7	4	30	Champagnei
19	Madras: egyetemi kollégium					
20	Tuticorin: középiskola. — A városban jezsuita püspök székel.	43	11	12	66	Nápolyi
8	Trincomali; püspökség					
9	Galle; püspökség. Hozzá tartozik	25	28	7	60	Aragóniai
21	Kandy: pápai közp. papn. int.					
10	Ahmedabad; misszió (a bombayi misszió kettéválasztásából)	28	26	13	67	Portugál
11	Goa: kollégium					
12	Belgaum: középiskola, állomás	22				
13	Alleppey: kollégium, papn. int.					
14	Cochim: középiskola					
22	Kottar: püspöke indiai jezsuita					
	10 önálló missziós terület	758	377	170	1305	

A Jézustársaság missziói Távol-Keleten

A lakosság megoszlása:

Pogány:	75.280.000
Eretnek:	213.600
	75.493.600
Katolikus:	1.258.150
Hitujonc:	122.880
	1.381.030

Szám	Működési terület	Munkaerő				A rendtartomány, amelyhez tartozik
		pap	pap-növ.	testvér	összesen	
1	Stenhsien; apost. helynökség. Hozzá tartozik:	83	59	31	173	Champagnei
15	Tientsin; egyetem					
2	Kinghsien; apost. előjáróság. (1939-ben lett különálló missziós terület)	21	8	11	40	MAGYAR
3	TAMINGFU; apost. előjáróság					
4	Süchow; apost. helynökség	29	19	7	55	Kanadai
5	Pengpu; apost. helynökség	32	10	4	46	Turini
6	Anking; apost. helynökség	44	19	17	80	Leoni
7	Wuhu; apost. helynökség	51	27	17	95	Kasztíliai
8	Sanghai; apost. helynökség	136	59	49	244	Párizsi
10	Nanking; kollégium, egyetemi konviktus					
9	Haimen; püspöke kínai jezsuita; küsszeminarium	18	4	4	26	Portugál
11	Shihing; misszió					
13	Macao; papnevelő intézet, residentia	25	19	—	44	Irországi
12	Hongkong; kollégium, egyetemi konviktus, papnevelő intézet, nyelviskola új misszionáriusok számára					
14	Peking; nyelviskola jezsuita és más rendekből való új misszionáriusok számára	56	26	7	89	Alsó-német
16	Tokió; egyetem; szeretetház					
17	Rokko—Kobe; kollégium	93	59	23	175	Holland
18	Hirosima; apost. helynökség					
19	Batavia; apost. helynökség	17	1	18	36	Andaluziai
20	Mariana, Karolina és Marshall szigetek; apostoli helynökség					
21	Zamboanga; püspökség	118	99	39	256	Newyorki
22	Cagayan; püspökség					
23	Culion; belpoklostelep	118	99	39	256	Newyorki
24	Manila; residentia, lelkigyakorlatosház, egyetem, obszervatórium					
25	Balintavak; közp. szeminarium	118	99	39	256	Newyorki
26	Novaliches; noviciátus, belpoklostelep					
	14 önálló missziós terület	723	409	227	1359	

A Jézustársaság missziói Amerikában

A lakosság megoszlása:

Pogány:	389.400
Eretnek:	1.373.700
	<u>1.763.100</u>

Katolikus:	430.280
Hitujonc:	1.700
	<u>431.980</u>

Szám	Működési terület	Munkaerők				A rendtartomány, amelyhez tartozik
		pap	pap- növ.	test- vér	össze- sen	
1	Alaszka; apost. helynökség (eszkimók és indiánok számára)	21	2	10	33	Oregoni
2	Sziklás-hegység; misszió (indiánok számára)	27	5	6	38	Oregoni
3	Dél-Dakota; misszió (indiánok számára)	20	9	23	52	Missuri-i
4	Kanada; misszió (indiánok számára)	21	3	15	39	Kanadai
5	Egyesült Államok; misszió (négerek számára)	32	14	—	46	7 USA rendtart.
6	Tarahumara (Mexikó); misszió (indiánok számára)	8	2	6	16	Mexikói
7	Belize (Honduras), apost. helynökség (indiánok, karaibok számára)	23	3	4	30	Missuri-i
8	Jamaica; apost. helynökség (négerek, ázsiai bevándoroltak sz.)	36	—	3	39	Bostoni
9	Manabi-Esmeraldas (Ecuador); misszió (indiánok számára)	8	—	2	10	Andaluziai
10	Magdalena-folyó (Columbia); apost. előljáróság (négerek számára)	9	—	8	17	Kolumbiai
11	Angol-Guayana; apost. helynökség (indiaiak és ázsiai bevándoroltak sz.)	31	—	—	31	Angliai
12	Diamantino (Brazília); misszió (indiánok számára)	6	—	4	10	Brazíliai
13	Sao Paulo (Brazília); misszió (kivándorolt japánok számára)	4	—	8	12	Brazíliai
	13 önálló missziós terület	246	38	89	373	

B) Tevékenységi területek

Milyen tevékenységi területet ölelnek fel a megelőző oldalak összefoglaló adatai? Az alábbiakban ezeket próbáljuk röviden ismertetni, mégpedig úgy, hogy kimagaslóbb összegező pontok köré csoportosítjuk azt a sokoldalú tevékenységet, amelyet az Egyház meggyökereztetése a mai korban megkíván.

1. Hithirdetés.

A Jézustársaság 57 működési területén 173.313,230 ember él. Ezek közül 3.032,010 már megkeresztelt hívő, 276,060 a keresztségre előkészülő hitujonc. A többi túlnyomórészt pogány (167.596,100) vagy különféle protestáns felekezetek tagja (2.419,060). Ez annyit jelent, hogy a Jézustársaság missziói lélekszám szerint felölelik az egész nem-keresztény világ hetedrészét.

A hívők száma nem minden misszióban emelkedik egyenlő arányban. Egyik-másik régebbi misszió évkönyveiben újabban már igen örvendetes számokat fedezhetünk fel. Így a *nankingi misszió* hívői száma 1842-ben 45,000 körül járt, 1938-ban 388,700 a hívők és kerekén 100,000 a hitujoncok száma. A hajdani *Mindanao-misszió* (Fülöp-szigetek) 1860-ban, a partmenti, nem öslakó híveket is beleszámítva, 56,000 hívőt számlált; 1889-ben 168,000 a katolikus; 1938-ban pedig ez a terület — immár két püspökséggé átalakulva — 730,000 katolikus hívőt ölel fel, míg a nem-katolikusok létszáma 100,000-re apadt le! Igen szép eredmények mutatkoznak *Flores szigetén* is. 1863-ban az ott újból megjelenő jezsuiták 9000 elhagyatott, félig pogányságba visszasülylyedt katolikust találtak a hajdani portugál missziók szegényes maradványaként. Amikor a Társaság ezt a misszióját átadta a steyli atyáknak (1914-ben), 27,483 volt a hívők száma és a misszió azóta is egyike a világmisszió legvirágzóbb területeinek. *Jáva szigetén* a mohamedánok közt sikerült jelentős megtérési mozgalmat elérni. 1906-ban 900 körül járt a katolikus jávaiak (vagyis nem bevándorolt hollandok!) száma; 1909-ben már 1130-ra, 1923-ban 3500-ra, 1938-ban pedig 40,000-re nőtt meg ez a szám, amelynek további növekvését a 7800 hitujonc biztosítja. Az egész sziget e katolikus lakosságából a jezsuiták ottani missziójára 26,877 megkeresztelt hívő és 5121 hitujonc esik. A *bráminok* közt elért eredményekről később lesz szó, amikor a Társaság iskoláiról emlékezünk meg.

Általánosságban szólva, a Társaság misszióiban a hívek számának évi emelkedése 150—160 ezer körül ingadozik. A lelkipásztori tevékenységre rávilágítanak a következő adatok: 1938-ban 34,144 felnőttnak és 127,654 gyermeknek szolgáltatták ki a szentkeresztiséget, nem számítva azt a 73,080 egyént, akit a halálos ágyon kereszteltek meg. A Társaság hithirdetői a 234,878 keresztség mellett 28.389,112 szentáldozást szolgáltattak ki és 22,944 házasságot áldottak meg.

Az Egyháztól a Társaság gondjaira bízott óriási feladatok megoldásán nemcsak jezsuiták fáradoznak, hanem a renden kívül álló munkások is. A 2159 jezsuita áldozópap mellett 106 nem a rend kebelébe tartozó külföldi misszionáriust és 436 bennszülött világi papot, összesen tehát 569 *nem-jezsuita papi munkaerőt* találunk. Ugyanígy 377 külföldi, 178 bennszülött, összesen 556 *nem-jezsuita segítőtestvér* is osztozik a nagy munkában. A szeretetművek és leányiskolák vezetésében 2715 *külföldi és 2285 bennszülött nővér* segít. A különféle iskolákban és a

kisebb állomások hitéletének irányításában igen fontos szerephez jut a 16,686 férfi-tanerő és katekéta, továbbá az 5747 katekétanő; ezek egymagukban 22,433 főnyi bennszülött segédcsapatot alkotnak. Mindent egybevetve: a Jézustársaságra bízott missziókban 3803 jezsuita, 28,553 nem-jezsuita, összesen 32,361 missziós munkaerő verejtékezik Isten Országáért.

Hajdani hagyományaihoz híven a Társaság kifejezett törekvése az, hogy minél nagyobb mértékben szerephez juttassa a nagy gonddal összeválogatott és kiképzett bennszülött munkaerőket. Kítűnik ez nemcsak abból a tényből, hogy nem-jezsuita bennszülött erőket igen jelentős számmal maga mellé vesz egyrangú munkatársakként, hanem abból is, hogy a rendtársak sorában is örömmel üdvözlí a színes népek fiait. Szent Ignác missziós seregének ma már közel negyedrésze bennszülöttekből toborzódik: 287 áldozópap, 389 papnövendék és 232 segítőtestvér, vagyis összesen 908 misszionárius. Ezek közt legnagyobb számmal szerepelnek az indiaiak (140 pap, 178 papnövendék, 73 segítőtestvér) és a kínaiak (56 pap, 89 papnövendék, 53 testvér), de egyre örvendesebb arányban képviseltetik magukat az arabok, maroniták, koptok (összesen 75), továbbá a japánok (8), a filippinók (94), jávaiak (43) és madagaszkok (48) is.

A Jézustársaság, amely kezdetől fogva annyira fontosnak tartotta a minél tökéletesebb alkalmazkodást a bennszülött népek lelki világához, sajátos életformáihoz, nagyon tudatában van annak, hogy minden külső alkalmazkodásnál előbbrevaló a belső alkalmazkodás, vagyis magának a személynek a bennszülöttek gondolkodásmódjára való átalakulása és a kereszténységnek a bennszülött népi sajátságokba való beleoltása. A kereszténység és a bennszülött népi sajátságok teljes összeforrása, egybeolvadása hiánytalanul csakis magának a bennszülöttnak a lelkében jöhet létre. Ezért látja a Jézustársaság szívesen fiai sorában a bennszülötteket és ezért vonja bele oly nagy mértékben munkáiba a nem-jezsuita missziós munkaerőket.

Ugyanez a cél: a belső alkalmazkodás lehető legtökéletesebb megvalósítása vezeti a Társaságot abban az eljárásában is, amellyel már igen korán kiküldí a missziókba papnövendékeit, akiket képzésük befejezése után a hitterjesztés munkájában akar foglalkoztatni. Még fiatal éveikben éljék bele magukat annak a népnek a nyelvébe, szokásaiba, gondolkodásmódjába, amelynél egykor dolgozniuk kell és a velük egykorú bennszülött rendtársaikkal való állandó érintkezés nyomán jussanak el a népileg idegen lélek minél alaposabb ismeretére és megértésére! Az a 10 noviciátus, amelyet a jezsuiták missziós földeken nyitottak meg a legutóbbi évtizedek folyamán (3 Indiában, 2 Kínában, 1—1 Japánban, Jáván, a Fülöp-szigeteken, Madagaszkáron és 1 a keleti szertartású misszionáriusok számára Szíriában), elsősorban bennszülött ujoncokat képez, de igen gyakran befogad falai közé külföldieket is, akiket előljáróik — missziós célzattal — az ujoncidő második évére, leendő működési területükre rendeltek. A rend sajátos tanulmányainak a leendő működési területen való elvégzését elsőrangú tanerőkkel és könyvtárakkal felszerelt tanintézetek teszik lehetővé a fontosabb missziós területeken (Indiában, Kínában, Japánban, Jáván és Madagaszkáron egy-egy bölcséleti főiskola, Kínában 1, Indiában 2 hittudományi főiskola). Ugyanennek a célnak szolgálatában áll az a két nyelviskola, amelyet 1937-ben nyitottak meg Pekingben és Hongkongban leendő misszionáriusok szakszerű nyelvi kiképzésére. A tanulmányi idő két évig tart, de a kiválóan tehetségesek még egy harmadik évet is ott tölthetnek, hogy a legmagasabb fokú irodalmi képzést is megszerezzék maguknak.

Az elmondottakból eléggé kítűnik, hogy a Jézustársaság tudatában van az Egyháztól kapott nagy feladatának, amelyet jelent számára Krisztus Országának a meggyökereztetése a világmisszió összterületeinek egy

hetedrészében: az utóbbi években nemcsak misszionáriusai létszámát kétszerezte meg, hanem minden lehető eszközt megragad, hogy a misszionáriusok célszerű kiképzésével a *teljesítőképességüket* is minél nagyobb mértékben felfokozza.

2. Iskolák.

Ez a tevékenységi terület, amelyen a Jézustársaság úttörő volt régi misszióiban, a mai kor sajátos követelményei folytán csak fokozódott jelentőségében. Főleg az utolsó félszázad tapasztalatai igazolták, hogy az iskola éppen korunkban a hitterjesztés egyik legértékesebb és leggyümölcsözőbb eszköze. A Társaság nem is tartja veszteségnek azokat a nagy személyi és anyagi áldozatokat, amelyekkel az iskolák megalapítása, fenntartása és a megfelelő tanszemélyzet kiképzése jár. A fejlődést (és jelen helyzetet) beszédesen szemünk elé állítják az alábbi néma számok:

1883	alsóbb fokozatú iskola:	2115	növendék:	66.510
	közép- és főiskola:	27		6.190
	összesen: 2142			72.700
1933	alsóbb fokozatú iskola:	11.516	növendék:	445.470
	közép- és főiskola:	143		38.640
	összesen: 11.659			484.110
1938	„imaiskola”:	3.921	növendék:	91.797
	elemi iskola:	7.817		375.054
	ipariskola:	95		4.449
	tanfőképző:	67		2.289
	középfiskola:	169		fiú: 35.947
	egyetem (v. egyetemi kollégium):	15		leány: 15.787
	összesen: 12.084	8.580		
		533.903		

Tanulságos lenne a pontos fejlődési vonal ideiktatása is, de a Társaság e téren hozott áldozatait eléggé sejteti az átlagos számítás is: 1883—1933 között évi átlagban 190 új iskola nyílt meg 8206 növendékkel, a legutóbbi öt esztendőben pedig az évi átlagra átszámított gyarapodás 85 új iskola 9980 növendékkel. A missziós területek közül kétség-telenül a *középjávai misszió* áll az élen az iskolák számának gyors növekedése szempontjából: 1906-ban még csak 13 iskolája volt 1612 növendékkel, ma (1938) 418 iskolájába 48,721 gyermek jár.

A Jézustársaság nem ok nélkül látja egyik legfontosabb missziós feladatát az iskolák útján kifejtett tanítói és főleg nevelési tevékenységben. Az iskolákban adott tervszerű, hosszabb lejárátú oktatás mélyen belegyökereztetni a lélekbe a krisztusi hitet és a tanulási évek alatt felvett gyakorlati, meggyőződéses katolicizmus a növendékek nagyobb részénél kísérőtárs marad az egész életre. Még a legalacsonyabbfokú iskolák: az ú. n. „imaiskolák” és elemi fokozatú iskolák is olyan alapos hitoktatást nyújtanak, amellyel a vándor-misszionálás, futólag végzett katekizálás távolról sem mérhető össze.

Ezek az iskolák igen sok megtérést is hoznak. A keresztyén családok gyermekeivel együtt nevelődő pogány gyermek is megismeri a katolikus hitet

és vagy elnyeri szülei beleegyezését ahhoz, hogy megkeresztelkedjék, vagy később keresztelkedik meg, amikor függetlenítheti magát esetleg ellenkező szülei akarától. A szülők érdeklődését a katolikus vallás iránt is számtalan esetben a gyermek apostolkodása hozta meg. *Jáva mohamedánjai között* a főntebb már említett nagyarányú megtérési mozgalom a katolikus iskoláknak köszönhető: három évtized alatt kereken 50,000 mohamedánt vezettek a katolikus Egyházba, pedig köztudomású, hogy a mohamedánok mennyire megközelíthetetlenek!

A középiskolák célja kettős. Elsősorban komoly vallási meggyőződéssel eltelt és mindenképen versenyképes felkészültséggel rendelkező *katolikus középosztály kialakulását* teszik lehetővé. Felesleges szót pazarolnunk ennek a felbecsülhetetlen jelentőségére, főleg a kultúráltabb népeknél (India, Kína, Japán). Ugyanakkor azonban a pogány növendékek lelkében *eloszlatják az elfogultságot* és előítéleteket a katolicizmussal szemben, sőt kifejezetten az Egyház missziós munkájának a jóindulatú barátaivá teszik meg őket későbbi életük folyamán is. A missziós iskoláknak köszönhető elsősorban, hogy Indiában, Kínában, részben Japánban is, a közvélemény igen előnyösen megváltozott a katolicizmus javára. Hogy pogányok is milyen emléket őriznek meg lelkükben volt jezsuita tanáraikról, arra nézve hadd idézzük Rabindranath Tagore naplójának egy részletét. A meglehetősen viharos fiatalságot átélt költő sűrűn váltogatta iskoláit és sok tanárral volt dolga. Épp azért különösen figyelemre-méltó az a kivételesen meleg hang, amellyel az egyik páterről ír, aki a kalkuttai Xavér-kollégiumban eltöltött rövid életszakasza alatt nevelője volt: „Onnan [t. i. a Xavér-kollégiumból] egy emléket őrzök magamban, amely a tanárairól szerzett benyomásaimat szinte az eszményi felmagasztosításig fokozza. Ez a P. de Peñeranda személyéről őrzött emlékem... Valahányszor csak láttam, mindig imába mélyedtnek tűnt fel előttem. Úgy látszott, mintha egészen elmerült volna mélységes békében... Nem tudom, más tanítványai mit éreztek, de én mindig nagy lélek jelenlétét éreztem meg benne és még ma is úgy vagyok vele, mintha a rája való emlékezés az Isten templomának csendes magányába vezető ajtót nyitná meg előttem.” Ugyan ki ez a P. de Peñeranda Alfonz, aki ilyen kitörölhetetlen nyomot hagyott India költő-fejedelmének a lelkében? Egy szerény, köteleességét hűségesen, odaadással teljesítő, a profán világtörténelem számára a névtelenségbe vesző misszionárius, amilyen... százával él Indiában!

A középiskolák e kettős céljának fokozott kiépítése érdekében jöttek létre a Társaság egyetemei is. Jellemző a Jézustársaság e téren vallott felfogására maga az a tény, hogy a világmisszió 29 egyeteme közül 15 jezsuita missziókra esik. A nagy áldozatok árán létesített és fenntartott intézmények nem hazudtolták meg a hozzájuk fűzött várakozást. Növendékeik, általánosságban szólva, elismerten kitűnően állják meg helyüket: mint orvosok, tanárok, jogászok, mérnökök és tisztviselők igen értékes és akárhányszor kifejezetten keresett építő erőket jelentenek hazájuk szolgálatában. A *beirutai Szent József-egyetem* alapítási éve óta (1881) 1000 orvost adott Közél-Kelet különböző államainak; mérnökei és jogászaik nagy tekintélynek örvendenek. A *sanghaji „Aurora” egyetem* (megindult 1903-ban) orvosi fakultása Kína egyik legkiválóbb és legmodernebb fakultása, és az a különleges vonása, hogy nemzeti szempontból „kínaiabb” a kínai állami egyetemeknél is, mert ezek túlságosan amerikai és európai mintákat másolnak, míg az Aurora minden vonalon a kínai szellemiség sajátosságait iparkodik érvényre juttatni. (Ez rövid foglaltata annak a hivatalos megállapításnak, amelyet 1935—36-ban a kormány részéről az összes kínai egyetemek felülvizsgálására kiküldött bizottság adott le jelentésében az Aurora-egyetemre nézve.) Az egyetem népszerűsége állandoan emelkedik; 1939 tavaszán 1234 hallgató látogatta. Érdemes azt is tud-

nunk róla, hogy végzett orvosai közül 50-nél több teljesen a missziók szolgálatába állította életét. Ismételten állami elismerésben részesült a *Tientsinben* 1923-ban megnyitott *Ipari és Kereskedelmi Akadémia*: olyan területen ad Kínának legmagasabb képzettségű szakembereket, amelyen leginkább lemaradt a fehér kontinensek mögött és... leginkább függési viszonyba jutott velük. *Tokióban* a „*Jochi Daigaku*“ („Sophia (Bölcsesség) Egyetem“) megalapításával csak századunkban vált valóra Xavéri Szent Ferenc vágya: a katolikus egyetem! 1913-ban 20 jelentkezővel nyílt meg; 1928-ban egyenrangúsítják az állami egyetemekkel; 1937-ben a japán kultuszminisztérium, legmagasabb elismeréseként, megajándékozta a császár képével. 1939-ben 1072 hallgató látogatta a 17 jezsuita és 82 japán világi professzor előadásait. A jezsuiták *Indiában létesített egyetemi* kollégiumai kitörölhetetlenül beleírták már a nevüket a legújabbkori katolikus és nem-katolikus India történetébe: vagy két évtized óta évi átlagban ezren felül van a belőlük távozó diplomás egyének száma. Nem egy közülük országos viszonylatban is vezető állásba jutott. Csak két kimagasló katolikus nevet említünk: Rao Bahadur Pannirselvam, India egyik világszerte ismert szellemi vezéregyénisége, a madrasai kormány belügyminisztere, és C. I. Barkey, történész, egyetemi tanár, kiváló szervező, az indiai katolikusok szövetségének a megalapítója, 1939 óta a madrasai kormány kultuszminisztere; mindketten a trichinopolyi Szent József-kollégiumban végezték középiskolai és egyetemi tanulmányaikat.

Indiában a középiskolák és egyetemek a hitlejlesztés szempontjából különlegesen értékes gyümölcsöket érleltek: a magasabb kasztbeli hinduk megtérési centrumaivá lettek! Közismert dolog, hogy a magasabb hindu osztályokból csak a jezsuiták délindiai Madura-missziója tud jelentősebb számmal megtéréseket felmutatni. A misszió 251,000 katolikusa közül (1936) csak 55,000 a pária és „érinthetetlen“, a többi különféle kasztokba tartozik. A *vellálán* kaszt, amely Dél-Indiában a legelőkelőbb a bráminoké után, 23,000 katolikussal szerepel és aránylag a legtöbb papi hivatást adta. A bráminok megközelíthetetlen kasztjából az első négy megtérőt P. Billard Ferenc keresztelte meg 1894-ben Trichinopolyban. Mivel rokonságuk kutasztította őket, külön telepet létesített számukra. Azóta több mint 200 brámin vette fel a szentkeresztiséget a Szent József-kollégiumban. Újabban a madrasai Loyola-kollégium is külön brámin-telepet létesített az egyetem területén, hogy megkönnyítse a keresztény bráminok számára a kaszt törvényei szerint lefolytatott életmódot. Itt is öröndetesen gyarapszik a katolikus bráminok száma. Megértjük ezeknek az eredményeknek az egészen kivételes jelentőségét, ha emlékeztetünkbe idézzük, hogy P. de' Nobili és társai annakidején alig 30 brámin tudtak csak megnyerni a kereszténységnek!

A Jézustársaság iskolamódszere azzal is nagyszerű igazolást nyert, hogy ezek az iskolák voltak elindítói az első *bennszülött papi hivatásoknak* és ma is belőlük származik a legtöbb bennszülött pap. Példának hadd hozzuk fel a Társaság legrégebbi iskoláját: az 1844-ben Negapatamban megnyitott, majd 1883-ban Trichinopolyba áttelepített Szent József-kollégiumot. Alapítási éve óta 1936-ig 651 papot ajándékozott az Egyháznak, köztük 6 indiai püspököt és 155 jezsuitát! Az indiai papság kinevelése tette lehetővé azt, hogy 1923-ban mind a két jezsuita misszió: Trichinopoly és Mangalore területük egy-egy részét bennszülött papságnak adhatták át, bennszülött püspökök vezetése alatt. 1938-ban magát Trichinopolyt is bennszülött papok kezébe juttatták úgy, hogy a hajdani nagykiterjedésű misszionának csak kis részét tartották meg önmaguk

számára. Mivel minden missziós munka tulajdonképeni célja a bennszülött egyházmegyéek kialakítása, a jezsuiták örömmel állapíthatják meg, hogy az iskolák terén vállalt nagy áldozataik meghozták a legszebb eredményt: az újkor missziós történetében *ők az elsők*, akik — iskoláikban kinevelt bennszülött papok által — bennszülött egyházfők vezetése alatt álló bennszülött egyházmegyéek megalakulását lehetővé tették. Ennyi legyen is elég annak, a még ma is néha elhangzó vádnak a megcáfolására, hogy a jezsuiták nem fordítottak gondot a bennszülött papság kialakulására!

3. Papnevelés.

P. Roothaan, a Társaság misszióinak ritka éleslátású újjáélesztője, kezdetől fogva a bennszülött papság nevelésére irányuló munkákban ismerte fel a korszerű missziós tevékenység egyik legfontosabb feladatát. 1840-ben a Kínába induló első jezsuita misszionáriusoknak ezt a vezérelvet köti a lelükre: „Általában szólva, az európai misszionáriusok *mindenekelőtt* a bennszülött papság kiképzése és irányítása számára szükségesek.” Vagyis: minden más missziós munkánál fontosabb a bennszülött papság képzése! A generális e felfogása észrevehetően rányomta bélyegét a Társaság új missziós vállalkozásaira. *Albániában* a Társaság fiai a misszió vállalásakor (1841) mindenekelőtt egy központi szemináriumot létesítenek. *Szíriában* átveszik a melkita központi szemináriumot Ain-Trazban. Ghazirban (Libanon) általános szemináriumot alapítanak az összes keleti szertartású papság képzésére; ez az első ilyen természetű szeminárium Keleten! (Később áttelepítették Beirutba; 1934-ben a maronita ritus összes egyházmegyéinek külön központi szemináriumát is átvették a jezsuiták). *Madagaszkáron* még meg sem kapták a működési szabadságot, amikor már megnyitnak Réunion szigetén egy szemináriumot, hogy ott képezzék ki a papságra jelentkező madagaszkáriakat. 1843-ban megnyitják *Nankingban* az egyházmegyei szemináriumot. Az új Társaság első „bennszülött” jezsuitáját, a magas hindu kasztriból származó P. Pereira Antalt előbb a rend indiai ujonchája, majd a *bandrai szeminárium* vezetésével bízzák meg. A Szentszék is mintha ebben az irányban akarta volna megjelölni az új Társaság egyik legfőbb tevékenységi területét a missziók szolgálatában: 1836-ban a jezsuitákra bízta a „Collegium Urbanum”, az egész világmisszió római központi szemináriumának a vezetését.

Jelenleg (1938) a Társaság kezeire bízott *15 nagyszemináriumban* 731 bennszülött papnövendék végzi hittudományi tanulmányait, ugyancsak *15 kishozmáriumban* 1192 növendék készül elő hivatására. Ezenkívül néhány misszió külön előkészítő iskoláiban 450 növendék nyer alaposabb képzést, hogy kellő felkészültséggel mehessen a szemináriumba. Az összes papnövendékek száma tehát 2373.

A 15 nagyszeminárium közül 6 több misszió vagy egyházmegye közös központi papnevelő intézete. Legszebb multra tekinthetnek vissza a *mangalorei szeminárium* (India), amely fennállása első 50 évében (1879—1929) több mint 300 bennszülött papot nevelt, — továbbá a *kandy-i központi papnevelő intézet* (Ceylon), amely 1893-tól 1930-ig szintén 300 papot adott India egyházának.

4. Tudományos intézetek.

Figyelmen kívül hagyva azokat a helyi jelentőségű, akár egyes egyetemekkel kapcsolatos, akár egyes missziók életében kisebb-nagyobb

szerephez jutó tudományos intézményeket, csak az általánosabb jelentőségű és világvizonylatban is számottevő intézeteket említjük meg.

A Társaság 6 obszervatóriuma közül 3 vívta ki a tudományos világ elismerését. A *tananarivói obszervatórium* (Madagaszkár szigetén) szeizmológiai, meteorológiai és földmágnességi megfigyeléseivel szerzett különleges tekintélyt az obszervatórium vezetőinek. A *zikawei-i* (Sanghai mellett) és *mindanao-i* (Fülöp-szigetek) obszervatóriumok elismerten Kelet legjobb ilyen intézetei közé tartoznak. Zikawei obszervatóriuma 1882 óta meteorológiai osztályának kiváló teljesítményeivel az egész világ hajósainak a háláját vívta ki magának: több mint 1000 tájfunt jelentett meg előre. Kiszámítják keletkezését, irányát és erről értesítik a tengeren közlekedő hajókat, hogy kikerülhessék az ellenállhatatlan erejű forgószél előre megállapított útvonalát. Százezrek köszönhetik életüket ezeknek a pontos jóslatoknak.

Az „Aurora“-egyetemmel kapcsolatos „*Heude-múzeum*“ a Távoleket egyik leggazdagabb és legtanulságosabban feldolgozott természettudományi múzeuma. Világvizonylatban ismeretessé vált a *tientsini főiskola múzeuma*, amely P. Licent Emil és P. Teilhard de Chardin Péter észak-kínai és mongóliai kutató-expedícióinak az értékes leleteit zárja magába. Costantini érsek, akkor még Kína apostoli delegátusa, „kivételesen nagystílű misszionáriusnak“ minősítette P. Licent-t, az akárhány-szor 80—100 tevé vagy más teherhordó állatot magában foglaló kutató-expedíciók megszervezőjét.

A világ egyik legnagyobb és Kína ismerete szempontjából a legjelentősebb katolikus kultúr-központ a Zikaweiben létesített „*Bureau Sinologique*“; könyvtárában 130,000 kötet áll a kínai kérdések iránt érdeklődők rendelkezésére.

A tudományos világ legújabban felfigyelt a tokiói egyetem kiadásában megjelenő „*Monumenta Nipponica*“ című folyóiratra, amely a Távoleketre vonatkozó különféle kutatások eredményeit közli. Említésreméltó az a négy nagy kötetben megjelent japán nyelvű „*Katolikus Enciklopédia*“, amelyet az egész világ legnevesebb tudósainak a bevonásával a tokiói egyetem adott ki, XI. Pius pápa kívánságára. 3000 példány 2 hónap alatt az utolsóig elkelt!

5. Könyvnyomdak, folyóiratok.

A Társaság, amely régi misszióiban is oly nagyra értékelte a sajtót a hit terjesztése és a hívek lelki táplálása szempontjából, a mai korban is elsősorú eszközt lát a megfelelő sajtó létesítésében és általában a sajtó céltudatos felhasználásában.

A jezsuita missziók minden világrészben szétszórva összesen 25 sajtót kezelésükben levő nyomdát létesítettek és tartanak üzemben. Ezekben a nyomdáknak előállítanak 98 időszakos lapot; ezeken kívül, nem sajtó nyomdáikban, még 17 lapot jelentetnek meg.

Az alábbi táblázat a nyomdak és a lapok megoszlását tünteti fel a fontosabb missziós területek szerint csoportosítva. (Megjegyezzük, hogy mind a nyomdák, mind a lapoknál csak a szigorúan missziós jellegűket vettük figyelembe; a Jézustársaságnak az egész földkerekségen lényegesen több nyomdája van és a missziók keretében kiadott lapok kb.

csak negyedrészt teszik ki a Jézustársaság világszerte kiadott hitbuzgalmi és tudományos folyóiratainak!)

Missziós terület	Nyomda	Lap	
		saját	idegen nyomdában
Alaszka	—	—	1
Egyesült Államok (négerek számára)	—	—	1
Jamaica	1	1	—
Dél-Amerika	1	1	2
Európa (Albánia)	1	2	—
Afrika és Madagaszkár	6	16	—
Közél-Kelet	1	12	1
India és Ceylon	8	29	—
Fülöp-szigetek	3	21	5
Kína	4	16	4
Japán	—	—	3
Összesen:	25	98	17

Azt mondanunk sem kell, hogy ezek a nyomdák — a lapokon kívül — könyvek és egyéb sajtótermékek előállításával is megteszik a maguk fontos feladatát a misszionálás nagy munkájában. Különösen figyelemreméltó szolgálatot végzett 1852 óta a *beiruti nagy nyomda*: különféle kiadványaival egyik leghatékonyabb ellensúlyozója, sőt eredményes kiszorítója lett több protestáns szekta terjeszkedési kísérleteinek. A Társaság missziós nyomdái közül a legnagyobb a *Zikaweiben* fenntartott *Tu-se-we* nyomda. 140 szakmunkást foglalkoztat; az utóbbi években nyomdatermékei száma évente megközelítette vagy túl is lépte a félmilliót. Eddig különben a legnagyobb nyomda Kínában.

6. Szeretelművek.

Az önzetlen szeretet gyakorlása minden időben az Egyház egyik ismertetőjele volt. A missziókban is elválaszthatatlan kísérőtársa. Amerre megjelenik a föld hátán, a nyomorgók, árvák, betegek édesanyjukra ismernek benne. A krisztusi karitás nem csupán eszköz, ahogyan sokan gondolják, hogy t. i. általa férközzék hozzá az Egyház a lelkekhez. A szegények, szenvedők szeretete a lényegéhez tartozik, mert a benne továbbélő Krisztusnak is lényeges vonása, hiszen „Isten jósága és emberszeretete” jelent meg a földön a Megváltó személyében.

A szeretet nem külsőség, ezért lehetetlenség emberi szavakba önteni, vagy statisztikák rideg számaiba belezsugorítani mindazt a hősiességet, önfeláldozást, maga-megfeledkezést, amit a misszió szeretetművei feltételeznek azokban, akik általuk mindenkinek mindenévé lesznek! A számok csak arra jók, hogy csodálatba ejtsenek minket, mert az a sok jó, amit a misszió tesz, az erkölcsi csoda rendjébe tartozik: a koldus-szegény misszió tud nagylelkűen, bőkezűen segíteni az emberiség leg-szerencsétlenebbjein, akiken más nem tudott vagy nem akart segíteni.

A Jézustársaság intézményes szeretetművei számokban kifejezve ezt az összegező képet nyújtják az 1938. évben:

155 árvaház	12.880 árva
70 kórház	7.459 ágygal
349 gyógyszer-tár .	3,310.000 ingyenes betegkezelés vagy gyógyszerkiutalás
10 bélpoklos-telep	12.000 ápolat

A bélpoklostelepek közt van *Culion szigete*, a világ legnagyobb leprás-telepe, amely egymaga — kisebb-nagyobb ingadozásokkal — átlag 7000 ápolat foglal magába.

A legtöbb misszió szeretetházakat is tart fenn, elaggottak, nincstelenek ellátására; mivel azonban a rájuk vonatkozó adataink nagyon hiányosak, még hozzávetőleges számot sem tudunk közölni róluk.

Ezek az *intézményes* szeretetművek is sokat mondanak, ha kissé elmélkedünk felettük és akár anyagi feltételeiket latolgatjuk, akár a velük járó személyi önfeláldozást mérlegeljük. A missziók szeretetműveiről azonban csak akkor lenne teljes a képünk, ha belevehetnők azt a megszámlálhatatlan *alkalmi* szeretetszolgálatot, amelyet áradások, háborús csapások, aszályok, éhínségek idején nyújtanak. A nagyobbarányú ilyen alkalmi segélyakciók adatai valamennyire még összeállíthatók. Így pl. megörökíthető a történelem számára is *P. Jacquinot Róbert* példátlan alkotása: a Sanghaiért folyó harcok idején kieszközölte a kínai és japán hadvezetőség részéről, hogy a Nantao városrészt tekintsék „békezőnának”; a páter heteken át 250,000 embernek nyújtott biztos menedéket és étellemezést. Még a pogány japán sajtó is csodálattal írt róla és „Sanghai szentje” címen emlegette. Vagy ott van a magyar jezsuiták észak-kínai missziója: 1940-ben 4931 mindenét elvesztett háborús menekültnek adott hajlékot, betevő falatot vagy egyéb segílyt és 1939 telén 440, otthon a rendes táplálékot is nélkülöző szegénysorsú gyermeknek adott naponta egyszer kiadós meleg ételt. Ki tudná azonban számontartani azt a sok, titokban a házhoz vitt segítséget, amely végső nyomorból mentett ki ezeket, — vagy a börtönökben, idegen kórházakban vagy otthon fekvő betegeknél kifejtett szeretetszolgálatokat? Csak az utolsó ítélet fogja a világ színe elé vetíteni azokat, a minden misszionárius életében nap-nap után szüntelenül megismétlődő szeretetszolgálatokat, amikor a hozzáforduló, bajban vergődő embertársán Krisztus nevében segít . . . „egy üveg orvossággal, egy ruhadarabbal, hajléktalannak nyújtott menedékkal, inség napjaiban adott kenyérről”. *P. Németh József S. J.*, támingi házfőnök ugyanabban a levélben, amelyből e sorokat idéztük, nagyon találóan jelöli meg a misszió és misszionáriusok karitatív lelkületének legbenső magyarázatát: „Az Úr Jézus „transiit benefaciendo”, nekünk is ezt kell tennünk: körüljárunk jót cselekedvén.”

III. Az első önálló magyar misszió

Magyar jezsuiták Afrikában.

Az új Társaság missziós frontjain elég későn jelentek meg a magyar jezsuiták. Érthetővé teszi ezt a tény az a körülmény, hogy hazánk területére is elég későn tért vissza a Társaság és hosszú évtizedek szívos munkája kellett, mire ismét gyökeret tudott verni.

A mult században három magyar jezsuita szentelte oda életét a misszióknak.

P. Czimmermann István (szül. 1848-ban Szomolnok-Huttán) mint Vác-egyházmegyei pap lépett 1879-ben a Társaságba. Pozsonyban, majd Kalocsán mint hitszónok és népmiszionárius működött. 1885 őszén távozott Afrikába, a Zambézi misszióba. 1886 augusztusában indul a Zambézin fölfelé, új állomást alapít Boromában. 1889-ben itthon járt, hogy missziója számára gyűjtsön. 1890-ben, a hozzá társult P. Menyhárt Lászlóval, visszatér missziójába. P. Menyhártot beletanítja a missziós munkába, majd Boromát átadva utódjának, beljebb a vadonban új állomást létesít, Zumbót. 1894 áprilisában, háromhónapos lázas betegség után, 45 éves korában halt meg. A Nemzeti Múzeumban őrzik néger nyelven megszerkesztett katekizmusát és imakönyvét, amelyet hívei számára állított össze.

P. Menyhárt László (szül. 1849-ben, a hevesmegyei Szarvason) 1866-ban lépett a Társaságba. 1877-ben szentelték pappá. 1882-ben Kalocsára került tanárnak. Elöljárói bizalma a konviktus főprefektusává, később a kollégium és gimnázium igazgatójává tette. 1890-ben ment a Zambézi misszióba. 1895-ig Boromában működött, akkor a Riccióban általa alapított új állomásra költözött. 1897 november 16-án, néhány napos heves láz a sírba vitte. Nevét híressé tette mint botanikus is: számos növényt ő fedezett fel és a tudósok világában akkora megbecsülésnek örvendett, hogy több növényt róla neveztek el.

Ugyancsak még a mult század utolsó éveiben ment ki a missziókba *Longa Jakab* segítőtestvér. 1856 október 21-én született, 1881-ben lépett a rendbe, 1888-ban már kint működik első missziójában: Ausztráliában. Mikor a Társaság a felmerült leküzdhetetlen nehézségek miatt ezt a missziót a Propaganda-kongregáció jóváhagyásával feladta (1899), hazatért. De szíve visszahúzta a pogányok közé: 1901-ben Boromában találjuk. 9 éven át igen nagy szolgálatot tett, mint a misszió gőzösének gépésze és kapitánya. Amikor a portugál kormány a jezsuitákat kitiltotta a gyarmatról, egyideig hazajött Kalocsára, de 1913-ban visszakeretözött Rhodésiába, a lengyel jezsuiták kezén lévő misszióba. Kapoche, Chinonge, Kasisi, Brocken-Hill voltak főbb állomáshelyei. Mindenütt hasznavehető, sokoldalú munkaerőnek bizonyult. Ő maga írja: „Kasisiben mindenek voltam: kertész, gazda, kovács, téglagyáros, kőműves.” Egyszerű, imádságos, alázatos lélek volt. Természetesnek találta, hogy a missziós élet sok

veszéllyel, nehéz megpróbáltatásokkal jár és jóllehet neki ugyancsak bőven kijutott a verejtékezésből, a nélkülözésekből, nem egyszer az éhínségből, nyolcvan éves korában hálás lélekkel írja, hogy „a jó Isten mint legszeretőbb atya gondoskodott róla” egész missziós működése alatt. 1937 június 11-én halt meg, 81 éves korában. Összesen 45 évet töltött a misszióban.

Új fejezetet nyit meg a magyar jezsuiták missziós tevékenységének a történetében:

A támingi misszió Kínában

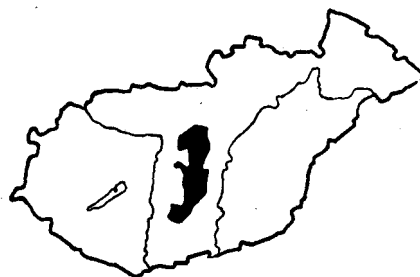
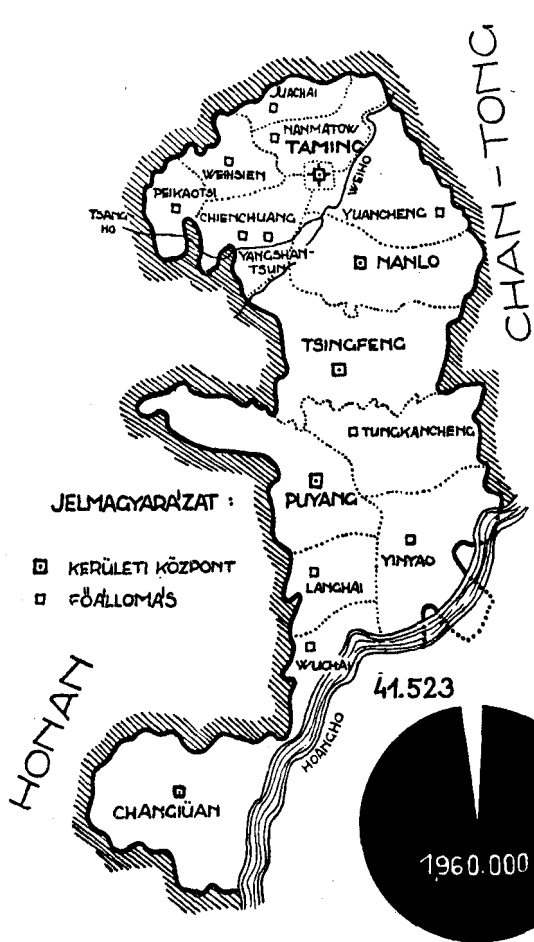
A Hitterjesztés Szent Kongregációja 1935 március 11-én kelt határozatával a sienhsieni apostoli helynökség legdélibb részét „Táming apostoli előljárárság” névvel önálló missziósterület rangjára emelte és a magyar jezsuiták vezetésére bízta. 1936 január 29-én P. Szarvas Miklós S. J. addigi megbízott püspöki helynököt, apostoli prefektus címmel kinevezte az új misszió főnökévé. P. Szarvas Miklóst 1936 március 27-én iktatták be új hivatalába: ezzel minden jogi formáság szerint megalakult az *első önálló missziós terület*, amely magyarok kezén van, magyar főpásztor fennhatósága alatt.

A Táming prefektúra Hopeh tartomány déli nyulványával esik egybe, két oldalról Chantung és Honan tartományok zárják közre. Kb. 150 km hosszú, 50 km széles földszáv; 8640 négyzetkilométernyi területén kerekszámban 2 millió ember él.

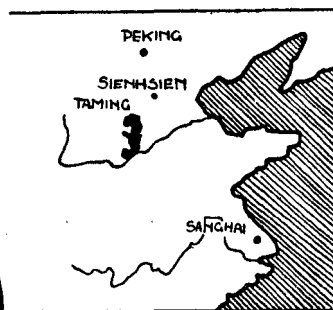
A misszió 6 részre oszlik: 1. *Táming városa*, a benne lévő intézményekkel; plébániájához 1899 keresztény (és 3613 hitujonc) tartozik. 2. *Táming-Weihsien* 6 főállomással, 6 hithirdetővel, 15,402 kereszténnyel (és 1798 hitujonccal). 3. *Nanlo*, 2 hithirdetővel, 3603 kereszténnyel (és 337 hitujonccal). 4. *Tsingfeng*, 2 hithirdetővel, 3892 kereszténnyel (és 205 hitujonccal). 5. *Puyang*, 5 főállomással, 6 páterrel, 13,456 kereszténnyel (és 559 hitujonccal). 6. *Changyüan*; egyelőre csak egy páter dolgozik az óriási területen 3271 keresztény (és 125 hitujonc) között. (A keresztények számára vonatkozó adataink az 1940. év állapotát tüntetik fel.)

A prefektúra területe véges-végig alluviális síkság. Földje a több helyen mutatkozó salétrom ellenére is igen termékeny. Ha az esőzések nem maradnak el (sajnos, ez sokszor megtörténik!), évenként kétszer is aratnak: júniusban gabonát, ősszel kölest, cirokot stb. Az éghajlat szélsőséges: nyáron a forróság, télen a hideg igen nagy.

A misszió területén három folyó vonul át: a *Hoangho* (Sárgafolyam), a *Weiho* és *Tshangho*. A Hoangho, „Kína ostroma”, délről határolja a missziót; a politikai tartománynak a folyón túl eső része, egyházkerületi beosztás szempontjából más misszióhoz tartozik. Időnkénti mederváltoztatása óriási árvizeket okoz. A misszió déli része, egészen fel Puyangig, még máig sem tudta helyrehozni azt a sok iskolát, kápolnát és egyéb épületet, amit a folyam legutolsó nagyobb áradása (1933—34) döntött romba. Changyüan kerület egy része évről-évre ki van téve az árvíz veszedelmének. — A Weiho folyam hajózható. Ez igen nagy előnyt jelent a misszió számára. Mivel Kína nagyon ritka vasúthálózata miatt Táming 70 km-re fekszik a legközelebbi vasútállomástól, másrészt Észak-Kínában a használható közutak is... még megépítésre várnak, a teherforgalom legnagyobb része vízi úton bonyolódik le. A Weiho köti össze Támin-

A MISSZIÓ TERÜLETE MAGYARORSZÁGHOZ VISZONYITVA

A MISSZIÓ FEKVÉSE.

got a Császár-csatornával és Tientsinnel. Hatalmas bárkák szállítják a környék termékeit (gabona, cirok, köles, tengeri, földi magyoro stb.) a tengerhez és hozzák a város és az egész misszió számára a különféle árucikkeket. — A hajózhatatlan Tsangho gyakran előnti a partmenti földeket; hatalmas homoksávok jelzik régi medreit, amelyeket századok folyamán vájt magának.

A misszió története.

Francia jezsuiták 1867-ben, öt évig húzódó próbálkozások, tárgyalások után kis iskolát és rendházat nyithattak Taming városában. Akkor az Egyházat csak egy északról menekült család képviselte a misszió mai területén: mindössze 6 ember! 1869-ben 12 a keresztények száma, 1873-ban sincs több 71-nél. 1880-ban azonban 400 keresztelést jegyeznek fel. Az akkori Kaichow (ma Puyang) még csak egy kereszténnyel szerepel a kimutatásban!

1891-ben 26 keresztény hitközség 1071 hívőjét látják el a misszionáriusok. Ez a szám 1898-ban már 71 hitközségre szökött fel 2972 hívővel. A boxerlázadás idején (1901—1902) a sienhsieni vikáriátus déli részén 3843 keresztényt tartanak számon.

A boxerlázadás meglassította, de nem akasztotta meg teljesen a kereszténység terjedését. A kollégiumot lerombolták a fanatikus pogányok, a pátereknek menekülniök kellett, de sem a hithirdetők, sem a hívek közül, a misszió e részében senki sem szenvedett vértanúságot.

A boxerek leveretése után úgy döntött a misszió elöljárósága, hogy újból felépítik a kollégiumot. A páterek egy évi számkivetés után újra visszatértek és új erővel láttak az apostoli munkához. Táming lassan a sienhsieni misszió déli részének középpontjává lett.

1907-ben, a misszió 50 éves jubileumakor, 5975 hívő ünnepelt együtt a misszionáriusokkal.

Az iskolák kifejlesztése, az 1917-es árvíz, majd pedig az 1920—21-es nagy éhínség alatt nyújtott szeretetszolgálatok (az utóbbi esetben 6000 menekültől gondoskodott a misszió!) örvendetesen növelték a megtérők számát: 1921-ben a misszió hívei száma elérte a 18,000-et.

Közben felépült (1917—1919) Táming gyönyörű székesegyháza, 1921-ben befejeződött berendezése is úgy, hogy 1921 december 8-án ünnepélyesen fel lehetett szentelni.

1924 június havában érkezik Támingba az első magyar jezsuita: *P. Szarvas Miklós*, hogy előkészítse az utat követői számára. Már 1922 szeptember 22-én érkezett Kína földjére, de — a nyelvtanulásra fordított egy év után — 1923 szeptemberétől 1924 májusáig Nganhoei tartományban, Nankinghsien városkában működött.

A missziónak magyar személyzettel való gyarapodását az alábbi adatok tüntetik fel:

1924: *P. Gábor István*. A misszió első halottja: 1930 július 11-én nap-szúrás következtében hunyt el.

1926: *P. Lischerong Gáspár*, *P. Horváth Sándor*, *P. Németh József*. (Az utóbbi kettő még mint teológus.) — Ugyanebben az esztendőben ment ki Kínába az első 10 kalocsai iskolanővér; közülük Graul Hermina, M. Nikodéma nővér 1930 március 15-én meghalt.

1927: *P. Litványi György* (még mint teológus; Kínában szentelték pap-pá), és *Varga Kálmán* segítőtestvér.

1928: *P. Herpy Károly*, *P. Kerekes István* (az utóbbi mint teológus).

1929: Öt kalocsai iskolanővér.

A lelkipásztori munka

Év	Keresztelés				Összesen	Bérmálás
	Felnőtt		Gyermek			
	Hitujonc	Haldokló	Keresztény szülőktől	Haldokló		
1935—36	691	127	782	11.918	13.518	900
1936—37	786	90	821	5.594	7.291	1.781
1937—38	1.020	112	789	4.821	6.742	242
1938—39	1.037	214	773	5.677	7.701	753
1939—40	1.379	209	1.140	5.403	8.131	1.660
Összesen:	4.913	752	4.305	33.413	43.383	5.336

- 1930: *P. Szajkó József* (még mint teológus) és *Fekete Mihály* segítőtestvér. 4 kalocsai iskolanővér.
- 1932: *P. Takács János* (még mint teológus) és *Herhold Árpád* segítőtestvér.
- 1933: *P. Resch Ferenc*, *P. Pál Lajos*, *P. Kékessy Imre*, *P. Molnár Ödön* (az utóbbi kettő még mint teológus) és *Lindenberger Sándor* segítőtestvér.
- 1934: *P. Koch István*, *P. Zsámár Jenő* és *Gömöri Pál*, *Kollár Zoltán* segítőtestvérek.
- 1936: *P. Havas János*, *P. Jaschkó István*, *P. Papilla Lajos* (1941-ben szentelték őket), *Maron József* teológus és *Ácsbolt János*, *Bencze István* segítőtestvérek. 5 kalocsai iskolanővér.
- 1938: *Kaufmann József*, *Nagy Kálmán*, *Tiszai Pál* teológusok.
- 1939: *Cser László*, *Rab Pál* teológusok, *Császár György* segítőtestvér.
- 1940: *Ladányi László*, *Sebes József*, *Vajda Tibor* teológusok.

A Jézustársaság magyar rendtartománya tehát 16 év alatt 37 tagját küldte ki a támingi misszió területére. 10 év leforgása alatt 24 kalocsai iskolanővér hagyta el hazáját, hogy a misszió területén megossza velük a missziós-munkát. Ez összesen (a két halottat leszámítva) 59 magyar munkaerőt jelent.

A misszió személyzete 1940 őszén a következőképpen oszlott meg: 18 jézustársasági atya (15 magyar, 2 francia, 1 kínai); 10 kínai világi pap (a sienhsieni vikáriátus püspöke átmenetileg ezen a területen hagyta meg őket); 13 jézustársasági teológus (12 magyar, — közülük hármat 1941 júniusában már pappá szenteltek — 1 kínai); 12 jézustársasági segítőtestvér (9 magyar, 1 francia, 2 kínai). Összesen: 53 misszionárius.

A Kalocsai iskolanővérek három telepén (2 Támingban, 1 Puyangban) 23 magyar nővér és 13 kínai nővér működik: összesen 36 nővér.

A misszió személyzetéhez tartozik még 307 hitoktató és 392 hitoktatónő. A misszió tehát összesen 788 személyt foglalkoztat.

A misszionáriusok működéséről a missziómunka sokrétegeisége miatt lehetetlenség részletesebb tanulmányba bocsátkoznunk. Az alanti táblázat öt év mérlegét, a következő oldalon látható táblázat pedig egy év tevékenységének és eredményeinek az összegezését adja. Az adatok figyelmesebb tanulmányozása alapján könnyen képet alkothat magának bárki arról a hősi munkáról, amelyet magyar testvéreink azon a területen végeznek, amelyet a Szentszék rájuk bízott.

m é r l e g e 5 é v a l a t t

Gyónás	Áldozás	Szentkenet	Házasság		Szentbeszéd	Hitoktatás
			Kereszt. között	Vegyes		
152.966	369.608	290	194	88	2.263	2.109
157.019	410.640	306	161	97	2.542	1.601
107.431	351.071	303	236	109	2.577	888
151.081	371.332	702	169	142	2.556	1.816
166.366	402.622	427	173	146	2.739	1.346
734.863	1.905.273	2.028	933	582	12.677	7.760

A támingi misszió egy munkaéve számok tükrében

(1939 július 1-től 1940 június 30-ig)

TERÜLET		Hitoktatónöképző	2
Missziós kerület („esperességek”)	6	hitoktatónöjelölt	50
Missziós állomások lelkésszel	16	Kisszeminarium	1
Fiókegyházak már megalakult hitközségek alakulófélben levő hitk.	327 897	papnövendék	20
Pap-misszionárius	28	Nagyszemináriumban tanul a misszió területéről	6
		Összes iskola	593
		<i>összes növendék</i>	<i>9057</i>
NÉPESSÉG		Árvaház	4
Pogány	1.960.000	árva	51
Katolikus	41.523	Ágók menhelye	3
<i>Növekedés az előbbi évhez képest</i>	<i>1,586</i>	ápoltt	30
Hítujonc	6,637	Gyógyszerkiutalás és betegkezelés	213,179
Meghalt (katolikus) felnőtt	522	Foglalkoztató műhelyek férfiak számára	7
gyermek	457	munkás	34
		nők számára	4
		munkásnő	40
TEMPLOMOK		A MUNKA GYÜMÖLCSEI	
Nagyobb templom	20	Keresztelés	
Kápolna	112	felnőtt	1379
Iskolakápolna	132	„ (halálos ágyon)	209
<i>Missziós állomás templom nélkül</i>	<i>956</i>	gyermek (keresztény szülőktől)	1140
		pogány gyermek (halál- veszélyben)	5403
INTÉZMÉNYEK		Összes keresztelés	8131
Fíú-középiskola	2	Bérmálás	1660
növendékek		Szentgyónás	166,366
katolikus	62	Szentáldozás (húsvéti)	19,084
pogány	133	ájtatosságból	383,538
Leány-középiskola	2	Házasság	
növendékek		katolikusok közt	173
katolikus	43	vegyes	146
pogány	42	Szentkenet	427
Elemi és imaiskola		Zárt lelkigyakorlat	
fiúk számára	239	férfiak számára	9
növendékek		résztevők	663
katolikus	2114	nők számára	11
pogány	2716	résztevők	639
<i>összesen</i>	<i>4830</i>		
leányok számára	347		
növendékek			
katolikus	2312		
pogány	1565		
<i>összesen</i>	<i>3877</i>		

A misszionáriusok tartottak 2739 szentbeszédet és 1346 katekizmusoktatást.

A misszió munkaerői a Gondviselés iránt hálával eltelve, kötelességteljesítésük felől teljes megnyugvással tekinthetnek vissza az elmúlt esztendőkre. A *hívek száma* állandó emelkedésben van. Amikor P. Szarvas a misszió területén megjelent, 22,791 volt a hívek száma. Amikor a Szentszék határozata folytán önálló misszióként hivatalosan a magyar jezsuiták kezére ment át, 37,899-et tartottak nyilván. Az eredmény e gyors felszökésében nagy érdemük volt a magyar misszionáriusoknak, akik 1928 óta mind nagyobb és nagyobb részt kértek maguknak a hitterjesztés munkájából. 1935 óta 41,523-ra emelkedett a hívek száma. Vagyis az önálló magyar misszió első öt éve 3624 főnyi gyarapodást mutat fel.

Ne felejtjük, hogy az idők éppen nem kedveztek a hitterjesztés munkájának. Az elemi csapások (ismételt, kimondhatatlan károkat okozó árvizek, máskor aszály) is jelentős mértékben akadályozták a misszió nagyobb fejlődését. De ezeknél nagyobb bajt jelentett a már közel négy éve húzódó háborús helyzet a maga nehézségeivel: utak teljes tönkretétele, a közlekedés bizonytalansága, beszerzések körül fellépő nehézségek, az élet drágulása, a pénz értékének szeszélyes hullámlása, a hívek ide-oda hurcolódása, a háborús menekültek hajléktalansága, végül a felelőtlen „szabadcsapatok” és különféle címenek alakult rablóbandák garázdálkodásai, két év óta az Európában dúló háború fájdalmas kihatásai, az alamizsnák terén is, meg az ottani helyi hatóságok politikai állásfoglalása szempontjából is, — mindmegannyi akadály, amelyek leküzdése fokozott erőfeszítést és önfeláldozást kíván a misszionáriusok részéről.

Hivatalos helyeken is elismerést váltott ki a magyar misszionáriusok bámulatos teljesítménye új „kereszténységek” (hitközségek) alapítása terén. Beszéljenek az alábbi egymásmellé helyezett számok a magyar misszió első és utolsó évéből:

Ker. Hitközségek	1935—36.	1939—40.	Gyarapodás
Már megalakult hitk.	284	327	43
Alakulásban lévő hitk.	680	897	217
Összesen	964	1224	260

Épp ilyen arányú emelkedés tapasztalható az iskolák és a misszió iskoláiba járó gyerekek szempontjából. 1935—36-ban 517 imaiskolába és elemi fokozatú iskolába 6772 gyerek járt; 1939—40-ben 586 iskolába 8707 gyerek. Ez annyit jelent, hogy a magyar misszió öt év alatt 69 új iskolát létesített és 1935-tel több gyerek lelkében veti meg a kultúra alapját és vagy kiképzti őket az igaz hitben vagy előkészíti rá őket.

Szinte érthetetlen, hogy a misszió nagyon szerény keretek között mozgó költségvetéséből hogyan telt a sok új kápolna, iskolakápolna létesítésére, vagy újjáépítésére az árvízsujtotta vidékek romhegyein. 1935—

36-ban ugyanis összesen csak 121 istentiszteleti célokat szolgáló templom, kápolna vagy iskolakápolna állt a misszió területén; 1939—40-ben 264-et említ a misszió hivatalos évi beszámolója. Ez a rövid öt év alatt 143 új istentiszteletre szánt épületet jelent, vagyis 110%-os emelkedést! Igaz ugyan, hogy a külső, alakulóban lévő „kereszténységek” kápolnái a legtöbb esetben siralmasan szegény vályogépületek, amelyek „berendezése” is, az oltárnak használt asztalon kívül, legfeljebb néhány földreterített gyékényből áll. De mégis lehetővé teszik, hogy a misszionárius, hívei meglátogatásakor, ne valamelyik gazda udvarán (rossz idő esetén: pár embert is alig befogadó kalyibájában) legyen kénytelen bemutatni a szentmisét. A jelentősebb egyházközségek, magyarországi jótévőink nagylelkűségéből, igen szép, tágas, téglából épült kápolnákat kaptak, már nem egy helyen. A changyüani kerületben, amelynek szinte minden vályogkápolnáját összedöntötte a Hoangho áradása, a kerület rendbehozásával megbízott P. Zsámár Jenő, alig két év leforgása alatt vagy 10 nagyobb téglakápolnát épített. Szoros értelemben vegyük az „épített” szót, mert a páter . . . maga tanította meg kínai kőműveseit a habarccsal való építésre! Újabban az ezermester Gömöri testvér járja sorra a missziókerületeket és részben maga végzi el a kőművesmunkákat, részben beletanítja a misszió néhány alkalmazottját.

A misszió szép jövő elé néz. A nép körében sikerült, általánosságban szólva, leküzdeni az elfogultságot a „fehér ördöggel” szemben. A háborús nehézségek és csapások ismételten is a misszió önzetlen segítségakciói körzetébe kényszerítették az addig előítéletekkel eltelt, nyakas pogányokat. A politikai hatóságok is, japán és kínai részről egyaránt, jóindulattal látják a magyar misszionáriusok működését. Rokonnép fiait látják bennük és még a legvérmesebb nacionalisták sem tételezik fel róluk, hogy „gyarmatosítási” szándékaik lennének!

*

A Jézustársaság magyar rendtartománya olyan időkben vállalkozott erre a misszióra, amikor itthon, a világháború és forradalom nyomán, valójában a rendtartomány újjáépítésének és emberfeletti erőfeszítések árán való végső kialakításának a terhe nehezedett rája. Az egész rend kebelében őszinte csodálkozást váltott ki a kis magyar provincia nagylelkűsége: olyankor küldte — egymástérő csoportokban — legértékesebb tagjait Kínába, amikor itthon is nagyon elkeltek volna ezek a munkaerők. De szívesen viselte az áldozat következményeit és . . . a meg nem értők részéről jövő szemrehányásokat is. Ezzel tett legszebb tanúságot arról, hogy Szent Ignác lelkülete életeti, amely a krisztusi parancsot tekintti élet-programmjának: „Keressétek először Isten országát” . . . A Gondviselés csakugyan ebben az esetben is igazolta, hogy különösen gondoskodik azokról, akik tudnak nagylelkűek lenni: a megértő, áldozatos magyar hívők köréből annyi jótévőt támasztott a misszió számára, hogy ennek az első, önálló magyar misszionáriusnak — a fenntartáshoz és lassú fejlődéshez szükséges anyagi feltételek szempontjából — nem kellett még hiányt látnia.

Magnificat!

Kis tanulmányunk végére értünk. Futólag végigvezettük kedves olvasóinkat 400 év történetén, Szent Ignác fiai egyik legnagyobb küzdőterén: Isten Országá terjedéséért kifejtett munkásságán. Az előttünk felvonuló kép . . . tagadhatatlanul fenségesen szép volt. Mi mást is válthatna ki lelkünkől, mint *őszinte hálát a jó s á g o s G o n d v i s e l é s* iránt, amely esendő, erőtlén emberekben ennyire megdicsőítette mindenható erejét! A legszörnyűbb eltévelyedés lenne, ha a „legkisebb Jézustársaság” (ahogyan Szent Ignác nevezni szerette rendjét), dicselkednék alkotásával, nagyra tartaná magát elért eredményeivel! Nagyon jól tudja, hogy amit a maga részéről tett, egyszerű kötelessége volt és szigorúan vallja önmagára nézve az Úr Jézus szavát: „Mikor mindent megtesztek, amit nektek parancsoltak, mondjátok: Haszontalan szolgálunk vagyunk, ami kötelességünk volt, azt cselekedtük.” (Lk. 17, 10.) Ha mégis visszapillant multjára, és abban csodálnivaló teljesítményeket állapít meg, azt csak azért teszi, hogy a Szűzanya példájára *Magnificat*-tal magasztalja Istent, aki „nagyokat művelt” vele. (Lk. 1, 49.) Igaz marad az, hogy Isten a *Jézustársaság által* művelte ezeket a nagy dolgokat, de: *Ő művelte!* És azért *csak Őt* illeti meg a dicsőség!

A Jézustársaság alázatos lélekkel bízik benne és szüntelenül azért könyörög, hogy Isten ezután is részleltesse *Jézus küldetésében*, ha érdemtelenül *Jézus nevének* a viselésével tüntette ki. Elgondolható-e annál magától értetődőbb igazság, hogy annak a Társaságnak, amely Jézus nevét hordozza, első helyen kell állania abban a küldetésben, amely *Jézus nevé*t el akarja vinni a földkerekség minden népéhez, hogy ezek is imádatos hódolattal magasztalják azt a nevet, amelyben egyedül adatott üdvösségünk! (V. ö. Szent Péter szavaival, Ap. Csel. 4, 12.) Amekkora hála tölti el a Jézustársaságot az Istentől kapott megszámlálhatatlanul sok kegyelemért, ugyanakkora benne a felelősségtudat is: megtagadná lényegét és elvesztené létjogosultságát, ha nem azt keresné elsősorban, hogy az egész földkerekségen minél előbb megismerjék „az egyedül igaz Istent, és akit küldött, Jézus Krisztust”. (Ján. 17, 3.)

Ugyanakkor a hála érzülete tölti el lelkünket, *szeretett Jótevőink iránt is*. Szent Ignác a Társaság törvénykönyvében fiainak minden időkre egyik legszigorúbb kötelességévé teszi a hálát mindazok iránt, akik nagylelkű adományaikkal elősegítik a Társaságot küldetése beteljesítésében. A Társaság máig hű maradt Alapítója rendelkezéséhez. A Társaság előjárói — azon az általános meghagyáson kívül, hogy ne feledkezzünk meg imádságainkban Jótevőinkről — minden rendtag számára, meghatározott időközökben előírják, hogy szentáldozásukat, a rózsafüzért, felszentelt papok pedig a szentmisét, kifejezetten a Társaság „élő és meghalt jótevőjéért” ajánlják fel. A kivételesen nagy jótevőkért

külön megállapított hálagyakorlatokat írnak elő. Ezenfelül jótévőinket részesekké teszik azokban az érdemekben, amelyeket a Társaság munkái által Isten előtt szerez. És méltán jár el így! A Társaság nem tudná értékesé tenni magát Isten Országá ügyeiben, ha . . . nem lennének szülők, akik legdrágább kincsüket, *gyermeküket* oda nem ajándékoznák *hogy harcsoraiban küzdjön*, — és ha nem lennének jótévők, akik *imádóságukkal*, nagylelkűen felajánlott *anyagi támogatásukkal* nem biztosítanák az eredményes működés elengedhetetlen feltételeit. A Társaság állandóan lombosodó, gyümölcsökkel terhes fája éppúgy életképtelen lenne jótévőinknek, mintegy a fa gyökérzetét tápláló támogatása nélkül, ahogyan el nem juthatott volna virulására az isteni kegyelem éltető nap-sugara nélkül! Ezért szól hálánk Istennek és kedves *Jótévőinknek!* Tekintsék hálánk csekély megnyilatkozásának ezt a szerény könyvecskét is, amelyet 400 éves jubileumunk alkalmával asztalukra leteszünk. Hálálkodjanak velünk együtt Istennek és a közös nagy eredmények szemlélése töltsen el lelküket annak a boldogságnak az előízével, amelyet Isten az örökkévalóságon át azok számára tartogat, akik itt a földön tudtak áldozatokat hozni a Megváltás művéért!

A. M. D. G.

TARTALMI ÁTTEKINTÉS

A missziók eszménye Szent Ignácnál	7
Missziós tevékenység a Társaság eltörlése előtt	11
I. A Társaság térfoglalása tengerentúli országokban	11
1. Ázsia	11
2. Afrika	18
3. Amerika	19
II. Magyarok a fronton	26
III. A jezsuita missziók erejének titka	30
1. Szervezettség	30
2. Alkalmazkodás	31
3. Iskolák	33
4. Szent Ignáci lelkiség	34
Összeomlás	36
Az új Társaság missziói	39
I. Kivonulás a hajdani munkaterületre	39
II. Jezsuita missziók a jelenben	48
A) Összkép	48
B) Tevékenységi területek	54
1. Hithirdetés	54
2. Iskolák	56
3. Papnevelés	59
4. Tudományos intézetek	59
5. Könyvnyomdák, folyóiratok	60
6. Szeretelművek	61
III. Az első önálló magyar misszió	63
Magnificat!	71

ORDA
RINNOVARE IL BEST